

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ

«Актуальні проблеми міжнародних відносин»

МАТЕРІАЛИ

*Міжнародної науково-практичної конференції студентів,
аспірантів і молодих вчених*

ЧАСТИНА I

Київ – 2015

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Копійка В. В., директор Інституту міжнародних відносин, доктор політичних наук, професор – голова оргкомітету;

Дорошко М. С., заступник директора Інституту з наукової роботи, в.о. завідувача кафедри країнознавства, доктор історичних наук, професор;

Задорожній О. В., завідувач кафедри міжнародного права, кандидат юридичних наук, професор;

Манжола В. А., завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, доктор історичних наук, професор;

Расшивалов Д. П., в. о. завідувача кафедри міжнародного бізнесу, кандидат економічних наук, доцент;

Рижков М. М., завідувач кафедри міжнародної інформації, доктор політичних наук, професор;

Шнирков О. І., завідувач кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин, доктор економічних наук, професор;

Різніченко В. В., голова Наукового товариства студентів та аспірантів, студент 4 курсу спеціальності «міжнародні відносини» – заступник голови оргкомітету;

Кирилюк О. В., співголова Наукового товариства студентів та аспірантів, аспірантка кафедри міжнародного права;

Рибалко О. О., заступник голови Наукового товариства студентів та аспірантів, студентка 4 курсу спеціальності «міжнародне право».

Актуальні проблеми міжнародних відносин: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2015. – Ч. 1. – 203 с.

До збірника увійшли тези аспірантів та молодих вчених, представлені на міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин», яка відбулася 22 жовтня 2015 року в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Роботи опубліковані в авторській редакції. Оргкомітет не несе відповідальності за достовірність інформації та будь-яких відомостей, поданих в рукописах.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

Ворчакова І.*

МІЖНАРОДНИЙ ЛОБІЗМ У СИСТЕМІ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

Лобізм є складним суспільно-політичним феноменом, головним атрибутом представництва інтересів. Він існує в різноманітних формах, що реалізуються через різні інструменти і механізми. Лобізм допомагає здійснити міждержавні проекти і розвивати регіональні інтереси будь-якої національної держави. Виходячи з цієї обґрунтованої позиції, необхідним у науковому дискурсі є підняття питання про міжнародний лобізм. Тому в даній роботі мова буде йти про місце і роль цього явища в системі світової політики.

Під міжнародним лобіюванням можна розуміти просування інтересів держави чи транснаціональних корпорацій на рівні функціонування міжурядових організацій чи на наднаціональному рівні влади.

Дослідниця В. Васильєва розглядає міжнародний лобізм як лобістські зусилля структур, чия діяльність не обмежується однією країною, а носить міждержавний характер. Вона спрямована на об'єкт, яким є, по-перше, не одна держава, а група країн чи цілий регіон, а, по-друге, міжнародні регіональні організації. Іншими словами, суб'єктами міжнародного лобізму є транснаціональні актори, а об'єктами – будь-які об'єднання держав, міжурядові організації. Предметом міжнародного лобізму може бути будь-яке питання, у вирішенні якого зацікавлений суб'єкт і яке знаходиться «у віданні» об'єкта [1, с. 175].

Вчена Є. Тихомирова визначає, що міжнародна лобістська діяльність є взаємодією юридичних чи фізичних осіб зі структурами державної влади та інституціями управління, що складаються на глобальному рівні, задля впливу на розробку та прийняття ними рішень у своїх інтересах чи інтересах конкретних клієнтів. Основними завданнями лобістської діяльності в міжнародному середовищі є: налагодження комунікацій з національними

---

* к. політ. н., доцент кафедри політології Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського

державними структурами та міжнародними інституціями, їх інформування з питань, пов'язаних з предметом лобіювання; моніторинг роботи у сферах, що стосуються інтересів країни чи організації; забезпечення представництва інтересів держави чи організації іншої країни на різних рівнях державної влади або глобального управління; вплив на законодавство, що зачіпає інтереси відповідних сегментів світової спільноти; забезпечення поінформованості і розуміння законодавцями їх проблем та діяльності [2, с.148]. Таким чином, суб'єктами міжнародної лобістської діяльності є структури, чия діяльність не обмежується однією країною, а носить міждержавний характер.

Суб'єктами міжнародного лобізму можуть бути транснаціональні актори, міжурядові організації, національні держави, конфесії, світові діаспори, а також професійні лобісти і їх об'єднання, що виконують функції посередників між групами інтересів і об'єктами лобізму, тобто тими, хто приймає рішення. Об'єктами їх діяльності і лобістських зусиль є, по-перше, не одна держава, а група країн чи цілі регіони, а по-друге, міждержавні регіональні організації тощо.

У європейських країнах використовується модель євролобіювання, що передбачає роботу з органами влади, так звані GR-інструменти, за допомогою яких європейський бізнес вже понад півстоліття легітимно відстоює свої інтереси перед європейськими інституціями.

Брюссель є місцем концентрації лобістської діяльності, так як там формується 70-80% європейських законів. Інститути Союзу – Європейська комісія, Рада і Європарламент регулюють ключові аспекти діяльності економічних операторів у таких сферах, як митна, антимонопольна, енергетична політика. Природно, що для ефективної роботи і зниження ризиків бізнесу необхідні ресурси інформації та впливу, що дозволяють позиціонувати свої інтереси перед брюссельською політичною елітою [3, с. 48].

У вищезазначених інститутах працює приблизно біля 20 000 лобістів, функціонують консалтингові кабінети. До форм їх лобіювання відносять

організацію зустрічей з офіційними особами і представництво на форумах. Таким чином, професійні лобісти представляють широкий спектр інтересів.

У Брюсселі зосередженні промислові союзи, міжнародні концерни. Організації, що представляють інтереси якої-небудь галузі, називають європейськими асоціаціями чи єврогрупами. Серед основних точок доступу лобістів до процесу прийняття рішень виділяють відкриті онлайн консультації, експертні групи та керівників досьє.

Найбільша увага лобістів сконцентрована саме на Комісії Європейського Союзу, виходячи з того, що це єдиний орган, наділений правом законодавчої ініціативи. Кожен інститут Євросоюзу має «консультативні комітети». Лобіювання інтересів через останні вважається найдемократичнішим механізмом впливу.

Особливості світової політики породжують нестійкий розвиток функціонального та інституціонального аспектів міжнародного лобізму. Ці властивості відображають універсальну технологічну сутність даного явища. У свою чергу, варіативний вплив особливостей середовища на рівні світової політики призводить до зміни основних компонентів міжнародного лобізму: суб'єктів, об'єктів та методів.

Таким чином, дослідження міжнародного лобізму та його проявів має багатоаспектний підхід. Тим не менше, систематизація і дослідження лобізму на міжнародному рівні є маловивченим у вітчизняній науці. Беручи до уваги практичну та наукову значимість проблеми, що розглядалася в роботі, очевидною є її перспективність.

Список використаних джерел

1. Васильева В. К вопросу о сущности международного лоббизма / В. Васильева // Власть. – 2012. – № 2. – С. 174-176.
2. Тихомирова Є. Лобізм як складова міжнародного PR / Є. Тихомирова // Політичний менеджмент. – 2005. – № 1 (10). – С. 143-151.
3. Головина А. Международное лоббирование как инструмент поддержки российского бизнеса за рубежом / А. Головина // Экономика и политика. – 2009. – № 7(56). – С.47-49.

ВІДНОСИНИ РОСІЯ-ЄС У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БЕЗПЕКОВОГО ПРОСТОРУ

Анексія Криму Російською Федерацією на початку 2014 року і подальший збройний конфлікт на Сході України, інспірований Російською Федерацією після невдалої спроби залучити Україну до євразійських інтеграційних процесів, поставили під сумнів стабільність європейського безпекового простору. Події в Україні також продемонстрували неготовність ЄС реагувати на загрози, викликані жорстким курсом Російської Федерації на збереження власних сфер впливу на пострадянському просторі, в тому числі методами ведення гібридної війни.

Достатньо тривалий час у стратегічному плануванні безпекової політики ЄС переважали ризики, пов'язані з економічною кризою, енергетичною залежністю, конфліктами на Близькому Сході та у Північній Африці. Зокрема, ці загрози означені як найбільш імовірні у дослідженні, здійсненому Військовим комітетом ЄС та Інститутом із вивчення безпеки ЄС для Європейського оборонного агентства під назвою «Довгострокове бачення європейських оборонних спроможностей та оборонних потреб», в якому розглядаються основні фактори впливу на європейську безпеку до 2025 року [1]. Російсько-грузинський конфлікт у серпні 2008 року не вніс значних корективів в оцінку ключових викликів безпеці в європейському регіоні. А спроби Російської Федерації у 2009-2011 роках досягти перегляду основ європейських безпекових структур шляхом підписання нового Договору про Європейську безпеку не досягли своєї мети [2].

Присутність у риторичі російського керівництва бачення розширення НАТО і посилення східного напрямку Європейської політики сусідства ЄС як загрози національній безпеці РФ сприймалася європейськими лідерами як предмет для подальшого діалогу, а не індикатор повернення до геополітичного

---

* К. політ. н.

протистояння. Саме тому порушення Росією основ безпекової архітектури в 2014 році стало безпрецедентним викликом для Європейського Союзу.

У відповідь на дії Росії ЄС ввів жорсткі санкції, призупинивши низку програм співпраці з РФ, у тому числі й у сфері безпеки і оборони. Проте ці заходи можна вважати реактивними і тимчасовими: все частіше лунають заклики європейських політиків щодо необхідності перегляду санкцій і відновлення спільних проектів з Російською Федерацією. Можливість повернення відносин з РФ до докризового *status quo* викликає, щоправда, стурбованість деяких східних членів ЄС, які активно відстоюють посилення власних оборонних спроможностей шляхом більш ширшого залучення можливостей НАТО.

Російська Федерація акцентує особливу увагу на дихотомії Євросоюзу між цілями європейської інтеграції, включно з посиленням воєнно-політичного компоненту, та атлантизмом. Активна політична залученість США у розв'язання безпекових питань в європейському регіоні розглядається Росією як перепона до налагодження співробітництва з ЄС.

Користуючись амбівалентністю позиції Європейського Союзу, РФ концентрує зусилля на активізації двосторонніх відносин з його окремими державами-членами. Яскравим свідченням цього є Нормандський формат переговорів (Росія, Україна, Німеччина, Франція) щодо вирішення збройного конфлікту на Сході України. Домінування двосторонніх відносин над відносинами з загальноєвропейськими структурами обґрунтоване також сучасними підходами Росії до лобіювання власних національних інтересів із залученням широкого спектру політичних, економічних та інформаційних інструментів. Слід, зокрема, відзначити активну підтримку російським урядом радикальних політичних партій, скептично налаштованих щодо європейської інтеграції, у Франції, Італії, Греції, Угорщині. Окрім того, значні кошти виділяються на посилення економічного та бізнес-лобіювання в урядових структурах низки держав-членів ЄС.

Такі кроки вказують на намагання Росії підкреслити економічну сутність європейської інтеграції, поставивши під сумнів життєздатність політичних наднаціональних інститутів. Голова Президіуму Ради по зовнішній та оборонній політиці Російської Федерації Федір Лукьянов вказує на те, що 2015 рік стане віхою в європейській історії. Насамперед з огляду на боргову кризу в Греції, яка, по-перше, продемонструвала величезний розрив між політичним істеблїшментом ЄС і населенням, а, по-друге, ствердила роль Німеччини, як керівної країни в Європейському Союзі. На думку Лукьянова, німецькі політики почали мислити в категоріях керівництва всією Європою, що створює передумови для фундаментальних змін Євросоюзу [3]. Зважаючи на це, можна очікувати, що ключові зусилля російської дипломатії будуть зосереджені на пошуку механізмів досягнення домовленостей щодо майбутнього європейського безпекового простору швидше з Берліном, аніж з Брюсселем.

Таким чином, Європейський Союз наразі не має спільної, консолідованої позиції щодо того, яким чином розбудовувати відносини з Росією за умов, що анексований Крим залишатиметься під контролем Москви, а конфлікт на Донбасі поступово набуватиме рис, характерних для заморожених конфліктів на пострадянському просторі. Можна передбачити, що Російська Федерація використовуватиме цю невизначеність у своїй зовнішньополітичній грі, надаючи перевагу вирішенню ключових безпекових питань у вузькому форматі або на двосторонньому рівні з окремими країнами-членами ЄС, які тією чи іншою мірою артикулюватимуть російські нарративи на загальноєвропейському рівні.

Відтак, ключовим завданням для України є розширення та підтримка комунікаційних каналів, як з окремими державами-членами ЄС, так і з європейськими наднаціональними інститутами. Окрім того, від внутрішньополітичних кроків України значною мірою залежить ефективність і життєздатність ініціативи Східного партнерства як одного з основоположних проєктів Європейської політики сусідства. Вирішення збройного конфлікту на Донбасі та результат євроінтеграційних реформ в Україні стануть

визначальними факторами для формування позиції ЄС щодо бачення подальших відносин з РФ та можливої архітектури безпеки в регіоні.

Список використаних джерел

1. An Initial long-term vision for European Defence Capability and capacity needs. Report as of October 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/esdp/91136.pdf.
2. Weitz R. The Rise and Fall of Medvedev's European Security Treaty / R. Weitz // On Wider Europe Series. – The German Marshall Fund Publications. – May 2012. – 5 p.
3. Евросоюз начинает фундаментально меняться как институт [Електронний ресурс] // Россия в глобальной политике. – 2015. – Режим доступу: <http://www.globalaffairs.ru/redcol/Evrosoyuznachinaetfundamentalnomenyatsyajakak-institut-17673>.

КОНСОЛІДАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ СВІТ-СИСТЕМИ ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

Сучасна світ-система, не дивлячись на суперечливість взаємодії своїх елементів, є функціонально взаємопов'язаною і цілісною. Вона формується з багатьох підсистем різного рівня і конфігурації, серед яких виділяються: локальні цивілізації, спільності, держави-нації, регіональні спільноти, міжнародні організації, транснаціональні корпорації, впливові індивідууми тощо. Стрімкий науково-технічний прогрес, різке зростання населення, виснаження ресурсної бази, глобальні зміни клімату, світові фінансові кризи, епідемії, поява ядерної зброї змушують людство, на основі глобальних спільних інтересів, які вище інтересів окремо взятих суб'єктів світ-системи, консолідувати зусилля для виживання і стійкого розвитку всього людства. Загальні інтереси отримують морально-етичну та юридичну санкцію в новій системі цінностей, що набуває загального значення, таких як мир, безпека, сталий розвиток, соціальна і політична справедливість, економічне благополуччя. Названі інтереси і цінності можуть бути виражені як загальні цілі людства, орієнтири формування планетарної гуманістичної цивілізації. Загальні та вищі інтереси людства в цьому контексті необхідно розглядати як морально-правову основу загальноцивілізаційного процесу [1]. Гармонізація загальнопланетарних інтересів та інтересів суб'єктів світ-системи сприятиме перебудові всієї сучасної цивілізації на принципах гуманізму. Сучасна ідеологія світового порядку передбачає наростання співробітництва, кооперації, становлення цілісності сучасного світу, а також демократизацію і гуманізацію міжнародних відносин. Вона набирає силу за рахунок залучення все більшого числа громадян у сферу зовнішньої політики («публічна» або «народна» дипломатія), її моралізації, орієнтації на інтереси і права людини, деідеологізації та демілітаризації міжнародних відносин. Сьогодні необхідне

---

*к. політ. н, старший науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

включення всіх держав світу у вирішення найважливіших проблем сучасності, координація своїх дій з резолюціями ООН. Гуманізація міжнародних відносин повинна стати провідною тенденцією розвитку світ-системи та включати неухильне зростання впливу на міжнародні відносини норм моралі і моральності, спрямоване на визнання самоцінності людини, більш повне забезпечення її прав і свобод.

Факторами, що сприяють консолідації суб'єктів світ-системи та створенню нового світового порядку є: усвідомлення неможливості перемоги в ядерній війні; зростання гуманізму і культури в світі; збільшення числа і створення своєрідної зони однорідних, демократичних держав; широке використання концепції балансу сил і національних інтересів в нових умовах; зростання ролі міжнародного права. Перебудова міжнародних відносин на базі розглянутих вище принципів передбачає визнання миру вищою цінністю буття і необхідною умовою для розвитку людини. Важливим є відмова від застосування сили та забезпечення безпеки держав виключно політичними засобами, виходячи з принципу рівної, загальної і неподільної безпеки для всіх на основі створення системи всеосяжної міжнародної безпеки. Необхідним є й всебічне визнання свободи соціального і політичного вибору, зробленого народом тієї чи іншої країни. Неухильне поглиблення співпраці країн і регіонів світу у вирішенні завдань збереження цивілізації. Відмова від ідеологізації міждержавних відносин і готовність до діалогу і компромісів [2, с. 6].

Конфігурація сучасного світового порядку обумовлена дією суперечливих та різноспрямованих тенденцій: інтеграції та фрагментації; глобалізації та регіоналізації. Вони відображають наявність закономірних об'єктивних протиріч усередині системи міжнародних відносин і виявляються практично у всіх регіонах світу. Процеси глобалізації розвиваються на основі Вестфальського міжнародного порядку, який передбачає просторово-територіальне оформлення суверенітету на підґрунті політичних та економічних інтересів національної держави як основного суб'єкта

міжнародних відносин. Глобалізацією в свою чергу обумовлені процеси трансформації Вестфальського порядку і формування переваги як окремих держав, так і транснаціональних суб'єктів світ-системи як центрів сили – можливостей поширення їх впливу за межі власних кордонів і подальшого використання отриманих привілеїв в міжнародних відносинах.

Враховуючи важливість консолідації суб'єктів світ-системи новий світовий порядок повинен виражати ідею організованості системи міжнародних відносин, впорядкованості зовнішньополітичних дій їх суб'єктів і структури світової політичної системи. Світовий порядок має на увазі обумовленість загальними універсальними принципами і закономірностями політичних дій суб'єктів, наявність у зовнішньополітичній діяльності узгодженості і, отже, передбачуваності, існування єдиних форм політичного життя і єдиних імперативних норм розпорядчого і обмежувального характеру. Світовий порядок може бути більш-менш централізований, йому притаманний конкретний комплекс засобів, прийомів і процедур організації та контролю, що забезпечує сталість елементів і єдність принципів і процедур функціонування. Таким чином, світовий порядок існує в однополярному, біполярному і багатополлярному видах структури міжнародної системи [3, с. 81].

Система сучасних глобальних викликів часу і загроз з принципово не прогнозованими для людства наслідками актуалізують консолідацію суб'єктів світ-системи. Сьогодні необхідно формулювати правила і норми організації життя світового співтовариства, за допомогою яких можна вирішити весь комплекс коеволюційних, демографічних, екологічних, продовольчих, економічних та інших проблем людства в умовах безумовної обмеженості самих різних ресурсів планети, недолік яких в недалекій перспективі може привести до збільшення числа конфліктів в світі. Тому, особливо важливо консолідувати зусилля суб'єктів світ-системи для забезпечення стратегічної стабільності на планеті та сталого розвитку світового співтовариства. Вкрай важливою є консолідація на основі духовного, морального і науково

обґрунтованого світогляду, як єдино можливого конструктивного шляху виходу земної цивілізації із ситуації глобального взаємного нерозуміння, протистоянь і нестійкого розвитку.

Список використаних джерел

1. Ирхин Ю. В., Зотов В. Д., Зотова Л. В. Мировая политика и мировой политический процесс [Електроний ресурс] / Ю. В. Ирхин, В. Д. Зотов, Л. В. Зотова // Мировая политика. – М.: Юристъ, 2002. – Режим доступу: http://www.ipages.ru/index.php?ref_item_id=4901&ref_dl=1.
2. Фесенко М. В. Концептуальні засади консолідації суб'єктів світ-системи у розбудові нового міжнародного порядку / М. В. Фесенко. – К.: Центр вільної преси, 2015. – 527 с.
3. Раздина Е. В. Обусловленность процессами глобализации трансформации современного мирового порядка / Е. В. Раздина // Гуманітарний часопис. – 2011. – № 2. – С. 80-87.

NEW TOOLS IN RUSSIA'S FOREIGN POLICY

Today we are witnesses to the perception of Russia as a neo-imperialist power. Russia is considered as a state, which uses «hard power» against post-Soviet countries (energy issue, troops, embargo against «disobedient» countries etc.). It would be unfair not to mention the fact that not many people know, that Russia also uses «soft power» in order to achieve foreign policy goals. Among the tools of Russia's «soft power» are two concepts: the «Russian World» and «Fraternal Nations».

Transformation of the political regime in Russia significantly influenced the foreign policy of this state in late 90-s. The necessity of research new tools of Russian foreign policy became particularly important after Vladimir Putin was elected as a president and when state started applying new tools («The Russian World» and «Fraternal Nations») in its domestic and foreign policy.

Despite experiencing difficulties Russia is implementing its own doctrine of development with a global nature. In this context the idea of so called the «Russian World» and «Fraternal Nations» becomes the burning issues of the day.

Political leaders of Russia started discussions about the «Russian World» as a tool of Russian foreign policy. The «Russian World» includes Russia and Russian diaspora. Russian diaspora became especially important in late 90-s. The «Russian World» is not only Russians. It also means foreign citizens, who speak, study or teach Russian language. In other words people who are genuinely interested in Russia and care about future of Russia.

Growth of the Russian ethno-nationalism is an objective process. Popularity of the «Russian idea» was a response to the collapse of the Soviet Union, which was followed by radical change in the social status of Russians in the former Soviet republics.

---

*Assistant Professor at the University of Georgia

At the beginning the idea of the «Russian World» was considered as a tool for cultural and humanitarian cooperation, which promoted the growth of «soft power» of the country on the international arena. In recent years these instruments provided the basis for Russia's new foreign policy.

Two concepts the «Russian World» and «Fraternal Nations» are applicable by Russians differently: by regions and by countries. For example, ethnic Russians, who live in Baltic States (citizens of these countries or stateless people), considered by political elite of Russia as part of the «Russian World» (because of their mother tongue - Russian language and the religion).

In case of Ukraine both approaches are applicable: the «Russian World» and «Fraternal Nations». Thus, Russians usually imply citizens of Ukraine, who think that their mother tongue is Russian and prefer to speak this language (part of Eastern Ukraine population identify themselves as ethnic Russians), also they underline their common religion and history with Russia.

Approach of Russians to South Caucasus countries is various because they usually use notion of «Fraternal Nations», which is adopted differently in the context of three countries of this region. It was often mentioned by Russians that they saved fraternal peoples - Georgians and Armenians from physical extermination. Georgians are considered as a Fraternal Nation because of common faith confession (The Orthodox Church). On the other hand, there is different case such as Armenia, where Russians are more comparing than in other countries of the region and apply idea of «Fraternal Nations» because of their common history. We cannot deny the fact that in case of Azerbaijan the concept of «Fraternal Nations» is also used because of common history of these two nations.

Nowadays conducting an effective policy with diaspora, interaction with compatriots and support or protection of their rights has been identified as one of the main priorities of Russian foreign policy. This provision is fixed in the Foreign Policy Concept of the country approved by the President of the Russian Federation in 2008. Implementing the potential of the «Russian World» strengthens Russia's influence on international arena.

The Russkiy Mir (Russian World) Foundation, a joint project of the Ministry of Foreign Affairs and Ministry of Education... was set up by a decree of President Putin in 2007. Its founding principle is that serious steps need to be taken to both preserve and promote Russian language and culture in today's world [5, p. 87]. The purpose of the Foundation is to push forward the Russian language, which is a national treasure of Russia and important element of world's culture. Moreover, the Fund is supporting programs to study Russian language abroad.

One cannot deny the fact that European politicians have already understood the importance of Russian speaking citizens of Eastern Europe. Clear evidence of this fact is that Federica Mogherini, High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy, made an announcement about the necessity to create information agency for Russian-speaking population. European politicians believe that Russian speaking citizens are under influence of Russian propaganda.

References

1. Conley H. A., Gerber T. P. Russian Soft Power in the 21-st Century: An Examination of Russian Compatriot Policy in Estonia / H. A. Conley, T. P. Gerber // CSIS Reports. – 2011.
2. Gasko A. The Baltic States and their Russian-speaking minorities / A. Gasko. – 2013.
3. Grigas A. Compatriot Games: Russian-Speaking Minorities in the Baltic States / A. Grigas // World Politics Review Features. – 2014.
4. Klauber E. Political Autonomy and Ethnic Mobilization: Russian-speaking Minorities in Ukraine's Crimea And Donbas, And Kazakhstan's Qaraghandy / E. Klauber. – 2012.
5. Sherr J. Hard Diplomacy and Soft Coercion: Russia's Influence Abroad / J. Sherr. – 2013.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИЦІЇ ФРН ЩОДО ПРОБЛЕМИ БІЖЕНЦІВ

Одним з головних питань сьогодення для світового співтовариства є проблема біженців, що має глобальний характер. Важливим у даному процесі є з'ясування причинно-наслідкових зв'язків зазначеної проблематики: що зумовлює появу такого феномена як «біженці»? Як ця проблема впливає на головних акторів міжнародних відносин? І найголовніше – як боротися з нею?

Піковим періодом загострення проблеми біженців для ЄС став 2015 рік, що пов'язано з нестабільним розвитком на периферії Європи: сирійський конфлікт, загроза з боку Ісламської держави, дестабілізація в Лівії, Іраку та Афганістані, війна в Україні тощо. Дійсно, безпека в ЄС сьогодні залежить від подій поза межами Європи. Хоча держави-члени ЄС виступають з позицією мультилатеральної політики Союзу, однак проблемні питання останніх років, насамперед криза в єврозоні, продемонстрували, що лідерські можливості і потенціал серед країн-членів ЄС проявляє саме Німеччина. Насправді, у вирішенні проблеми біженців зацікавлені всі країни-члени, однак брати на себе відповідальність не всі готові. Свідченням цього стала проблема з системою розподілу біженців в країнах ЄС. Так, Європейська комісія у травні 2015 року запропонувала систему квот, яка включала наступні складові: чисельність населення країни (40%), ВВП (40%), рівень безробіття (10%), кількість звернень за притулком на 1 млн. жителів країни в 2010-2014 рр. (10%) [1]. Модель реєстрації та перерозподілу біженців має працювати як для ЄС в цілому, так і на національному рівні. Наприклад, якщо біженцям дозволене перебування, то потрібно оперативно займатися пошуком місця притулку. Якщо відмовлено – дуже швидко повернути назад, звідки прибула особа. Проте, ряд країн Центрально-Східної Європи виступають проти введення квот (Угорщина, Словаччина, Чехія, Польща – «Вишеградська четвірка», Румунія).

---

* Аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н., проф. Крушинський В. Ю.

Прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан назвав міграцію та великий потік біженців, які направляються в країни ЄС, виключно «німецькою проблемою», виходячи з того, що біженці за кінцевий пункт свого маршруту вбачають Німеччину. Подібна риторика не є прийнятною для політики ЄС, тому треба знайти важелі впливу на країни, які відмовляються прийняти біженців. Наприклад, скорочуючи фінансову підтримку, яку вони отримують зі структурних фондів ЄС [2] – як запропонував міністр внутрішніх справ ФРН МВС ФРН Томас де Мазер в контексті ситуації з перерозподілом 120.000 біженців, яких східні країни-члени ЄС спочатку відмовлялися приймати, але зрештою вдалося дійти згоди, на чому наполягали насамперед Німеччина та Франція.

Так, ситуація з біженцями що призвела до фрагментації союзної політики та стала наглядним доказом різнорівневої зацікавленості у вирішенні спільних проблем зі сторони країн-членів ЄС. Це, в свою чергу, піднімає питання про споживче відношення до ЄС зі сторони окремих країн-членів Союзу. ЄС зіткнувся з внутрішньою дилемою: з однієї сторони – чинним є Шенгенська угода, котра забезпечує функціонування вільного руху осіб в межах ЄС, а з іншої – Дублінські домовленості: за мігранта відповідає країна першого перебування, тому передбачається депортація в ту країну ЄС, звідки мігрант прибув, та Директиви 2013/33/ЄС: за мігранта відповідає країна, в якій вона перебуває [1]. Названі документи дещо суперечать умовам Шенгенської угоди, а тому виникають протиріччя між наднаціональним та національним рівнем регулювання в рамках ЄС, при яких окремі держави-члени ЄС хочуть самостійно обрати для себе найоптимальніший варіант вирішення міграційної проблеми, виходячи з власного потенціалу можливостей та національних інтересів, а також з врахуванням того, що деякі країни ЄС не входять до Шенгенської зони, наприклад, Велика Британія.

З риторики керівництва Німеччини випливає те, що країна приймає біженців, насамперед, з гуманітарних та моральних міркувань. Зрозуміло, що це лише перша стадія «вирішення проблемної ситуації», що стимулює внутрішні

дискусії як на рівні ЄС, так і окремих країн-членів. Так, одностороннє рішення А. Меркель про те, що треба відкривати кордони ФРН для біженців отримало негативний відгук зі сторони федеральних керівництв, особливо прикордонних. Окрім того, проблема біженців негативно позначилася на рейтингу канцлера Німеччини всередині країни, де зростає скептицизм по відношенню до міграційної політики країни не лише на рівні громадян (особливо в контексті ідеї про примусову оренду незайманих об'єктів), але й німецького істеблішменту в цілому. На противагу цьому вражає захоплення, що біженці проявляють по відношенню до А. Меркель за прояви гуманізму. Канцлер Німеччини в свою чергу досить символічно висловила з приводу проблеми біженців і тієї політики, якої дотримується офіційний Берлін: «...якщо ми будемо вибачатися за те, що у важкій ситуації ми подали руку допомоги, тоді це не моя країна» [3].

Проте виникає питання: чому держави Європи мають приймати біженців на своїй території, а не створювати, наприклад, безпечні умови для їхнього перебування на інших континентах? Чи не вважають біженці, що країни Європи зобов'язані перед ними за колоніальну політику чи за використання їхнього ресурсного потенціалу? Так, не менш складним аспектом проблематики біженців виступає подальша їхня інтеграція в суспільства європейських країн, що не лише впливає на європейську ідентичність, але й знижує рівень безпеки в країні, стаючи вразливим фактором (виходячи з позиції релігії, різних культур, інтересів тощо, що може призвести до конфліктів вказаних рівнів) суспільної взаємодії. Разом з тим, біженці – це дешева робоча сила, яка Європі потрібна, адже «свої» робітники все частіше висловлюють невдоволення рівнем заробітної платні та виступають за гідну оплату праці. У випадку з Німеччиною, де спостерігається старіння населення, здебільшого молоді біженці є інструментом врегулювання демографічної ситуації в країні. Проте, приймаючи мігрантів без обмежень, ФРН стимулює водночас потік нових біженців, які прагнуть дістатися до Німеччини, яка готова їх прийняти. Це не є вирішенням проблеми.

Таким чином, одним з можливих варіантів боротьби з проблемою біженців є допомога їм в країнах-походження, сприяючи стабілізації внутрішньополітичної ситуації на місцях та створюючи безпечні зони на мирній частині території нестабільних країн. Інший варіант – на рівні національної політики – захисти свої кордони від небажаних мігрантів, що суперечитиме основоположним принципам ЄС щодо переміщення осіб. Підтримка Німеччиною російсько-американських зусиль щодо врегулювання сирійського конфлікту та ставка на Туреччину з метою поділу тягаря відповідальності свідчить про стурбованість Німеччини проблематикою біженців та неможливість діяти самостійно з метою її вирішення. В будь-якому разі, країни-члени ЄС стоять перед необхідністю формування єдиної загальноєвропейської політики надання притулку, що повністю підтримується німецьким керівництвом. Вироблення саме спільної стратегії щодо мігрантів стане символом конструктивного співробітництва на рівні ЄС.

Список використаних джерел

1. Гулина О. Почему Евросоюз не может решить проблему беженцев [Електронний ресурс] / Ольга Гулина // Carnegie.ru. – 2015. – Сентябрь. – Режим доступа: <http://carnegie.ru/2015/09/01/ru-61169/ifi3>.
2. Alexe D. Germany calls for sanctions against EU states that reject refugee quotas [Електронний ресурс] / Dan Alexe // New Europe. – 2015. – September. – Режим доступа: <http://neurope.eu/article/germany-calls-for-sanctions-against-eu-states-that-reject-refugee-quotas/>.
3. Nelles R. Kanzlerin in der Flüchtlingskrise: Die wahre Angela M. [Електронний ресурс] / Roland Nelles // SPIEGEL ONLINE 2015. – Режим доступа: <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/fluechtlingskrise-kommentar-zu-angela-merkel-und-horst-seehofer-a-1053167.html>.

ПРОЦЕС ТРАНСФОРМАЦІЇ В КИРГИЗСТАНІ: РОЛЬ США ТА РОСІЇ

Киргизстан - центральноазійська держава, що проголосила незалежність та орієнтацію на демократію у 1991 році. За цей час республіка пройшла складний шлях перетворень. Геополітично республіка викликає зацікавленість різних держав, основні з яких: Росія, США, Китай.

У перші роки після розвалу СРСР, зосередившись на внутрішньоросійському контексті, Росія упустила координуючі важелі в Центральній Азії, відповідно, відновлення ролі контролюючого гравця в цьому регіоні з часом набуло істотного значення для зовнішньої політики Росії, будучи важливою визначеністю імперського проекту в Центральній Азії.

Як оцінюють самі російські експерти політику Росії в Центральній Азії, її можна відобразити по декількох етапах: «перший охоплює період початку-середини 1990-х і характеризується фактичним винятком Центральної Азії зі сфери пріоритетів Росії; другий, що почався в кінці 90-х рр, пов'язаний з критичним переосмисленням Росією результатів своєї зовнішньої політики в цілому, в тому числі і на центральноазіатському напрямку; третій, що почався в 2000 р. з приходом до влади В. Путіна, можна охарактеризувати, як цілеспрямоване прагнення залучити регіон в сферу впливу Росії, в першу чергу для кардинального посилення міжнародних позицій Росії» [1]. Абсолютно ясно, що Киргизстан для Росії необхідний як буферна зона, оскільки географічне положення Киргизької Республіки дозволяє знизити низку потенційних загроз безпеці Росії. Це в першу чергу близькість Афганістану через Таджикистан.

США представляють ще одного важливого гравця на території Центральної Азії, і в Киргизстані особливо. США були однією з перших держав, що визнали незалежність Киргизстану. Загальноприйнятим є поділ

---

* Аспірантка кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н., проф. Галака С.П.

політики США в Центральній Азії на три основних етапи: з моменту утворення суверенних держав і до 2001 р. (час ознайомлення з регіоном, визначення точок перетину в різних напрямках); після подій 11 вересня 2001 року, коли на порядок денний у США постало питання про необхідність антитерористичної операції проти режиму талібів і Аль-Каїди в Афганістані; третій же етап розпочався після відходу Дж. Буша молодшого з поста президента і датується 2009 р [2].

За період 1992-1999 рр. США витратили близько 1,9 млрд. доларів на «відкриття» Центральної Азії та Кавказу, проте весь цей час держави центральноазіатського регіону продовжували залишатися «закритими», бідними, далекими, небезпечними і слабкими мусульманськими країнами [3]. Особливу роль у відкритті США Центральної Азії та використанні її в акції проти Афганістану, як відомо, зіграв проект «Велика Центральна Азія», створений Ф. Старом, в якому використовувалася ідея Великого Шовкового шляху як об'єднує центральноазіатські держави. Даний проект був націлений на те, щоб закріпитися в регіоні на протипагу Росії та Китаю.

Основний сенс даного проекту, тільки в проросійському варіанті, отримав свою реалізацію в організації Шанхайської організації співпраці в червні 2001 р, куди входять всі республіки Центральної Азії, Росія і Китай. Це говорить про те, що інтереси трьох держав, США, Росії та Китаю, перетинаються в одному географічному просторі - в Центральній Азії.

Найбільш важливими векторами діяльності США слід вважати: цивільний сектор - формування та фінансування безлічі неурядових організацій, деякі з яких доволно успішно функціонують; великий блок освітніх програм, як найбільш стратегічний напрям - навчання кадрів, які в майбутньому могли б підтримати політику США; економічно-фінансове стимулювання через МВФ, кредитні лінії Світового банку; і, звичайно, військова складова - формування баз на території Центральної Азії і, зокрема, в Киргизстані. При цьому США перетворилися в дуже сильного гравця, здатного протистояти інтересам Росії в цьому регіоні. Проте значний акцент був

зроблений на Киргизстан в контексті експорту революцій: у березні 2005 р в Киргизстані сталася тюльпанова революція, третя кольорова революція на пострадянському просторі.

По відношенню до тюльпанової революції позиції Росії і США були прямо протилежними: США сприйняли це як демократичний прорив, Росія - визнала неконституційною зміною влади, хоча згодом визнала нову владу в Киргизстані. Події 2010 р. насторожили обидві сторони, і, оскільки їм було не вигідно загострювати ситуацію в республіці і в регіоні в цілому, їх позиція виявилася єдиною, в цьому сенсі провідні зовнішні гравці втихомирили свої амбіції в критичний для Киргизької Республіки момент, стратегічно правильно визначивши, що це не час демонстрації політичної сили і ваги в республіці. Це говорить про те, що відносини Росії і США можуть піддаватися координації.

Важливо, що після 11 вересня з метою проведення контртерористичної операції актуалізувалося значення держав Центральної Азії - сусідів Афганістану, були створені військові бази в Узбекистані (Карші Ханабад) і Киргизстані (у грудні 2001 р в районі міжнародного аеропорту «Манас» була відкрита авіаційна база «Гансі», згодом перейменована в «Манас»). Початковий термін оренди був два місяці і продовжений до року, потім на три роки, при можливій пролонгації договору оренди, справжній термін оренди закінчився в кінці 2014 року. Військова база «Манас» стала каменем спотикання не тільки у відносинах Киргизстану і США та по декількох векторах: між Киргизстаном і Росією, Росією та США. Із закриттям бази в «Манасі» зовнішньополітичний інтерес США до Киргизстану помітно спав.

Останньою важливою подією, що варто згадати: 8 травня 2015, в сильно політизованій атмосфері напередодні свята 9 травня, президент Алмазбек Атамбаєв підписав документи про вступ Киргизстану в ЄАЕС в ході візиту до Москви. Те, що оскаржувалося в Киргизстані пару років і залишалося досить суперечливим і найважливішим кроком, трапилося якось дуже швидко і гладко. З підписанням договору про членство в ЄАЕС, можна стверджувати, що

«геополітизований режим» у зовнішній політиці Киргизстану попередніх 10-15 років принципово підійшов до кінця.

Список використаних джерел

1. Інститут стратегічних оцінок та аналізу. Центральна Азія. Геополітика та економіка регіону // Інститут стратегічних оцінок та аналізу. – Москва: Червона зірка, 2010. – 254 с.
2. Blank S. U.S. Interests in Central Asia and Their Challenges / Stephen Blank // Demokratizatsiya. – 2007. – P. 312–334.
3. Maynes C. W. America Discovers Central Asia / Charles William Maynes // Foreign Affairs. – 2003.
4. Дугін О. Основи геополітики / Олександр Дугін. – Москва: Арктогея-центр, 2000. – 928 с.
5. Большаков А. Г. Многовекторность внешней политики Киргизии [Електронний ресурс] / Большаков А. Г. // Политекс. – Режим доступу: <http://www.politex.info/content/view/698/30/>.

ВПЛИВ РОЗШИРЕННЯ МЕРКОСУР НА СТАБІЛЬНІСТЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ В ПІВДЕННІЙ АМЕРИЦІ

МЕРКОСУР протягом двох десятиліть є одним із ключових механізмів забезпечення регіональної стабільності і безпеки не тільки в межах Південного конусу, але і в цілому в Південній Америці. Така роль організації тривалий час забезпечувалася завдяки договорів із більшістю членів Андського співтовариства, зокрема з Чилі та Колумбією. Однак протягом кількох останніх років структура регіональної системи безпеки була якісно трансформована у зв'язку з двома подіями – створенням і діяльністю УНАСУР як загальнорегіональної організації, а також через розширення МЕРКОСУР.

Приєднання Венесуели до МЕРКОСУР в 2012 році та незавершений процес приєднання Болівії до організації змінило як роль МЕРКОСУР в регіональній системі безпеки, так і основні вектори безпекового співробітництва в регіоні. Саме розширення МЕРКОСУР хоча і було досягнуте за рахунок призупинення членства Парагваю в організації в 2012 – 2013 році через порушення демократичних гарантій в організації, однак це позитивно вплинуло на розвиток безпекового співробітництва [1].

Починаючи з конфлікту між Колумбією та Венесуелою через порушення венесуельського кордону колумбійськими військовими в ході операції проти ФАРК ситуація в цьому субрегіоні зберігалася напруженою і Колумбія регулярно звинувачувала Каракас в підтримці повстанців. Події 2008 року стимулювали активізацію політики Бразилії, яка посилила контроль за кордонами з Венесуелою та Колумбією. У цьому контексті входження Венесуели до складу МЕРКОСУР дасть можливість стабілізувати ситуацію довкола цієї гострої проблеми, оскільки уніфікація позицій сторін щодо

---

* Аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. і. н, проф. Коппель О. А.

транснаціональних загроз дасть можливість виробити конкретний план дій проти революційних рухів та деяких інших асиметричних загроз.

Підтвердженням цього стали ініціативи Венесуели, висунуті в ході головування в організації в 2013 році. В листопаді 2013 році відбулася зустріч профільних міністрів на острові Маргарита, на якій було обговорено проект Міграційного договору МЕРКОСУР, вектори співробітництва МЕРКОСУР з Інтерполом, заходи безпеки при проведенні футбольних матчів в державах-членах організації, проект Договору про протидію кіберзлочинності, проблему крадіжок автомобілів і їх транспортування в інші країни, а також проблеми обміну інформацією в сфері безпеки між країнами-членами [2]. Така тематика зустрічі і підсумкових документів підтверджує вектор МЕРКОСУР на боротьбу з транснаціональними, недержавними загрозами, що є логічним і необхідним з огляду на низький рівень загрози національній безпеці держав з боку інших країн. У зв'язку з цим приєднання Венесуели до організації та участь Болівії у вказаній зустрічі можна вважати каталізатором окремих векторів безпекового співробітництва та фактором, що сприяв покращенню стану безпеки в окремих районах (зокрема в районі кордону Бразилії – Венесуели – Колумбії).

Також відзначимо, що співробітництво в сфері безпеки в МЕРКОСУР має свою специфіку і концентрується переважно на протидії недержавним джерелам загрози: транснаціональній злочинності, наркоторгівлі, сепаратистським рухам, тощо. В цьому контексті ключовим процесом стала підготовка та реалізація першого плану безпеки в рамках МЕРКОСУР. Генеральний план безпеки для потрійного кордону був підписаний 27 березня 1998 року міністрами внутрішніх справ держав МЕРКОСУР, Чилі та Болівії [3]. В плані передбачалася реалізація заходів з боротьби проти тероризму, організованої злочинності, наркотрафіку та торгівлі зброєю, відмивання грошей та підробкою товарів [4].

Логічним продовженням зближення в безпековому просторі стало підписання одного з основних документів МЕРКОСУР – протоколу Ушуайя. Важливим положенням декларації стало визначення миру як першочергової

передумови для розвитку співробітництва в рамках організації. Декларація проголошувала пріоритетність таких принципів як зміцнення представницької демократії, повага прав та основних свобод людини, соціальний прогрес та захист навколишнього середовища, що в баченні держав МЕРКОСУР є передумовою для зміцнення миру та безпеки в регіоні. Паралельно декларація постулювала необхідність створення стабільної системи безпеки як компоненту розвитку окремих народів.

Щодо боротьби з наркотиками, то ключову роль в цьому процесі відіграє Рада міністрів внутрішніх справ, на якій також у якості спостерігачів присутні представники силових структур країн-членів. На нижчому рівні співробітництво проводиться в рамках Спеціалізованої наради з питань наркотиків, запобігання їх вживання та реабілітації наркозалежних МЕРКОСУР (RED). В рамках RED, зокрема, в проводяться міждержавні операції «Шість кордонів», що мають на меті запобігання виробництва психотропних речовин на території МЕРКОСУР.

В більшості вказаних нарад Болівія ще з середини 2000-х років брала часткову участь. У зв'язку з цим приєднання Венесуели є конструктивним кроком для розвитку окремих векторів діяльності системи безпеки в МЕРКОСУР. Гострим питанням наразі залишається наркоторгівля, оскільки більшість країн субрегіону перетворилися в останні роки із транзитних маршрутів на споживачів наркотиків із Колумбії, Перу і частково Венесуели. Тому розширення організації дозволяє на вищому рівні виробити конкретні заходи боротьби із джерелами наркотрафіку.

Якщо ж говорити про вплив розширення МЕРКОСУР на стан загальнорегіональної системи безпеки, то тут ключове значення грає зменшення впливу Андського співтовариства та Боліваріанського альянсу. Зменшення впливу останнього пов'язано з тим, що у Венесуели фізично не вистачає ресурсів для повноцінних ініціатив в обох організаціях, у зв'язку з чим за Боліваріанським альянсом залишаються функції культурно-гуманітарного та

енергетичного співробітництва, а в МЕРКОСУР Венесуела розвиває економічну та безпекову діяльність.

Крім того, процес розширення МЕРКОСУР корелюється із діяльністю УНАСУР і, зокрема, Південноамериканської ради оборони. Оскільки уніфікація безпекової політики в МЕРКОСУР змінить баланс сил в регіоні на користь блоку МЕРКОСУР, то очевидним є превалювання позиції держав цієї організації над державами Андського співтовариства, Тихоокеанського альянсу.

Таким чином, розширення МЕРКОСУР з одного боку позитивно відобразилося на розвитку системи безпеки в Південній Америці і на функціонуванні Південноамериканської ради оборони як центрального органу координування безпекової політики, так і на окремих векторах безпекового співробітництва в МЕРКОСУР, що проявляється в нових ініціативах протидії транснаціональній злочинності, кіберзлочинності, співробітництві з Інтерполом, обміні інформацією в сфері безпеки, тощо.

Список використаних джерел

1. Protocolo de adhesión de la Republica Bolivariana de Venezuela al MERCOSUR. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mercosur.int/msweb/contenidos/es/infoDestaque.asp>.
2. Venezuela fortalecerá cooperación en seguridad ciudadana con Mercosur [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.el-nacional.com/politica/VenezuelafortaleceracooperacionciudadanaMercosur_0_287971376.html.
3. Protocol of Ouro Preto. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. <http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/ourop/index.asp>.
4. Porrata-Doria R. MERCOSUR: The Common Market of the Southern Cone / Rafael Porrata-Doria. – Durham: Carolina Academic Press, 2005. – 229 p.

УТВОРЕННЯ КЛАСТЕРІВ ДЕРЖАВ, ЩО ВТРАТИЛИ ДІЄЗДАТНІСТЬ, ЯК ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Великі неконтрольовані потоки біженців, породжені громадянськими війнами, що часто супроводжують процес втрати державою дієздатності, несуть значний дестабілізаційний потенціал для сусідніх країн, здатний спровокувати ланцюгову реакцію в регіоні – почерговий провал функціонування держав, неспроможних подолати транскордонний ефект «займання», що збільшується з кожним епізодом втрати дієздатності. Такий процес може призвести до утворення регіональних кластерів недієздатних держав, як в Центральній Америці у 1980-х рр., на Балканах, районах Великих Африканських озер та Африканського Рогу у 1990-х [1].

Для аналізу особливостей формування регіональних кластерів держав, що втратили дієздатність, ключовою є концепція «регіональних комплексів безпеки» Баррі Бузана – групи держав, проблеми безпеки яких є настільки взаємопов'язаними, що не можуть розглядатись відокремлено [2]. Варта уваги також концепція «регіональних конфліктних формацій» Барнета Рубіна, під якими автор розуміє множину транснаціональних конфліктів у регіоні, які породжують взаємозміцнюючі зв'язки, що робить їх більш затяжними і запеклими [3].

З точки зору зазначених концепцій, регіональний кластер збройного конфлікту є ні результатом чистої випадковості, ні простим «займанням» з одного джерела конфлікту. Натомість регіональні конфліктні формації складаються з взаємопов'язаних конфліктних процесів, що мають локальні причини і транснаціональні зв'язки, які забезпечують тривалість конфлікту.

Аналогічний механізм діє у випадку втрати державою дієздатності. В кожній державі регіону мають місце внутрішні процеси зменшення

---

* Аспірантка кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н., проф. Перепелиця Г. М.

ефективності функціонування та консолідації держави, які є значною мірою взаємозалежними. Вони пов'язані через військові, соціальні та економічні мережі, потоки біженців, торгівлю стрілецькою зброєю та демонстраційні ефекти. Безпека всіх держав у регіоні суттєво залежить від стану інституту держави в інших країнах. Так, ерозія державної дієздатності та присутності в конголезьких провінціях Північне і Південне Ківу призвела до перетворення їх на «розсадник» транснаціональних елементів, що дестабілізують весь регіон. Провінції слугують місцем притулку великої кількості біженців і жертв руандійських і бурундійських конфліктів, ВПО та робочих мігрантів з сусідніх країн, які провокують місцеві сутички з питань громадянства та приватної власності, а також напруження у міждержавних відносинах країн регіону [4, с. 79].

Внутрішні конфлікти в державі, що втрачає дієздатність, не просто «переливаються» через кордон, а часто залучають акторів, які мають регіональні стратегії, регіональне поширення та регіональну ідентичність, стверджують вчені А. Армстронг і Б. Рубін. Такі регіональні сполучення завдячують своїй появі соціальним і політичним зв'язкам, що існували ще до встановлення кордонів західними колоніальними силами. Значною мірою, регіональні зв'язки є автохтонними та автентичними, перешкоджати функціонуванню яких штучні національні кордони неспроможні [4, с. 80]. Це сприяє стрімкому поширенню транснаціонального ефекту «займання» уразливих сусідніх країн, нещодавнім прикладом чого стала трансформація Південнотихоокеанського регіону з «оазису демократії» на «дугу нестабільності» [5, с. 12]. Криза функціонування держави на Соломонових островах, поглиблена державним переворотом у червні 2000 р., спровокувала поширення внутрішнього збройного конфлікту в регіоні та «африканізацію» внутрішньої політики країн Меланезії, демократично обрані уряди в яких були повалені повстанцями у ході етнічних конфліктів [6, с. 265].

У регіонах, де декілька держав втратили дієздатність або слабкі держави не в змозі контролювати свої прикордонні території, виникають режими

управління, які не обмежуються політичними кордонами. Ці транснаціональні форми організації відрізняються від режимів субдержавних утворень у межах окремої держави, тим що, по-перше, вони здатні скористатися різницею в політичних системах, як цивільному праві, економічному регулюванні чи дипломатичних відносинах, у своїх інтересах, а по-друге, їх відносини з відповідними національними урядами можуть істотно відрізнитися залежно від країни діяльності (наприклад, вони можуть мати певний доступ до влади в одній країні, але переслідуватися в іншій) [7, с. 44]. Окремі транскордонні групи, як торговці, що займаються контрабандою, в деяких випадках можуть сприяти поширенню і замороженню конфлікту в регіоні, що створює сприятливі умови для їх діяльності [4, с. 80].

Втрата державою дієздатності становить серйозну загрозу регіональній безпеці та стабільності, тому причини її появи та стратегії відновлення ефективності функціонування держави мають розглядатися з урахуванням регіональної динаміки та наявних транснаціональних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy / P. Collier, V. L. Elliot, H. Hegre [et al]. – Washington D.C.: World Bank & Oxford University Press, 2003.
2. Buzan B., Waever O., de Wilde J. Security: A New Framework for Analysis / B. Buzan, O. Waever, de Wilde J. – London: Lynne Rienner Publishers, 1998.
3. Rubin B. Blood on the Doorstep: The Politics of Preventive Action / B. Rubin. – Washington D.C.: Century Foundation Press, 2002.
4. Armstrong A., Rubin B. The Great Lakes and South Central Asia / A. Armstrong, B. Rubin // Making States Work: State Failure and the Crisis of Governance / Ed. by S. Chesterman, M. Ignatieff, R. Thakur. – Tokyo: United Nations University Press, 2005. – Pp. 79-101.

5. Dobb P. The Strategic Environment in the Asia-Pacific Region / P. Dobb // America's Asian Alliances / Ed. by R. Blackwill, P. Dobb. – Cambridge, MA: MIT Press, 2000.
6. Reilly B. The Africanisation of the South Pacific / B. Reilly // Australian Journal of International Affairs. – 2000. – Vol. 54. – No 3. – Pp. 261-268.
7. Lambach D., Debiel T. State Failure Revisited I: Globalization of Security and Neighbourhood Effects / D. Lambach, T. Debiel // Institute for Development and Peace (INEP) Report. – 2007. – No 87. – 56 p.

ВСТАНОВЛЕННЯ КНР СИСТЕМИ «ДРУЖНІХ ВІДНОСИН» ТА «СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА» З ДЕРЖАВАМИ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ НА ДВОСТОРОННЬОМУ РІВНІ

Зацікавленість Китаю в розбудові відносин з країнами Перської затоки визначалася цілою низкою чинників. Серед них слід назвати, по-перше, зростаючу потребу КНР в енергоносіях. Якщо до початку 1990-х рр. постачання енергоресурсів в КНР з країн Перської Затоки було незначним, то з першої половини 1990-х рр. відбувається його різке збільшення. З 1996 року країни Затоки майже половину свого імпорту енергоресурсів здійснювали в Китай. По друге, це прагнення КНР до активного залучення цих країн до кола китайських торгових, економічних і геополітичних інтересів. Нарешті, це спільна зацікавленість в розв'язанні питань, пов'язаних з створенням системи регіональної безпеки, нерозповсюдженням ядерної зброї і таке інше.

Щодо двостороннього співробітництва, система зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних пріоритетів Китаю по відношенню до суб'єктів міжнародних відносин в районі Перської затоки визначалася як економічним значенням того чи іншого актора та значенням торговельно-економічного співробітництва з ним Пекіну, так і ступенем його політичного впливу. Тому пріоритетним для Пекіну був розвиток відносин з Саудівською Аравією та Іраном.

Формування багаторівневої системи двостороннього та багатостороннього співробітництва відбувалось в декілька етапів. На першому етапі відбувається вставлення дипломатичних відносин КНР з країнами Затоки (в 1978 р.- з Оманом, в 1984 році - з ОАЕ, в 1988 році - з Катаром, в 1989 році - з Бахрейном, в 1990 р. – з Саудівською Аравією).

---

* Аспірантка кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. і. н, проф. Коппель О. А.

На другому етапі (1990-ті рр.) створюється система партнерських відносин з державами Перської затоки. Форми партнерства в зовнішній політиці КНР в регіоні Перської затоки еволюціонували у часі і відрізнялися значним різноманіттям. Найчастіше зустрічається дефініція «відносини стратегічного партнерства». Інколи використовуються й індивідуалізовані дефініції, зокрема щодо країн РСАДПЗ – від Рамкової угоди про торгово-економічне, інвестиційне і технологічне співробітництво (6 липня 2004 р.) до «відносин стратегічного і всебічного співробітництва і спільного розвитку» (2010 р.) і стратегічного діалогу.

На третьому етапі система двостороннього співробітництва доповнюється багатостороннім співробітництвом КНР з РСАДПЗ. Активізація співробітництва в багатосторонньому форматі була пов'язана як із змінами на міжнародній арені та у зовнішній політиці Китаю, так і з посиленням китайської залежності від експорту енергоносіїв.

Рада співробітництва грала важливу роль в поглибленні та диверсифікації форм стратегічного партнерства між Китаєм та країнами Перської затоки. Багатостороннє співробітництво КНР з різними міжнародними організаціями та участь в інтеграційних процесах розглядаються в якості свідчення змін у зовнішньополітичному курсі цієї держави на сучасному етапі. Вони відображають прагнення Китаю до встановлення стабільних відносин з країнами, від яких залежить його економічне та політичне зростання, зокрема державами Перської затоки.

Китай встановлює відносини з РСАДПЗ в 1981 р., одразу після створення організації. 1990-ті рр. стали періодом офіційного запуску двостороннього консультативного механізму і створенням спільної торгово-економічної комісії по співпраці. До 1996 року Китай і РСАДПЗ розробляли механізм політичних та економічних консультацій. На щорічних сесіях ГА ООН було започатковано двосторонні зустрічі представників РСАДПЗ та представників КНР. Відбувались щорічні колективні зустрічі міністрів закордонних справ шести країн РСАДПЗ і Генерального секретаря організації з міністром закордонних

справ КНР. На початковому етапі до основних напрямів багатостороннього співробітництва КНР з РСАДПЗ відносяться співпраця в енергетичній та нафтодобувній галузях, торгово-економічне співробітництво, сфера інфраструктурного будівництва, переговори щодо створення зони вільної торгівлі.

З другої половини 2000-х рр. відбувається налагодження стратегічного діалогу, активізація двосторонніх консультацій і координації в міжнародних і регіональних справах. В 2010 році сторони встановили «відносини стратегічного і всебічного співробітництва і спільного розвитку» і перейшли до стратегічного діалогу в форматі КНР-РСАДПЗ, чому сприяло як ефективне співробітництво в рамках РСАДПЗ – Китай і активізація політики Китаю в регіоні, так і поглиблення інтеграційних процесів в самій організації, зокрема створення спільного ринку і митного союзу. В ході першого раунду стратегічного діалогу було підписано «Меморандум про взаєморозуміння з питань стратегічного діалогу між двома сторонами», і «Рамкову конвенцію з питань економічного співробітництва, інвестицій та технічного співробітництва між КНР і РСАДПЗ». 20 березня 2012 р. відбулось Перше засідання спільної комісії по торгово-економічному, інвестиційному та технологічному співробітництву між КНР та РСАДПЗ в рамках реалізації угоди про торгово-економічне, інвестиційне і технологічне співробітництво. Сторони затвердили План спільних дій у сфері економіки, торгівлі та інвестицій і технічного співробітництва на період 2012 - 2015 рр., до якого увійшли цілі, механізми та програми співробітництва в галузі торгівлі, інвестицій, промисловості, фінансової, грошово-кредитної та економічної сфери, сільського господарства та продовольчої безпеки, транспорту та туризму, навчання і розвитку. Третій раунд стратегічного діалогу було проведено в Пекіні 17 січня 2014 року. Сторони ухвалили «План дій зі стратегічного діалогу між РСАДПЗ і КНР на 2014 – 2017 рр.», в якому було визначено цілі співпраці між двома сторонами в галузі політики, економіки, торгівлі, енергетики та охорони навколишнього середовища і зміни клімату, культури, освіти, охорони здоров'я, спорту і т.д.

Важливий напрям співробітництва КНР з РСАДПЗ пов'язаний з реалізацією проекту відновлення так званого «Економічного поясу шовкового шляху» і «Морського шовкового шляху XXI століття».

Список використаних джерел

1. Gill B. Rising star: China's new security diplomacy / Bates Gill. – Washington, D. C.: Brookings Institution Press, 2007.
2. Gulshan D. Through Two Wars and Beyond: A Study of the Gulf Cooperation Council / D. Gulshan. – New Delhi: Lancers Books, 1991.
3. Li G. China in the Middle East [Електронний ресурс] / Guofu Li // Paper prepared for the Fourth Dialogue on U.S.-China Relations in a Global Context. – Washington DC. – 12 May 2009. – Режим доступу: <http://www.gwu.edu/~sigur/research/uschina.cfm>.
4. Pant H. V. China in the Middle East: A delicate balancing act / Harsh V. Pant. – London: Labour Friends of Israel, 2008.
5. Mouawad J. China's Rapid Growth Shifts the Geopolitics of Oil [Електронний ресурс] / Jad Mouawad // New York Times. – 19 March 2010. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/2010/03/20/business/energy-environment/20saudi.html>.

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Гуманітарна складова почала ставати автономною частиною міжнародного порядку денного після розпаду біполярної системи міжнародних відносин. В 1992-му році «Порядок денний миру» Секретаря ООН Бутроса Бутрос-Галі постановив, що захист прав громадян в конфліктах виходить за межі відповідальності урядів держав. Формування мультиполярного світу вперше дало можливість гуманітарним акторам створювати власний порядок денний без геополітичних обмежень.

Разом з тим, історичним доказом необхідності розширення відповідальності за дотриманням прав людини в конфліктах стали приклади Руанди і колишньої Югославії, де політичний вакуум за умови формування нового світового порядку привів до масштабних порушень прав людини.

У результаті, міжнародне співтовариство і ООН прийняли на себе зобов'язання «брати на себе відповідальність захищати» у Резолюції Генеральної Асамблеї від жовтня 2005 року. Цьому передував тривалий період розвитку механізмів міжнародного гуманітарного права: 1993 року Декларація і програма дій Віденської конференції з прав людини була підписана 171 державою; 1997 Програма реформ Генерального секретаря ООН Кофі Аннана визнала права людини однією з головних цілей організації, яка повинна бути інтегрована до всіх стовпів діяльності організації, - мир і безпека, економічний і соціальний розвиток, співробітництво заради розвитку і гуманітарна діяльність.

Дуалізм гуманітарної дії проявляється у зобов'язанні захищати права людини і гуманітарних принципах роботи в умовах надзвичайної ситуації: гуманність, неупередженість, нейтральність, незалежність, добровільність, єдність і універсальність.

---

* Аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н., проф. Перепелиця Г. М.

При цьому фундаментальні принципи (особливо перші чотири - гуманність, неупередженість, нейтральність, незалежність) незмінно складають ядро нормативного кодексу всіх гуманітарних організацій як при збройних конфліктах так і в стихійних лихах, а також слугують основою функціонування Управління ООН з координації гуманітарних питань (УКГП) [4].

Згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, Міжнародний Комітет Червоного Хреста має право здійснювати свої гуманітарні функції в міжнародних збройних конфліктах за умови згоди держав-учасниць конфлікту. Однак цим правом користується не тільки МКЧХ, а й будь-яка інша «неупереджена гуманітарна організація» [3].

У разі збройних конфліктів, що не носять міжнародного характеру, у МКЧХ та інших «неупереджених гуманітарних організацій» немає закріпленого права здійснювати гуманітарну діяльність як у ситуації міжнародного збройного конфлікту. Проте в подібних випадках вони мають право користуватися так званим правом ініціативи: гуманітарні організації можуть «запропонувати свої послуги сторонам, що перебувають у конфлікті». Для країн, що підписали Додатковий протокол II (регламентує ситуацію збройних конфліктах, які не мають міжнародного характеру), дійсно ще одне положення, що стосується місцевих товариств допомоги або національних товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця - теж за умови згоди держави і лише якщо цивільне населення відчуває надмірні позбавлення через недостатнє забезпечення запасами, істотно важливими для його виживання, такими як продовольство і медичні матеріали.

Застосування гуманітарних принципів не тільки оптимізують діалог між різними учасниками гуманітарного руху в умовах міжнародних конфліктів, але і створює певний імідж гуманітарних організацій, що полегшує їх взаємодію з державними органами і навіть сприяє залученню до гуманітарних акцій недержавних акторів, забезпечуючи можливість гуманітарних переговорів.

У комплексних надзвичайних ситуаціях збройних конфліктів, стихійних лих та надзвичайних подій, при стрімкому зростанні числа залучених

гуманітарних організацій і політизації гуманітарних акцій необхідно забезпечити злагодженість дій всіх учасників - іншими словами, потрібна ефективна координація.

Таким кроком до посилення гуманітарних принципів реагування в конфліктах стала гуманітарна реформа ООН 2005 року і створення «кластерного підходу». Суть кластерного підходу у розподілі ролей різних організацій відповідно до їх мандату під керівництвом гуманітарних координаторів (кожен з яких призначається на конкретну кризову ситуацію) для максимально ефективного забезпечення гуманітарної діяльності на всіх етапах.

Подальші кроки у посиленні гуманітарної складової в реагуванні на міжнародні конфлікти повинні включати універсалізацію гуманітарних принципів, забезпечення визнання їх пріоритету усіма зацікавленими сторонами, а головне - кодифікацію застосовуваних правових норм як у сфері міжнародного гуманітарного права, так і в галузі міжнародної правової регламентації дій у надзвичайних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Slim H. Doing the Right Thing: Relief Agencies, Moral Dilemmas and Moral Responsibility in Political Emergencies and War / Hugo Slim // *Disasters*. – Volume 21. – Oxford: Overseas Development Institute. – 1997. – Pp. 244–257.
2. Régnier P. The emerging concept of humanitarian diplomacy: identification of a community of practice and prospects for international recognition / Philippe Régnier // *International Review of the Red Cross*. – Volume 93. – No. 884. – December 2011. – Pp. 1211-1237.
3. The International Red Cross and Red Crescent Code of Conduct
4. OCHA Message on Humanitarian Principles [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://docs.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM_HumPrinciple_English.pdf.

РОЛЬ США У СФЕРІ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ

США мають давню співпрацю в сфері безпеки з монархіями Перської затоки, яка активно розвинулась ще за часів ірано-іракської війни і була поглиблена після вторгнення Іраку в Кувейт. З послабленням Іраку система балансування і стримування трьох сил: Саудівської Аравії, Іраку та Ірану, перестала діяти, і регіон опинився у стані біполярності, при цьому арабські держави сильно схвильовані з приводу ролі та впливу Ірану та його прагнень у регіоні. Для арабських держав Перської затоки покращення відносин США з Іраном значить послаблення безпекових відносин з ними. Після переговорів з Іраном та укладеної угоди щодо зняття санкцій, арабські монархії відчували себе у небезпеці і очікували від США нової угоди у сфері оборони щодо взаємних гарантій захисту та оборони, що гарантувало б допомогу США арабським державам в разі агресії з боку Ірану. В травні 2015 року США поновили свої запевнення в підтримці партнерів, проте очікуваної угоди укладено не було [1]. Натомість США пообіцяли посилити співпрацю у безпековому секторі шляхом: 1) технічної допомоги США; 2) посилення кооперації щодо боротьби з тероризмом та забезпечення кібер- та морської безпеки; 3) спільних навчань ВМС; 4) втілення проекту протиракетної оборони регіону, що був вже раніше запропонований США арабським партнерам [2].

США розглядає Королівство Саудівська Аравія як головного партнера в безпековій сфері в регіоні, які, хоча і не розміщують американських баз, проте підтримали вторгнення в Ірак у 2003 році, і наразі є потужним імпортером американського озброєння. Кувейт підтримує тісні відносини у сфері безпеки зі США протягом більше двох десятиліть; розмушує близько 13 тис. американських військових, бригаду сухопутних військ США; надає доступ до своїх військових баз Ах Аль-Салем, до баз повітряних та сухопутних сил та до

---

* Аспірантка кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д.і.н., проф. Коппель О. А.

портових споруд; придбав у США озброєнь на суму більше 1.6 млрд. дол. Катар також розміщує американський центр Спільних повітряних операцій; забезпечує повітряне базування; і розміщує стратегічні об'єкти. ОАЕ тісно співпраюють зі США в сфері військового розвитку та безпекових відносин; і, як і Катар, купують систему протиракетної оборони THAAD; та відіграють значну роль у підтримці повстанців Лівії та сунітських сил в Сирії. Для США вони є партнером у справі стримуванні Ірану. Оман є послідовним у своєму партнерстві зі США, має довгу історію відносин і Угоду щодо доступу США до військових об'єктів [3].

США лобіюють створення поглиблення регіональної кооперації в рамках Ради співробітництва і продовження таких проектів як розгортання сил «Щит півострова»; вбачають необхідним створення протиракетної системи регіону; і віддають перевагу наданню технічної допомоги саме спільному проекту. Аравійські монархії не бажають посилення КСА в регіоні, тому віддають перевагу двостороннім відносинам зі США задля балансування впливу Саудитів. США за допомогою Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) намагаються об'єднати армії цих країн і створити регіональні збройні сили – «Арабська НАТО». У цей альянс «регіональної оборони», спрямованої проти Ірану, мають увійти і армії країни Північної Африки та Йорданії. США прагнуть збільшення військових потреб та нової форми присутності в регіоні, тому прагнуть максимальному втягненню держав субрегіону у регіональні конфлікти, що робить невідворотнім процес нарощування військової міці та кооперації в рамках запропонованих проектів.

Стратегія «ізоляції та стримування», розпочата 1993 року щодо Ірану та Іраку, включала в себе створення перешкод іранським зовнішньоекономічним зв'язкам, військову, політичну, економічну допомогу іранським конкурентам в регіоні, нарощування власних збройних сил в безпосередній близькості від території ІРІ. З часів Ісламської революції вперше контакти на офіційному рівні між президентами сталися після виборів президента ІРІ Хасана Роухані. Обама у своїй промові перед ГА ООН підкреслив, що США не прагнуть зміни режиму

Ірану [4]. Протягом 2013-2015 рр було вирішено питання ядерної програми Ірану та зняття санкцій з Ірану. На думку Кенета Поллака, провідного американського дослідника з питань безпеки на Близькому Сході, хоча домовленість по ядерному питанню і має низку переваг, але навряд чи слід чекати різкої зміни іранської стратегії [5]. Іран продовжить політику попередніх років, але і не стане більш агресивним, але тільки внаслідок активної політики США в регіоні. В іншому разі -він будь якими засобами прагнутиме більшого впливу. Президент Ірану Хасан Роухані на ГА ООН зазначив, що Іран хоче покращити атмосферу і держави не можуть жити у «минулому вічно». Проте гостро стоїть питання поглиблення співпраці зі США, різко проти якої виступив Верховний лідер Ірану Аятолла Алі Хаменеї [6].

Військова присутність США в регіоні є ресурсом стримування конкурента для Саудівської Аравії та реалізації глобального лідерства США.

Список використаних джерел

1. Julie Hirschfeld Davis and David E. Sanger Obama Pledges More Military Aid to Reassure Persian Gulf Allies on Iran Deal [Електронний ресурс] // NY Times. – 2015. – Режим доступу: <http://www.nytimes.com/2015/05/15/world/middleeast/obamasaudiarabiairanpersian-gulf-security.html>.
2. U.S. – Gulf Cooperation Council Camp David Joint Statement [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/05/14/annex-us-gulf-cooperation-council-camp-david-jointstatement>.
3. Katzman K. Iran, Gulf Security, and U.S. Policy // Congressional Research Service. – 2015.
4. Remarks by President Obama in Address to the United Nations General Assembly [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/09/24/remarks-president-obama-address-united-nations-general-assembly>.

5. Pollack Kenneth M. Will the Iran nuclear deal create a more stable Middle East?
[Электронный ресурс] // Testimony. – 2015. – Режим доступа:
<http://www.brookings.edu/blogs/markaz/posts/2015/08/05testimonyuspolicyafterjcroa-pollack>.
6. Erdbrinkoc T. Ayatollah Ali Khamenei Warns Against More U.S.-Iran Talks
[Электронный ресурс] // NYTIMES. – 2015. – № 7. – Режим доступа:
<http://www.nytimes.com/2015/10/08/world/middleeast/iranleaderustalks.html?ribbon-ad-idx=6&rref=world/middleeast>.

УКРАЇНЬСКА ПРИСУТНІСТЬ У ТРОПІЧНІЙ АФРИЦІ – ІНТЕРЕСИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Українські інтереси в Тропічній Африці на даний час концентруються навколо військово-технічного співробітництва. Присутність військових підрозділів у форматі миротворчих контингентів під егідою ООН концентрується в зоні найбільшої інтенсивності конфліктів, що викликано об'єктивними передумовами. Найбільше українці брали участь в миротворчих операціях в районі Гвінейської затоки, останніми роками діє вертолітний підрозділ на сході ДР Конго, окремі фахівці присутні на території Південного Судану. Це зона нестабільності центрально-західної частини континенту, про що згадувалось вище. В той же час. торгівельні відносини розвиваються з більш стабільними державами. Зокрема продаж озброєнь, поряд з країнами миротворчої активності, концентрований на поставках продуктів військово-промислового комплексу для Нігерії, продажі військової техніки Ефіопії та Кенії. Через початок україно-російського конфлікту та потребу в озброєнні для вітчизняної армії Україна зменшує обсяги військової торгівлі в регіоні.

Натомість зростають об'єми торгівлі продукцією цивільного призначення, ведеться проникнення приватних компаній на ринки Африки. Це стосується передусім стабільних країн узбережжя Індійського океану та півдня континенту, де продовжується економічне зростання, та розвивається база для інвестицій – особливо це стосується Кенії та Танзанії [1]. В центрі та на заході континенту цивільна присутність економічних агентів українського походження фокусується на Нігерії – найбільший торговельному партнеру України в Тропічній та Південній Африці. У січні-вересні 2014 р. двосторонній товарообіг склав 230,7 млн. дол., експорт з України до Нігерії – 223 млн. дол., імпорт – 7,7 млн. дол. Позитивне для України сальдо – 215,3 млн. дол. За даними Державної служби

---

* Аспірант Національного інституту стратегічних досліджень (відділ зовнішньої політики та міжнародної безпеки)

статистики України, в 2013 р. обсяг двосторонньої торгівлі склав 340,7 млн. дол., з яких український експорт становив 331,1 млн. дол., імпорт – 9,6 млн. дол. США. Позитивне для України сальдо – 321,5 млн. дол. Товарна структура експорту – чорні метали (68,3%) та добрива (27,3%), молоко і молокопродукти. Товарна структура імпорту – какао-масло та какао-жир (71%), палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки (13,5%), насіння і плоди. Хоч більшу частину нігерійського експорту складають нафтопродукти, Україна закуповує какао. Це викликано передусім монополізацією нігерійського ринку транснаціональними корпораціями європейського та американського походження, такими як *ExxonMobil*, *Chevron*, *ConocoPhillips*, *Eni*, *Total* (контролюють біля половини нігерійських нафтогазових концесій). Також с з 2008 р. на місцевий ринок приходить російський «Газпром», що став одним з заміників корпорації *Shell* (що охоплювала біля 52 % нафтовидобутку разом з Національною нафтовою компанією Нігерії) [2].

Нігерія залишається ключовим економічним партнером у регіоні (14,6% від українського експорту сільськогосподарських товарів, 59% - металургії та машинобудування, 36,4% - продуктів хімічної промисловості у Західній Африці). У 2010 р. Україна постачала обладнання для модернізації Аджакутського металургійного комбінату (результат – різке переважання експорту над імпортом з Нігерії - 245,2 млн. дол., проти 13,5 млн. дол. відповідно). Вагомою проблемою стає присутність РФ - зокрема конкуренція російських фірм у модернізації вищезгаданого комбінату (зокрема діяльність компанії «Уралмаш»), участь російського капіталу в модернізації заводу «Алскон», поставки російської техніки, зокрема автомашин «КАМАЗ». Однак в нинішніх геополітичних реаліях збереження Нігерією позиції союзника і опори США в регіоні може сприяти поверненню української присутності, за умови вдалої дипломатичної політики.

По інших країнах центру і заходу ситуація гірша – до прикладу, у січні – жовтні 2014 р. товарообіг з Чадом складав 13,55 млн. доларів США, що на 56% менше у порівнянні з аналогічним періодом 2013 р. [3]. Дана диспропорція потребує виправлення через посилення економічної присутності в зоні

нестабільності, що може здійснюватись завдяки державним гарантіям і бути спрямована насамперед на допомогу в облаштуванні мирного життя.

Великий недолік української політики – відсутність адекватного дипломатичного представництва. Станом на березень 2015 р. тимчасовий повірений у справах України А. Грищенко очолював консульський округ, що опікувався справами Кенії, Бурунді, Малаві, Південного Судану, Сомалі, Союзу Коморських островів, Руанди, Танзанія та Уганди [4]. Першорядна справа – забезпечити мінімальне представництво дипломатичної місії на чолі з послом у кожній країні (окрім одержання додаткової інформації, рекомендовані дії продемонструють рівень зацікавленості Києва). Низький рівень розгалуженості дипломатичного корпусу погіршує як можливості моніторингу інформації в епіцентрі важливих подій, так і призводить до зайвих витрат часу на взаємоузгодження рішень, переміщення працівників посольства і т.д., що зменшує маневреність і можливості вести переговори з представниками місцевих еліт в умовах швидкої зміни політичної ситуації в країні.

Список використаних джерел

1. Елумелу Т. Розквіт афрокапіталізму / Т. Елумелу // The Economist. – Світ у 2015 (український випуск в адаптації Українського Тижня). – Київ, 2014. – С. 61.
2. Кухалейшвили Г. Вежливая заинтересованность Украины и Нигерии [Електронний ресурс] / Г. Кухалейшвили // Агентство стратегічних досліджень. – 2012. – Режим доступу: <http://sd.net.ua/2012/10/11/vezhliyaya-zainteresovannost-ukrainy-i-nigerii.html>.
3. Близький Схід та Африка [Електронний ресурс] // Посольство України у Сполученому королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. – Режим доступу: <http://uk.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/bilateral-cooperation/nest-africa>.
4. Консульські питання, загальна інформація [Електронний ресурс] // Посольство України в Республіці Кенія. – Режим доступу: <http://kenya.mfa.gov.ua/ua/consular-affairs/contacts>.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ПРЕЗИДЕНТА США Б. ОБАМИ

Вступивши на посаду президента США в 2009 р., Б. Обама зіштовхнувся з гострими економічними проблемами, спричиненими глобальною валютно-фінансовою кризою. Нова демократична адміністрація стала приділяти меншу увагу порушенням демократичних прав і свобод у РФ та Китаї. В ЄС обрання Б. Обами було сприйнято з ентузіазмом, оскільки він уособлював розрив з політикою унілатералістських дій попередньої адміністрації Буша-молодшого, хоча презентуючи Стратегію національної безпеки 6 лютого 2015 р., президент Б. Обама наголосив, що США підтверджують «готовність діяти в односторонньому порядку», коли виникають загрози їх базовим інтересам, однак надають перевагу колективним діям за участі інших країн [6, с. 1].

В ході передвиборної кампанії Б. Обама заявляв про свої наміри кардинально змінити підходи до вирішення багатьох міжнародних проблем: розпочати виведення американських військ з Іраку; встановити прямий діалог з «проблемними» країнами, як то Іран, Сирія, Куба; відмовитися від превентивних війн та односторонніх силових дій, перезавантажити відносини з Росією, тощо.

Найактуальнішим питанням при оцінці діяльності президента Б. Обами безсумнівно залишається те, наскільки вона порівнюється з курсом попереднього президента Дж. Буша-молодшого. Очевидно, що існує наступництво загального рівня, проте були помітні суттєві відхилення Б. Обами від політики Дж. Буша-молодшого з таких питань, як Ірак, Афганістан, економіка, бюджетний дефіцит, безробіття. Можемо констатувати лише окремі дії, у яких Обама поведився аналогічно Бушеві, хоча моделі їх поведінки вочевидь різні. За деякими винятками, такими як призначення Р.Гейтса міністром оборони, ключові радники

---

* Лаборант кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. і. н., проф. Ластовський В. В.

Обами також мали відмінний світогляд. Зокрема це стосується віце-президента Дж. Байдена, який дуже відрізняється від Д. Чейні політичною публічністю [2].

Б. Обамі не вдалося значно відхилитися від стратегічного курсу Дж. Буша молодшого. Під час передвиборної кампанії Обама заявляв про помилковість війни в Іраку, і що він її закінчить. Він стверджував, що політика Буша і його стиль поводження, віддалив союзників США та звинуватив Буша в проведенні однобічної зовнішньої політики, яка призвела до відчуження союзників. Говорячи це, Обама відстоював тезу про те, що війна в Іраку зруйнувала міжнародну коаліцію, потрібну американцям для успішного проведення будь-якої війни, а акція в Іраку відіграє тепер роль відволікання, оскільки головні зусилля мають бути зосереджені в Афганістані. Він додав, що США знадобиться підтримка союзників по НАТО в цій країні, а тому його адміністрація звернеться до європейців, відновивши їх підтримку [4].

Успіхи Б. Обами на міжнародній арені важко однозначно оцінити. З початку президентства Він проголосив «перезавантаження» відносин з РФ, і на цьому векторі його формально очікував серйозний успіх. Але сталося це завдяки переважно одностороннім поступкам Америки. Так, США переглянули свої плани щодо розміщення системи ПРО в Європі, що деякі спостерігачі розцінюють як певні поступки Росії.

З початку більшість аналітиків прогнозували незначний прогрес в потеплінні відносин між США та РФ. М. Привалова називає підписання нового договору СНО з всього лише тестом у відносинах між США та РФ [3]. З огляду автора, такі оцінки високою мірою пояснювалися повною асоціацією між планами і цілями адміністрацій Буша і Обами щодо відносин з Росією. Насправді ж, через кілька місяців президентства Б. Обами стали кристалізуватися розходження у вказаному позиціонуванні. 44-й президент глобальної держави вочевидь зробив ставку на втягування Росії в переговорний процес із найскладніших питань дво- і багатосторонніх відносин, залучення до проектів і програм НАТО водночас із відмовою від традиційного тиску в питаннях демократії.

Суттєвий вплив оцінки зовнішньої і безпекової політики нової адміністрації справляла ситуація на Середньому Сході. За підсумками першої половини діяльності президента Б. Обама ситуація в регіоні подавалася експертами не менш напруженою, ніж у попередні роки. Не вдалося вивести війська з Іраку. О. Храмчихін зазначає, що Афганістан і зовсім залишається ключовим головним болем для США. Війна в Афганістані довела, що НАТО взагалі нездатна ні з ким воювати [5]

Б. Обама не менше за свого республіканського опонента стверджував, що США не відмовляться від гегемонізму. Але далі далось взнаки розуміння того, що спроба Буша монополізувати глобальні рішення спричинила хаос у міжнародних відносинах. Побудована під переважним впливом США міжнародна система має наразі ознаки нестабільності. До цього слід додати зусилля керівництва Росії розколоти євроатлантичну спільноту через «відмежування» Європи від Америки.

Замість конфронтації з Москвою у цих та інших питаннях, Б. Обама, обіцяв поліпшити відносини з багатьма країнами світу, зокрема, з Росією. Ця обіцянка відносно Москви викликала початкову тривогу в Східній Європі [1].

З огляду на ступінь антипатії європейців до Буша і їхнє прагнення мати справу із президентом, що повернув би американо-європейські відносини на ту стадію, на якій вони були в епоху Б. Клінтона, здавалось можливим, що французи й німці поспішать зробити певний крок, який винагородить США за обрання проєвропейського президента. З іншого боку, той факт, що вони відмовилися зробити цей жест, дозволяє припустити, що відносини Франції і Німеччини із США менш критичні для Парижа й Берліна, чим це здавалося. З іншого боку, французи і німці бачать значно менше загроз для своїх країн від дестабілізації відносин з Росією. З цієї причини ідея перезавантаження американо-російських відносин знайшла у них позитивний відгук.

На відміну від Дж. Буша, який грав на протиріччях між членами ЄС задля послаблення його можливостей ефективного реагування на односторонні дії США, Б. Обама висловлюється на користь політично консолідованої Європи.

Список використаних джерел

1. Драчук С. «Перезавантаження» між США й Росією: суперечливий початок [Електронний ресурс] / С. Драчук. – 30 жовтня 2009. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.mobi/a/1816868.html>.
2. Най-младший Дж. «Умная сила» Барака Обамы [Електронний ресурс] / Джозеф Най-младший // Русский журнал. – 29.10.2009. – Режим доступу: <http://www.russ.ru/Mirovaya-povestka/Umnaya-sila-Baraka-Obamy>.
3. Привалова М. Годовщина избрания Обамы президентом США: успешное начало с неясной перспективой [Електронний ресурс] / М. Привалова // Investor.ua. – Аналитика. – 04.11.2009. – Режим доступу: <http://www.investor.ua/analytics/browse-2971.html>.
4. Фридман Дж. Внешняя политика Обамы: Конец начала [Електронний ресурс] Дж. Фридман // Информационно-аналитический портал «Империya». – 30.08.09. – Режим доступу: <http://www.imperiya.by/politics.html?id=6152>.
5. Храмухин А. А. Угроза вторжения НАТО – мифы и реальность [Електронний ресурс] / А. А. Храмухин. – Режим доступу: <http://globalconflict.ru/analytics/61581-aleksandr-xramuchin-ugroza-vtorzheniya-nato-mify-i-realnost>.
6. Obama B. National security strategy [Електронний ресурс] / B. Obama // Washington: The White House. – February 2015. – 29 p. – Режим доступу: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf.

ІНІЦІАТИВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ «ПІВНІЧНИЙ ВИМІР»

Геополітична ситуація, яка склалась нині на Півночі Європи, визначається формуванням системи «м'якої» безпеки у цьому регіоні. У такій ситуації зростає роль транснаціональних утворень і неурядових об'єднань, мета яких безпосередньо впливати на систему світової безпеки.

В середині 90-х рр. ХХ ст. у Північній Європі набула поширення концепція регіонального будівництва, яка постала як альтернатива теорії та практиці регіонального розвитку. Після розбалансування двополюсного світу та внаслідок розпаду старих і формування нових регіонів, автори концепції регіонального будівництва запропонували нове розв'язання питання про основи світової геополітики. В основу концепції регіонального будівництва була покладена ідея про створення транснаціональних об'єднань, у яких відбувається вільний вибір держави-лідера, що формує у свідомості населення цього утворення певні регіональні образи [1, с. 87].

Дослідники, які вивчають причини та передумови створення «Північного виміру», умовно поділяються на три групи:

- прихильники ліберально-ідеалістичного погляду, згідно з яким ЄС здійснив добрий жест, намагаючись інтегрувати Росію в єдиний економічний та соціально-політичний простір на континенті;

- глобалісти, які розглядають «Північний вимір» як природній результат глобалізації, що сприяє появі якісно нових міжнародних утворень;

- політичні реалісти, що розглядають це субрегіональне співробітництво як «спробу ЄС отримати доступ до сировинних ресурсів РФ, у політичному плані залишаючи останній лише роль молодшого партнера ЄС» [2].

Уперше пропозицію стосовно «Північного виміру» політики ЄС було оприлюднено прем'єр-міністром Фінляндії П. Ліппоненом у 1997 р. Однак необхідно зазначити, що словосполучення «*The Northern Dimension*»

---

* Аспірант Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»
Науковий керівник: д. політ. н., проф. Дудко І. Д.

використовувалось з 1994 р. (з часів прем'єр-міністра країни Е. Ахо та міністра закордонних справ Х. Хавісто) і містило в собі «північні цінності» – відкритість, рівність, суспільна злагода та екологічне регулювання.

На відміну від південного регіону Європи, який останнім часом є економічно вразливим, Північ Європи розвивається доволі стабільно, має розвинуту інфраструктуру та інтегрована у загальноєвропейські процеси, до того ж, є одним із найважливіших джерел сировини.

Акторами «Північного виміру» є «партнери» – Європейський Союз, Ісландія, Норвегія та Російська Федерація (її північно-західна частина), а також «учасники»:

- північні регіональні Ради;
- міжнародні фінансові інститути, що ведуть активну діяльність на Півночі Європи;
- інші інституції та установи ЄС та інших партнерів «Північного виміру».

Статус спостерігачів мають Канада та Сполучені Штати Америки як члени «Арктичної вісімки».

Ініціатива «Північного виміру» ґрунтувалася на апробованих і ефективних структурах співробітництва, існуючих в цій частині Європи, і фінансової підтримки регіону без створення нових інститутів, що якісно відрізняло це утворення від інших інституціональних організацій.

«Північний вимір» був направлений на поліпшення координації політики Європейського союзу в Північній Європі та усунення відмінностей в економічному розвитку, особливо країн Євросоюзу і Росії та держав ЄС і колишніх членів східного блоку [3, с. 47].

Незважаючи на те, що ініціатива «Північний вимір» із самого початку запекло критикувалася, ключовою її перевагою є те, що вона сприяла ефективному залученню Росії в європейські структури поза «високої політики». Досягнення всіх цілей поставлених перед «Північним виміром», а також подальший динамічний розвиток ініціативи стане більш можливим при появі

певного політичного компоненту, спрямованого на досягнення миру і безпеки в регіоні [4, с. 60-61].

Деякі скандинавські дослідники схильні розглядати значення «Північного виміру» у ще більш широкому контексті. Нове тлумачення поняття «Північна Європа», знаходячи нові риси, стаючи більш «європеїзованою», але одночасно зберігаючи зв'язки зі Сходом, може змінити традиційну конфігурацію і політику Євросоюзу, яка спочатку будувалася на розподілі Захід-Схід [5].

При цьому важливо, що «Північний вимір» не претендує на конкуренцію з іншими регіональними напрямками у діяльності ЄС, але «північноєвропейський елемент» покликаний зіграти додаткову об'єднуючу роль в ЄС і в Європі в цілому, проте зі збереженням специфіки і відмінностей, які притаманні цьому регіону.

Список використаних джерел

1. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / За ред. С. Максименка // Центр Ін-ту Схід-Захід. – К.: Логос, 2000. – 171 с.
2. Рассоха Л. Приклад «Північного виміру» для побудови регіональної політики Європейського союзу в Чорноморському регіоні [Електронний ресурс] / Л. Рассоха // Регіональний філіал НІСД у м. Одесі. – Режим доступу: <http://www.old.niss.gov.ua/monitor/february/6.htm>.
3. Пальмовский Т. Балтийская Европа: от идеи к стратегии / Т. Пальмовский // Балтийский регион. – 2009. – № 1. – С. 43-54.
4. Бусыгина И. М. «Северное измерение»: стратегии участников / И. М. Бусыгина, М. Г Филиппов // Балтийский регион. – 2009. – № 1. – С. 55-63.
5. Kubyshkin A. A new form of cross-border cooperation. Reviews [Електронний ресурс] / A. Kubyshkin // Joenniemi P., Sergunin A. Laboratories of European Integration: City-Twinning in Northern Europe. – Tartu: Peipsi Center for Transboundary Cooperation, 2012. – 70 p. – Режим доступу: http://www.journals.kantiana.ru/upload/iblock/66f/Kubyshkin%20A.%20I._128-130.pdf.

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЄС: КОНТЕКСТУАЛІЗАЦІЯ ТА РОЗУМІННЯ

Європейський Союз дуже часто характеризується як наддержавна організація, яка, тим не менш, не має налагодженої системи комунікації із зовнішнім світом та давно дістала назви «мовчазної сили». Немає нічого дивного в тому, що комунікація із країнами-членами ЄС та їх населенням є більш розвиненою та налагодженою, аніж комунікація із державами, що до Європейського Союзу не належать.

Одним із методів зовнішньої комунікації ЄС є публічна дипломатія. В даному контексті вона є міждисциплінарною сферою дослідження, яка охоплює комунікацію між державами, паблік рілейшнз, брендінг та міжнародні відносини. Публічна дипломатія є одним із головних інструментів комунікації, що використовується урядами для впливу на громадську думку в інших країнах. У свою чергу, публічна дипломатія ЄС не дістала широкої уваги як зі сторони теоретиків, так і практиків, незважаючи на те, що кількість наукових праць про публічну дипломатію як таку стрімко зростає.

Коротку згадку про ЄС можна знайти у порівняльному аналізі із США, чия публічна дипломатія часто піддається критиці ще з часів Дж. Буша. ЄС не тільки описується як головний опонент США у публічній дипломатії, але й як приклад ефективного ведення останньої. Поняття публічної дипломатії неспішно проникає до вокабулярю ЄС, з'являючись у все більшій кількості промов, інституційних документів та доктрин, хоча і зустрічається не так часто і бракує прозорого визначення. Прийняття єдиного визначення публічної дипломатії ЄС було б кроком вперед та могло б використовуватись всіма інститутами та елементами, які залучені у публічній дипломатії, для того щоб полегшити загальне розуміння цього поняття та концепції вцілому [1, с.187].

---

* Аспірантка кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н., проф. Копійка В. В.

Якщо комунікація з громадянами країн ЄС в основному здійснюється через органи влади урядів країн-членів, то комунікація із неєвропейською аудиторією основана на централізованій комунікаційній політиці з децентралізованим її втіленням на місцях. Основний механізм комунікації та інформації Європейського Союзу - це Європейська служба зовнішніх справ, що, по суті, виконує обов'язки Міністерства закордонних справ на рівні ЄС. Ця служба координує потік інформації та комунікаційні дії всіх підрозділів і представництв Єврокомісії, розташованих в більше ніж у 130 країнах, а також у 6 міжнародних організаціях. До функцій та обов'язків служби входить:

- представляти, роз'яснювати та впроваджувати політику ЄС;
- аналізувати та звітувати стосовно політик та їх розвитку в країнах, в яких вони діють;
- проводити переговори відповідно до мандату;
- координувати впровадження допомоги з боку ЄС;
- збільшити та посилити присутність ЄС [2, с. 259].

У всіх цих напрямках представництва також відіграють важливу інформаційну роль, забезпечуючи даними та новинами щодо євроінтеграції та політики ЄС уряди країн, медіа, наукові інститути, бізнес кола та громадян, збираючи та здійснюючи моніторинг політичного та економічного середовищ різних країн, в яких вони базуються.

На початку кожного року інформаційні підрозділи представництв представляють на розгляд щорічний план комунікацій, наголошуючи на головних заходах на весь рік. Такі щорічні плани включають вказівки та пріоритетні теми, які є головним меседжем того чи іншого окремого року. Нижче наведено перелік найголовніших комунікаційних завдань представництв та Європейської служби зовнішніх справ, що входять до щорічного бюджету.

Завдання представництв:

- формування та розповсюдження інформаційних листів;
- розробка та підтримка сайтів представництв, як основного ресурсу інформації;

- управління медіа рілейшнз;
- розробка та видавництво інформаційної літератури місцевими мовами;
- контроль над промоційними публікаціями в періодиці;
- організація заходів, враховуючи культурні події пов'язані із щорічною тематикою;
- інша діяльність, включаючи управління Центром документації ЄС і т. д.

Завдання Європейської служби зовнішніх справ:

- розробка комунікаційної політики, рекомендацій та координація;
- створення та розповсюдження публікацій на головні теми в рамках щорічного плану;
- організація відвідувань преси та громадян;
- розробка і виробництво аудіо-візуальних матеріалів;
- розробка інформаційного контенту, призначеного до електронних медіа;
- придбання промоційних матеріалів для представництв;
- управління Програмою відвідування ЄС, де представництва обирають учасників (170 щорічно) [3, с. 190].

Отже, представництва зазвичай діють паралельно із посольствами, але часто використовують різну термінологію для опису їх комунікаційних активностей. Тільки у США представництво має підрозділ Публічної дипломатії та преси, заснований у 2006 році та який налічує 15 працівників, що поки є найбільшим серед представництв. У Японії такий підрозділ носить назву Преси, культурні та зовнішні справи. Тим часом у більшості представництв назви підрозділів кажуть за себе: преса та інформація, що красномовно демонструє той об'єм роботи, якою вони займаються - надавати інформацію через пресу.

Список використаних джерел

1. Valentini C., Nesti G. Public Communication in the European Union: history, perspectives and challenges / C. Valentini, G. Nesti. – Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars, 2010. – 187 p.
2. Snow N., Taylor P. Routledge Handbook of Public Diplomacy / N. Snow, P. Taylor. – Routledge, 2009. – 259 p.
3. Barnes S. Online Communication / S. Barnes. – Hampton Press, 2001. – 190 p.

НЕЗАЛЕЖНІ ІНСТИТУТИ ТА МЕХАНІЗМИ ДІЯЛЬНОСТІ ОБСЄ У ЛЮДСЬКОМУ ВИМІРІ ЯК ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОЇ СПІЛЬНОТИ

Фактичний початок постбіполярного періоду на європейському просторі ознаменувався ухваленням у 1990 р. Паризької хартії для нової Європи державами-учасницями НБСЄ, якою було задекларовано подальше прагнення закріплення практики мирного та позаблокового регіонального співробітництва [1]. Ухвалені у той період документи в рамках Наради (яка з 1994 р. стала ОБСЄ) перетворили демократію, верховенство права та права людини з того, що раніше вважалося своєрідним виключно проголошеним «кодексом поведінки», на нормативну структуру безпекової спільноти, яка почала розвиватися з того моменту на просторі від Ванкувера до Владивостока.

Подальша трансформація НБСЄ з *ad hoc* механізму багатосторонніх консультацій у міжнародну організацію згідно з Главою 8 Статуту ООН поставило їй за мету завдання підтримання на регіональному рівні міжнародного миру та безпеки (остаточно затверджено у Заключному документі Гельсінського саміту НБСЄ 1992 р. [2]), практичним втіленням якого і можна вважати прагнення формування безпекової спільноти - «спільноти, в якій існує реальна впевненість у тому, що її члени не будуть вдаватися до фізичної боротьби один з одним, а будуть вирішувати суперечки мирним шляхом» [3, с. 124].

Унікальністю формування спільноти безпеки в ОБСЄ є її третій – «людський» - вимір, який було проголошено ще Гельсінським заключним актом 1975 р., що закріпив зобов'язання урядів забезпечувати повагу прав людини та основних свобод, включаючи свободу совісті, релігії та переконань. У відповідності з проголошеним сьомим принципом, держави-учасниці зобов'язуються визнавати загальне значення прав людини та основних свобод,

---

* Аспірантка кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. і. н., проф. Манжола В. А.

повага яких є істотним чинником миру, справедливості та добробуту, необхідним для забезпечення розвитку дружніх відносин між ними [4, с. 9].

У цьому зв'язку особливого значення по завершенні холодної війни стали відігравати незалежні інститути ОБСЄ – Верховний комісар у справах національних меншин (ВКНМ), Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДПІЛ) та Представник з питань свободи ЗМІ (ПЗМІ).

Діяльність ВКНМ, зокрема, вважається такою, що важлива не лише у гуманітарному вимірі, а й в попередженні конфліктів. Він є незалежним від будь-яких органів Організації, обираючи самостійно напрями своєї діяльності. ВКНМ може втручатися в ситуації за участю національних меншин, які, на його думку, є напруженими та можуть перерости в конфлікт. Крім того, у разі невиконання державою-учасницею своїх політичних зобов'язань або міжнародних обов'язків у цій галузі, Верховний комісар може запропонувати свою експертну допомогу, надаючи аналіз та рекомендації.

Іншим інститутом, що має доволі широку компетенцію у галузі забезпечення прав людини, є БДПІЛ ОБСЄ, створене у 1990 р. як Бюро з демократичних виборів. Разом з тим, з 1992 р. до сфери повноважень БДПІЛ також було віднесено: сприяння демократичним електоральним процесам шляхом спостереження за виборами та здійснення проектів з підтримки виборів з метою зміцнення заснованої на прямій участі демократії; надання сприяння державам-учасницям у виконанні ними своїх зобов'язань в галузі людського виміру; надання сприяння місіям ОБСЄ на місцях у їхній діяльності у галузі людського виміру, серед іншого, через проведення навчальних курсів та шляхом обміну досвідом і координацією дій на регіональному рівні; надання сприяння ранньому попередженню конфліктів шляхом моніторингу виконання державами-учасницями зобов'язань ОБСЄ у галузі людського виміру; надання сприяння державам у виконанні міжнародних правових зобов'язань та зобов'язань ОБСЄ у сфері боротьби з тероризмом у відповідності до міжнародних норм з питань прав людини; питання толерантності і недискримінації та підтримка зусиль з реагування на злочини, скоєні на ґрунті ненависті, та інциденти, мотивовані

расизмом, антисемітизмом й іншими формами нетерпимості, та боротьби з ними; виконання функцій Контактного пункту ОБСЄ з питань рома і сінті; реалізація гендерної стратегії шляхом розробки та коригування політики і заходів із забезпечення врахування гендерної проблематики при паралельному здійсненні діяльності, спрямованої на покращення становища жінок в регіоні ОБСЄ [5].

ПЗМІ, посаду якого було введено в Організації у 1997 р., сприяє виконанню країнами-учасницями ОБСЄ своїх зобов'язань у галузі свободи засобів масової інформації, яка є критично важливою для забезпечення нормального функціонування відкритого демократичного суспільства, а також системи підзвітності урядів своїм громадянам. Мандат ПЗМІ передбачає здійснення моніторингу за дотриманням державами-учасницями ОБСЄ своїх зобов'язань у сфері забезпечення свободи висловлювання і свободи засобів масової інформації та оперативне реагування на випадки серйозного порушення державами-учасницями зазначених принципів і зобов'язань ОБСЄ. Останніми роками в рамках Організації ведуться широкі дискусії щодо необхідності розширення мандату ПЗМІ і на сучасні медіа – у першу чергу, соціальні мережі, та захисту прав блогерів як таких, що займаються журналістською діяльністю.

Кожен з цих трьох інститутів організаційно не залежить від органів ОБСЄ, Генерального секретаря чи Діючого головування, що дозволяє їм здійснювати планування своєї діяльності практично самостійно (за винятком випадків, коли їм даються додаткові завдання державами-учасницями). Ці інститути є також дуже активними у проведенні «дипломатії семінарів», яка є надзвичайно важливою з практичної точки зору для формування міжлюдських контактів і подальшого закріплення довіри на особистісному рівні між представниками 57 держав-учасниць. Такі заходи, які поєднують академічну експертизу з дипломатичним дискурсом і практикою, по суті виступають факторами формування активного громадянського суспільства, сприяють поширенню ліберальних цінностей та норм всередині суспільств і мають набагато важливіші довгострокові регулятивні наслідки, які і виступають складовою ідентичності та зв'язків спільноти.

Активна діяльність цих інститутів ОБСЄ у правозахисному вимірі на всьому без виключення просторі відповідальності Організації є одним з ключових факторів подальшого формування плюралістичної спільноти безпеки 57 держав-учасниць. На нашу думку, саме коли існує консенсус та загальне розуміння спільних базових цінностей, вироблених громадськими та політичними інститутами, держави і будуть «здатні швидко й адекватно реагувати на зміни у взаєминах, що досягається за рахунок лояльності один до одного і наявності почуття спільності [та] ... інтегровані між собою до того ступеня, щоб вони не бачили іншого варіанту розвитку взаємовідносин, крім мирного» [6, с. 7; с. 31].

Список використаних джерел

1. Charter of Paris for a New Europe [Електронний ресурс]. – Paris. – 1990. – 29 р. – Режим доступу: <http://www.osce.org/mc/39516?download=true>.
2. CSCE Helsinki Document 1992. The Challenges of Change [Електронний ресурс]. – Helsinki. – 1992. – 38 р. – Режим доступу: <http://www.osce.org/mc/39530?download=true>.
3. Deutsch K. Political Community and the North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Experience / K.Deutsch // The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration. – Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2003. – Pp. 121-143.
4. Conference on Security and Cooperation Final Act [Електронний ресурс]. – Helsinki, 1975. – 62 р. – Режим доступу: <http://www.osce.org/mc/39501?download=true>.
5. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/odihr>.
6. Security Communities / Ed. by E.Adler and M.Barnett. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 484 p.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕГІОНАЛЬНОМУ КОМПЛЕКСІ БЕЗПЕКИ

Сучасна криза у російсько-українських відносинах стала одним з ключових конфліктів для сучасної системи міжнародних відносин, що визначатиме безпекову структуру європейського простору. В першу чергу через те, що він продемонстрував хиткість позиції європейців, які вважали, що війна у класичному її розумінні на європейському просторі не є можливою. Також даний конфлікт продемонструє те, яке місце на практиці європейські держави та США визначають для РФ у світовій безпековій структурі, а також до якої міри РФ може використовувати власний силовий потенціал без наслідків для себе і на якому просторі держава може це робити.

Конфлікт продемонстрував яскраво буферне положення України з одного боку і взаємозалежність Європейських країн з РФ з іншого. Чітко і ясно: Україна не сприймається як частина європейської безпекової зони, проте якщо розглядати комплекс безпеки, то саме дана проблема наживо демонструє щільність взаємозв'язків і приналежність Росії до комплексу регіональної безпеки в Європі.

Європейська система безпеки має вигляд концентричних кіл, тобто поділяється на центр і периферію. Таким чином, Центральноевропейські держави, а також держави на півночі і півдні Європи формують кола, центром яких є Західноевропейський обмежений пул держав. Росія також центр такого РКБ. Тобто вимальовується 2 центри і якраз Україна на перетині цих концентричних кіл.

Найцікавіше те, що Європейці самі були б раді, якби Українська сторона не намагалася перемістити центр лояльності на Захід, а продовжувала бути лояльною до РФ і вже поступово потім переорієнтовувалася. Керованість і

---

* Аспірантка кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. і. н., проф. Манжола В. А.

передбачуваність процесів на даному просторі є метою кожного з силових центрів.

Ефективність використання інтеграції як методу забезпечення безпеки для європейського РКБ демонструє включення Балканських держав до ЄС, а отже і до комплексу. Балканські війни і розпад Югославії досі залишаються загрозою безпеці держав регіону в якості наслідкових залишкових ефектів (ситуація навколо Косово, наприклад). Включення цих держав до ЄС включає їх до системи безпеки, де європейці по-перше, виступають головними арбітрами і модераторами ситуації, і по-друге, отримують можливість стабілізувати ситуацію за допомогою переключення уваги Балканських держав на загрози іншого порядку і, керуючись власним досвідом, будувати безпекову сітку відносин тут починаючи з інших, менш конфліктних сфер [1, с. 128].

Для України ж такий сценарій не діє, бо РФ претендує на відповідальність тут. На Балканах була протилежна ситуація - нікому було диктувати умови і фактично європейцям довелося взяти на себе відповідальність.

Система кіл тяжіння до центру в Європі дозволяє виконувати ще одну важливу функцію, а саме забезпечувати управління процесами поза межами європейського РКБ на його найближчих кордонах.

Такий стан системи дозволяє контролювати процеси сек'юритизації на периферії РКБ ефективно. Адже деякі держави, за можливості не дотримуватися загальноєвропейських стандартів та цінностей, а спільної також безпекової стратегії і пріоритетів, мали б прагнення сек'юритизувати питання відносин з сусідами, проблеми національних меншин та інші питання, що на рівні РКБ не можуть бути прийнятними. Таке управління з центру за допомогою м'якого впливу без примусу на добровільній основі закладає надійний плацдарм для впровадження спільних позицій і формування таких механізмів, що дозволяють не тільки утримувати законсервованими деякі небезпечні питання, але і ставити на пріоритетні місця питання стратегічного характеру.

Виходячи з цієї об'єктивної дійсності, російський безпековий апарат має принаймні у довгостроковій перспективі послаблювати сусідні держави тими,

методами, які б дозволили зберігати ситуація дестабілізованою, але і не розхитували ситуацію в цих державах до тієї межі, коли відцентрові тенденції стануть пріоритетними і визначальними для таких держав завданнями безпекового порядку денного [2].

Тож, керуючись історичним досвідом та корисністю ефектів від такої сек'юритизації, Росію в європейському РКБ сприймають за загрозу, в одних питаннях, як партнера в інших і як суперника в третіх питаннях. Навіть ті процеси, що зараз відбуваються на території України, а саме для європейського РКБ вони є прямою загрозою – зачіпають найближчий навколишній простір і можливі території розширення, не змушують в безпековому контексті Європу змінювати вищезазначений підхід. Дискурс щодо введення санкцій проти Росії демонструє небажання переводити відносини з РФ з площини суб'єктивної загрози і в площину загрози об'єктивної [3, с. 4].

Список використаних джерел

1. Steve M., Wyn R. The European Union in the Security of Europe: From Cold War to Terror War / Marsh Steve, Rees Wyn. – Routledge, 2012. – 256 p.
2. Ren'e N. Russia and Europe / Nyberg Ren'e // European Security. – 8 (2). 1999. – Pp. 15–21.
3. Antonenko O. Russia, NATO and European Security After Kosovo 1999-2000. – [Електронний ресурс] / Oksana Antonenko. – Режим доступу: <http://xa.yimg.com/kq/groups/23239652/1002626846/name/124.pdf>.

СИРІЙСЬКИЙ КОНФЛІКТ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Події в Сирії, які кваліфіковані не інакше як війна всіх проти всіх, беруть свій початок від липня 2011 р., коли масові антиурядові виступи, спрямовані проти президента країни Б. Асада переросли у справжнє бойове протистояння. Конфлікт відбувається головно між урядовими силами, – дії яких підтримує воєнізована організація Лівану «Хезболла», а також ряд арабських (націоналістичних), ісламських (шиїтських) і курдських (регіоналістських) воєнізованих угруповань, та бійцями сирійської опозиції. У результаті, інтереси щодо повалення асадівського режиму розділяють різні ісламістські організації, які діють в основному незалежно одна від одної. Якщо більш детально говорити про внутрішній та внутрішньорегіональний розклад політичних сил даного конфлікту то зауважимо, що у боротьбі з сирійським режимом Б. Асада можна виділити дві опозиційні сили – помірковану та радикальну. Першу складають «Національна коаліція сирійських революційних і опозиційних сил» та «Вільна армія сили», до другої належать – ісламські фундаменталістські організації різного толку на кшталт Ісламського фронту та Армії завоювання. Утім, найбільш масова сила, котра опонує президентському режимові, є терористична організація – Ісламська держава Іраку і Леванту (ІДІЛ) та їх союзники з «Фронту ан-Нусра», пов'язаного з Аль-Каїдою. Стратегічним завданням ІДІЛ є встановлення повного контролю над територією Сирії та іншими суміжними державами. Кінцевою метою даної організації є створення світового ісламського халіфату. У якості третьої сторони даного конфлікту виступають курди, які на північному сході і північному заході Сирії фактично створили власний автономний регіон [1].

Сирія як і Україна є об'єктом зіткнення стратегічних інтересів великих світових держав. Тому, якщо говорити про зовнішній вимір Сирійського

---

*к. і. н., доцент кафедри міжнародної інформації Національного авіаційного університету

конфлікту, то він визначається підтримкою низки досить потужних геополітичних гравців. Так, серед держав, які підтримують уряд Б. Асада слід назвати Росію, що надає воєнну допомогу та озброєння. Допомагають також урядовим силам постачанням зброї, фінансами та енергоресурсами – КНДР, Венесуела та Іран. Тегеран є союзником режиму Б. Асада, оскільки як і у Москві у нього існують інтереси в регіоні Каспійського моря та на Кавказі. Про спільність інтересів Росії та Ірану в Сирії свідчить серія зустрічей в Москві, які стосувалися координації щодо підтримки режиму Б. Асада та нарощування військової присутності РФ в Сирії. Ще одним підтвердженням спільної стратегії двох країн є таємний візит до Москви іранського генерал-майора К. Сулеймані, який є керівником спецпідрозділу Вартових Ісламської Революції «Кодс», що активно підтримує режим Б. Асада [2].

Зрештою, опозиційні сили заручилися підтримкою США та очолюваною ними коаліцією держав, що одночасно веде боротьбу як з ІДІЛ так і надає допомогу опозиційним силам у боротьбі з Б. Асадом. Таким чином, США та західні партнери по НАТО діють за принципом «подвійного виключення», оскільки для них є неприйнятним як подальше існування ІДІЛ так і перебування Б. Асада на посту президента підконтрольної ним частини Сирії. Стосовно опозиційних сил то варто констатувати, що Вашингтон окрім підготовки та інструктажу військових, здійснює постачання озброєння. Також сприяння у підготовці бійців поміркованої опозиції займається Туреччина. Такі країни як Катар, Лівія, ОАЕ задекларували свою участь через фінансування антиасадівської опозиції. Значну матеріально-технічну підтримку сирійським опозиційним силам виразила Саудівська Аравія [3].

Доволі нестандартно виглядає участь у даному конфлікті Російської Федерації, активна присутність якої в Сирії бере свій початок від 2011 р. – тобто з самого початку збройного протистояння. З того часу поблизу берегів Сирії знаходиться група російських бойових човнів. Маючи пункт матеріально-технічного забезпечення ВМФ в порту Тартус (використовується тепер для розміщення військового контингенту), РФ починаючи з вересня 2015 р. розпочала

будівництво авіабази у м. Латакія здебільшого для прийому важкої військово-транспортної авіації, а також створення бази в м. Сафіта. Участь Росії у протистоянні урядових військ Б. Асада проти сирійської опозиції дедалі більше загострило ситуацію, пов'язану з громадянською війною. Розмістивши обмежений військовий контингент у Сирії, Кремль тим самим прагне демонструвати свою здатність відправляти свої війська у будь-яку частину світу не обмежуючись при цьому лише зоною своєї стратегічної відповідальності [4].

Здебільшого участь Росії у сирійському конфлікті – це насправді спроба вирватися з дипломатичної ізоляції у яку та потрапила після розпалювання збройного протистояння на сході України, а також намагання відволікти увагу від останньої з тим щоби домогтися пом'якшення економічних санкцій, накладених західними країнами. Водночас, незважаючи на те, що позиції Москви і Вашингтона розходяться відносно політичного майбутнього режиму Б. Асада, військова присутність в Сирії необхідна РФ як засіб тиску на США з метою рівноправної участі в боротьбі з ісламсько-терористичною ІДІЛ [5]. Таким чином, Росія прагне розділити зі США відповідальність за світовий порядок та довести свої претензії на наддержавність шляхом проектування впливу у різних регіонах. Утім, обмеженість ресурсів все ж не дозволяє забезпечувати свої геополітичні інтереси відповідно до відомої американської формули «*Win-win*», що передбачає синхронну участь у кількох регіональних конфліктах. Нарощування військової присутності РФ у Сирії послугувало тим самим подальшому загостренню військово-політичної ситуації та наростанню протистояння, у результаті чого збільшилася кількість біженців, які прямують до країн ЄС. Неконтрольоване зростання числа сирійських біженців тим самим стало загрозою для європейської безпеки. Тому, активізація втручання Росії у сирійський конфлікт, згідно з експертними оцінками, лише ускладнює його врегулювання [6].

Отже, у результаті майже п'ятирічного протистояння, Сирія практично припинила своє існування як політична організація суспільства чи суверенна держава, так як її територія знаходиться під контролем цілої низки політичних сил та терористичних угруповань різного ґатунку. Сирія з точністю повторює долю

Іраку, який після тривалого протистояння політичних та релігійних угруповань *de facto* зник з політичної мапи світу. Для РФ окрім відволікання від конфлікту на сході України, однією з основних цілей в Сирії є збереження свого останнього геополітичного форпосту на Близькому Сході через підтримку режиму Б. Асада.

Список використаних джерел

1. Вашингтон пригрозил увеличить поддержку сирийской оппозиции, если Башар Асад не пойдет на сотрудничество [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/568399>.
2. Solomon J. Russia, Iran seen coordination on defense of Assad Regime in Syria [Електронний ресурс] / J. Solomon, S. Danger // The Wall Street journal. 2015. – 21 September. – Режим доступу: <http://www.wsj.com/articles/russia-iran-seen-coordinating-on-defense-of-assad-regime-in-syria-1442856556>.
3. Густерин П. В. Сирия без Асада – Сирия без суверенитета [Електронний ресурс] / П. В. Густерин – Режим доступу: http://arabinform.com/publ/sirija_bez_asada_sirija_bez_suvereniteta/113-1-01117.
4. Adamsky D. Putin's Damascus Steal. How Russia Got Ahead in the Middle East [Електронний ресурс] / D. Adamsky // Foreign Affairs. – 2015. – 15 September. – Режим доступу: https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2015-09-16/putinsdamascussteal?cid=nlctwofa20150924&sp_mid=49629706&sp_rid=b2xlZ3ZhQHVrci5uZXQS1.
5. Adamsky D. Putin's Syria Strategy. Russian Airstrikes and What Comes Next [Електронний ресурс] / D. Adamsky // Foreign Affairs. – 2015. – 1 October. – Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2015-10-01/putins-syria-strategy>.
6. Gordon D. Headstrong. Putin's Involvement in Syria—And How Obama Can Leverage It [Електронний ресурс] / D. Gordon // Foreign Affairs. – 2015. – 30 September. – Режим доступу: https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2015-0930/headstrong?cid=nlctwofa20151001&sp_mid=49684032&sp_rid=b2xlZ3ZhQHVrci5uZXQS1.

ЖИТТЯ В ГАРМОНІЇ ЗІ СВІТОМ ЯК ТРАДИЦІЙНА СВІТОГЛЯДНА КОНЦЕПЦІЯ ІНДІЇ

Республіка Індія, з її традиціями поваги і сприйняття інших культур, співіснуванням багатой культурної спадщини і прагнення сучасного прогресу, завжди претендувала на статус «гуру», наставника людства. Це стосується не лише індійських релігійно-філософських систем та наукових знань, але й способу взаємодії на глобальному рівні. Великий досвід Індії, що базується на традиційних цивілізаційних засадах, свідчить про можливість й ефективність мирного співіснування, а історія зовнішньої політики незалежної Республіки Індія демонструє, що толерантність та пріоритет миру у міжнародних питаннях здатні сприяти підвищенню позиції країни у світових справах. Індія може також запропонувати свій досвід зовнішньополітичної, науково-технологічної та економічної діяльності світу, який розвивається за правилами глобалізації.

Для України надзвичайно цікавими можуть бути сучасні концепції розвитку Індії, шляхи реалізації її зовнішньополітичних пріоритетів, співіснування традиційних підходів і новацій в стратегії міжнародного спілкування. Свого часу перший прем'єр-міністр Дж. Неру виголосив амбітну мету зовнішньополітичної стратегії своєї країни, а саме – перетворення Індії на велику державу. Шістдесят років потому Індія – не лише визнаний лідер Південноазійського регіону, але й перетворюється в одного з провідних міжнародних гравців, і ця тенденція посилюється. Сьогодні у більшості політологів вже немає сумнівів в тому, що Республіка Індія є державою не просто регіонального, але й глобального рівня. «Свобода, розвиток та відповідне місце у світі² – такою є мантра індійських політиків, які прагнуть довести спроможність своєї країни впливати на ходу міжнародного розвитку.

---

* Аспірантка кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н., доц. Борділовська О. А.

Але йдеться не лише про амбітні плани Індії, яка бажає зайняти високу позицію на світовій арені. Іншим вагомим чинником геостратегії країни є власне розуміння ідеального порядку, закладеного в традиційних індійських політичних теоріях, які розглядали весь світ як єдину родину народів. В умовах глобалізації така теорія отримала новий поштовх для розвитку, і сучасні індійські політологи активно працюють над її аргументацією. Глобалізований світ має уособлювати велику дружню родину країн, які будуть поєднані між собою тисячами різних ниточок – господарчими, науковими, культурними зв'язками, проте кожен з народів продовжуватиме свій власний розвиток і не відмовлятиметься від своєї культурно-цивілізаційної ідентичності. Вміння цінувати власні здобутки у поєднанні з повагою до інших націй може бути запорукою гідної міжнародної поведінки і такої лінії, яка забезпечить сталий розвиток і свободу країни – в цьому, власне, і полягає зовнішньополітична стратегія Республіки Індія.

Будучи мультикультурною, мультиетнічною та мультирелігійною, Індія все ж таки забезпечує народові життя в гармонії. Сек'ютеризація - це коли центром уваги виступає індивід, коли людина відчуває свободу від проблем мас. Держава існує задля того, щоб піклуватися та захищати свій народ.

Треба підкреслити важливість процесу глобалізації у сучасному світі. Її не можна боятися. Навіть сучасна індійська економічна модель побудована на трьох основних стовпах – лібералізація, приватизація, глобалізація.

Індія бачить майбутній світ як однополюсний та все ж з присутніми регіональними центрами сили. Вважає надзвичайно потужним актором США і також вірить, що основними центрами сили у сучасному світі будуть США, Китай, Японія, Росія та Індія. Індія рухається у правильному напрямі та, безперечно, стане одним із наймогутніших міжнародних гравців у сучасному світі. Сучасна позиція зовнішньої політики республіки Індії – дружити зі всіма.

Список використаних джерел

1. Борділовська О., Горбач О. Зовнішня політика Індії: традиційні настанови та новітні пріоритети / О. А. Борділовська, О. Горбач // Вісник КНУ. Міжнародні відносини. – 2002. – № 21-24. – С. 257-262.
2. Борділовська О. А. Республіка Індія: у пошуках власного шляху (до 55-ї річниці здобуття незалежності) / О. А. Борділовська // Вісник КНУ. Міжнародні відносини. – 2003. – № 25-28. – С.113-116.
3. Гхош М. Індія: розставляючи крапки над «і» / М. Гхош. – К.: Посольство Індії в Україні, 2002. – 37 с.
4. Ігнат'єв П. М. Індія на шляху до лідерства в Південній Азії / П. М. Ігнат'єв. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 503 с.
5. Индия в глобальной политике. Внешние и внутренние аспекты. Материалы научного семинара / Отв. ред. Ф. Н. Юрлов. – Москва: ИВ РАН, 2003. – 289 с.
6. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика / В. М. Бебик, С. О. Шергін, Л. О. Дегтерьова. - К.: Ун-т «Україна», 2006. – 207 с.
7. Україна – Індія: 15 років дружби. Від серця до серця / Упоряд. Ю.Білецький, В. Устінова. – К.: Товариство «Україна – Індія», 2006. - 143 с.

СПІВРОБІТНИЦТВО ФІНЛЯНДІЇ ТА НАТО ПІСЛЯ АНЕКСІЇ КРИМУ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

Форму фінської політики нейтралітету можна визначати по-різному для періоду «холодної війни» і в теперішній час. Після Другої світової війни Фінляндія як країна, що приймала участь в бойових діях на стороні Німеччини, була позбавлена свободи вибору відносно режиму забезпечення безпеки. Так, Паризький договір 1947 р. встановив обмеження на розміри фінських збройних сил і заборонив їй мати певні види озброєнь. Договір із СРСР про дружбу, співробітництво і взаємодопомогу від 1948 р. позбавив Фінляндію права приєднуватись до військових блоків і приймати на своїй території війська, ворожі до Радянського Союзу. Фінляндія була, таким чином, нейтралізована і обмежена в правах на самооборону [1, с. 19].

Завершення «холодної війни» створило для Фінляндії можливість змінити формат співпраці з основними акторами міжнародних відносин. Слід наголосити, що приєднання Фінляндії 1 січня 1995 р. до ЄС не викликало особливих занепокоєнь Російської Федерації, тим більше що країна виявила бажання зберегти нейтралітет, визначивши його як «особливий внесок у справу миру і безпеки в Європі» [2; 3 с. 42].

Діаметрально протилежним є ставлення Російської Федерації до співробітництва Фінляндії з Північноатлантичним Альянсом. Фінляндія з 1994 р. співпрацює з НАТО у рамках програми «Партнерство заради миру». У 1997 р. Фінляндія стала членом Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) та почала активно долучатися до роботи комітету цивільного планування у випадку надзвичайних ситуацій (СЕР). У 1998 р. Фінляндія приєдналася до Євроатлантичного координаційного центру реагування на природні та антропогенні катастрофи (ЕАДРСС). Із 1990-х рр. співпрацює з НАТО у сфері

---

* Аспірантка кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н., проф. Ігнат'єв П. М.

матеріально-технічного забезпечення армії, а також використовує Процес планування та оцінки сил (PARP) та власні Цілі партнерства (PG) для зміцнення національної оборони. І цей аспект співпраці систематично поглиблюється впродовж останнього десятиліття. Так, Фінляндія долучилася до проекту Стратегічних авіап перевезень НАТО, а також стала партнером Сил реагування НАТО (NRF) у 2008 році, у тому числі для того, щоб отримати ширший доступ до стандартів і процедур організації [4].

Після початку кризи в Україні та анексії Росією українського Криму Фінляндія зайняла жорсткішу позицію щодо співпраці з НАТО. Політичні кола країни охарактеризували воєнну активність Росії біля своїх кордонів і численні порушення як «провокативні». Країни Північної Європи, зокрема Швеція та Фінляндія, посилили співпрацю в галузі моніторингу повітряного та морського простору, а також обміну розвідувальною інформацією, щоб захиститися від імовірної агресії з боку Росії. Данія, Норвегія та Ісландія при цьому як члени НАТО у випадку надзвичайної ситуації можуть покласти на інших членів Альянсу. І хоча, повноцінне членство в НАТО - це зовсім інша справа. Перші згадки фінської влади про перспективи вступу до Північноатлантичного Альянсу російське керівництво визначило як причину для «серйозного занепокоєння» [5].

Фінський прем'єр-міністр Александр Стубб з моменту призначення на посаду у червні 2014 р. регулярно говорить про необхідність «злиття» з НАТО. Один з головних аргументів – формування надійного безпекового середовища Фінляндії можуть гарантувати лише сили альянсу [6]. У серпні 2014 р. в Уельсі Фінляндія та Швеція підписали договори з НАТО про військову допомогу в кризових ситуаціях, згідно з якими Альянс отримав можливість використання шведської і фінської території для своїх військових потреб. Угода припускає, що сили реагування НАТО отримують право проводити навчання в Фінляндії, а держава зобов'язується вирішувати технічні та логістичні завдання, зокрема, надавати військовослужбовцям продовольство, паливо і боєприпаси. Крім того, угоди дають силам альянсу можливість вільно переміщатися в повітряному, наземному і морському просторі Фінляндії та Швеції у разі виникнення кризової

ситуації. У вересні 2014 р. Фінляндія та Швеція підписали з НАТО Меморандум про взаєморозуміння щодо підтримки приймаючої країни та приєдналися до програми Розширені можливості партнерства (EOP), що уможливило подальшу співпрацю. Уже наприкінці березня 2015 р. на території Фінляндії пройшли спільні навчання ВПС Фінляндії, Швеції та США [4].

Взаємодія з НАТО здійснюється і в рамках «Північного оборонного співробітництва» (*Nordic Defence Cooperation - NORDEFSCO*). NORDEFSCO було створено в листопаді 2009 р. як основу військового союзу між Швецією і Фінляндією з одного боку і натовськими Данією, Ісландією та Норвегією з іншого. Особливо активно співпрацює Фінляндія у цьому форматі зі Швецією, підставою для чого є подібні вектори зовнішньої політики. Зокрема, 6 травня 2014 р. міністри оборони Фінляндії та Швеції ухвалили план дій про взаємодію військових відомств по шести основних напрямках - ВМС, ВПС, сухопутні сили, тил, зв'язок і штабне управління. На початку лютого 2015 р. було опубліковано звіт про поглиблення військового співробітництва між Фінляндією і Швецією в найближчі роки, яке спрямоване на підвищення функціональної сумісності збройних сил двох країн і надання їм можливості діяти спільно як усередині Швеції та Фінляндії, так і в регіоні Скандинавії та на міжнародній арені. Зокрема, в рамках НАТО змішані фінсько-шведські підрозділи будуть проводити спільні маневри з підрозділами країн Альянсу як у межах Північного регіону, так і за його межами [7].

Питання вступу до НАТО є одним з основних на порядку денному зовнішньополітичного дискурсу Фінляндії, враховуючи останні геополітичні зміни у Європі. Малоімовірно, що Фінляндія приєднається до Альянсу за відсутності аналогічного рішення з боку Швеції, співробітництво з якою доволі тісне як на рівні двосторонніх відносин, так і в рамках існуючих інтеграційних об'єднань. Іншим фактором є прийняття фінською політичною елітою відповідного рішення, що може змінити громадську думку на користь членства у НАТО. Питання членства у НАТО є лише однією з її складових фінської безпекової політики. Навіть найзапекліші прихильники членства Фінляндії в

НАТО сприймають Альянс лише як один з компонентів національної безпеки. Співпраця з НАТО, безумовно, покращила та зміцнила безпеку Фінляндії, але, при цьому погіршила відносини з Росією.

Список використаних джерел

1. Gehler Machael Finis Neutralität? Historische und politische Aspekte im europäischen Vergleich: Irland, Finnland, Schweden, Schweiz und Österreich // Discussion Paper. Zentrum für Europäische Integrationsforschung. Rheinische Friedrich Wilhelms-Universität Bonn. – 2001. – 110 s.
2. Zwischen Integration und Autonomie – Finnland in der EU [Електронний ресурс] // Finnland ruft. Zwischen Integration und Autonomie. – Режим доступу: <http://finnlandruft.de/geschichtepolitikwirtschaft/zwischenintegrationundautonomie-finnland-in-der-eu/>. – Titelbild.
3. Мельник О., Клименко В. Нейтралітет у євроатлантичному вимірі: історія та сучасність // Національна безпека та оборона. – 2012. – № 2-3. – С. 38-44.
4. Салоніус-Пастернак Ч. Фінський досвід нейтралітету. Що треба врахувати Україні? [Електронний ресурс] // Українська правда. – 5.08.2015. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/08/5/7036497/>.
5. Хассельбах К. Первые признаки осторожного сближения Финляндии с НАТО [Електронний ресурс] // inoСМИ.ru. – 18.04.2015. – Режим доступу: <http://inosmi.ru/world/20150419/227597636.html#ixzz3pBRGOpnr>.
6. Ребро О. Оборонная политика Финляндии и Швеции: перспективы вступления в НАТО [Електронний ресурс] // Внешняя политика. Аналитическое агентство. – 11.04.2014. – Режим доступу: <http://www.foreignpolicy.ru/analyses/oboronnayapolitikafinlyandiishvetsiiperpektivy-vstupleniya-v-nato/>.
7. Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія та Ісландія домовилися про військову співпрацю проти РФ [Електронний ресурс] // NEWSru.ua. – 10.05.2015. – Режим доступу: http://www.newsru.ua/world/10apr2015/protiv_rus.html.

СПІВПРАЦЯ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ АМЕРИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Регіон Центральної Америки характеризується широким історичним досвідом і різноманітними соціальними та культурними взаємовідносинами. Окрім того, що центральноамериканська культурна спадщина представляє собою високу цінність, як частина такого більш широко поняття, як латиноамериканська культурна спадщина, її збереження і охорона визначають окрему сферу регіональних інтеграційних процесів з огляду на високе значення культурних традицій та можливості економічного розвитку. Питання центральноамериканської співпраці щодо збереження культурної спадщини досліджували М. Мікелі, А. Ернандез де Вілаторіо, Н. Круз Соза та ін.

У 2011 році у Гватемалі, місті Антигуа і у Ель Сальвадорі, місті Сан Сальвадор було проведено семінар під назвою CULT 2011 (*Seminario Centroamericano sobre la valorización y la conservación del patrimonio cultural* – Центральноамериканський семінар з питань оцінки і збереження культурної спадщини), основними напрямками роботи якого стали ідеї того, що культурна спадщина може розглядатися як джерело розвитку, а розповсюдження знання та обмін інформацією сприяти інтеграції Центральної Америки. В рамках зазначеного семінару було розглянуто наступні теми: відновлення і переоцінки історичних центрів; ризики, що погрожують культурній спадщині, природні і антропологічні фактори; оцінки спадщини і сталий туризм, реставрація та збереження спадщини; кваліфікація роботи спеціальних установ; розвиток музеїв разом та збереження історичних і археологічних пам'яток; каталогізація об'єктів культурної спадщини і боротьба із нелегальним обігом культурних цінностей [1].

У результаті було укладено Декларацію Сан Сальвадор щодо збереження і

---

* Аспірантка кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. і. н., проф. М. С. Дорошко

охорони культурної спадщини Центральної Америки і сталого туризму. Декларація Сан Сальвадор є важливим документом, що визначає шість специфічних сфер співпраці між країнами на регіональному рівні, а також напрями діяльності і розпорядження економічними ресурсами [2].

Так, при аналізі першої теми, було підсумовано вектори слідуючи яким необхідно вирішувати проблеми регулювання збереження історичних культурних центрів, а саме: у сфері освіти інтегрувати до програм освіти формальної і неформальної теми, що стосувалися б таких центрів. В області фінансування запроваджувати системи економічного стимулювання задля підтримки проектів пов'язаних із охороною культурної спадщини, створити мережу історичних культурних центрів регіональної співпраці.

Також було проаналізовано діяльність, що має проводитися в масштабах регіону. Зокрема має здійснюватися пошук такої політики, застосування якої б дозволило оптимізувати економічні державні і приватні ресурси, які країни будуть інвестувати у сектор культурної спадщини. Окрім того, мають вводитися норми задля активізації центральноамериканської інтеграції у різних політичних, економічних і соціальних аспектах у сфері відновлення історичних центрів. В свою чергу використовуватиметься досвід кожної держави як частини стратегії сталого економічного розвитку усього регіону. Обов'язковим постає залучення міжнародної спільноти до побудови спільних проектів.

Друга тема семінару включила аналіз розбудови міжнародної взаємодії. До сильних сторін у роботі з даного питання можна віднести те, що існують національні закони і конвенції щодо збереження спадщини, а також конвенції регіонального масштабу. У більшості країн є інвентар об'єктів, що належать до культурної спадщини, як до матеріальної так і до нематеріальної, наявні спеціальні державні установи з питань попередження і зменшення ризиків та пошкодження від природних катастроф. Держави визнають важливість превентивних дій на регіональному рівні, і прагнуть співпрацювати між собою з подальшою метою створення спільних критеріїв у цій сфері. Попередньо було вирішено визначити спільні програми в яких братимуть участь усі шість країн

регіону задля підвищення кваліфікації спеціалістів компетентних щодо збереження і відновлення матеріальної культурної спадщини. Створення мережі центрів і лабораторій з питань збереження і відновлення, розташованих по усьому регіону Центральної Америки і відкритих для всіх її країн. Доцільним є укладання рамкової конвенції між центральноамериканськими державами щодо координації дій з охорони і реставрації культурних цінностей і задля створення постійної Ради експертів з питань проведення моніторингу по відповідних секторах, а також проведення підготовчих робіт на регіональному рівні задля розробки конвенцій щодо імпорту матеріалів і спеціального обладнання для реставрації [3].

Отже, охорона культурної спадщини у Центральній Америці постає джерелом інтеграції дублюючи процеси, що відбуваються на теренах Латинської Америки, субрегіональним елементом якої вона є. Країнам необхідно визначити стратегії регіонального рівня задля подолання труднощів і слабких сторін щодо збереження своєї субрегіональної спадщини.

Список використаних джерел

1. Declaración de San Salvador para la potenciación de la conservación y de la tutela del patrimonio cultural Centroamericano y del turismo sostenible, 2011.
2. M. Micheli Seminario Centroamericano sobre la conservación y la valorización del patrimonio cultural / M. Micheli. – Roma: IILA, 2012.- 339 p.
3. Morales L., Javier F., Tavares Y. La Representatividad en la Lista del Patrimonio Mundial. El Patrimonio Cultural y Natural de Iberoamérica, Canadá y Estados Unidos / L. Morales, F. Javier, Y. Tavares. – México: INAH/ICOMOS, 2004.

HISTORY'S REALITY OF HUMANITARIANISM

A Nigerian civil war experience

The world has experienced a long list of wars and crisis, necessitating new strategies to coordinate aids and assistance to the vulnerable in society. A great many have been overlooked while a good sum have waded through hardships to become dissidents or destitute in their own countries and elsewhere in the globe. The Nigerian experience was not an exception, as an attempt to historically elucidate humanitarian events that surrounded the Nigerian civil war, will be made in this presentation. Nigerian Civil War (1967-1970) The Nigerian Civil War, also known as the Nigerian-Biafran War, was a three-year, bloody conflict with a death toll numbering more than one million people.

In the midst of chaos, in the Nigerian context of civil war reality, there was a similitude of rules and adherence to international laws and human right declarations that Nigeria was a signatory.

In order to ameliorate the situation and foster a stabilization effect, to the already surging humanitarian dilemma that characterized the Nigerian civil war, Professor I. O. Agbede and Mrs. Yinka Omorogbe confirms that after the outbreak of war the Nigerian federal government issued a code of conduct to its soldiers. This code provided that any troops and soldiers should be treated fairly and decently. The code stipulates inter alia: «We are in honour bound to observe the rules of the Geneva Conventions in whatever action you will be taking against the rebel Lt. Col. Odumegwu Ojukwu and his clique» In addition, the following rules were to be strictly observed during operations:

- Under no circumstance should any pregnant woman be maltreated or killed.
- Children must not be molested or killed. They will be protected and cared for.
- Youth and school children must not be attacked unless they are engaged in open hostility against federal government forces. They should be given all protection and care.
- Hospitals, hospital staff and patients should not be tampered with or molested.

- Soldiers who surrender will not be killed. They are to be disarmed and treated as prisoners of war. They are entitled in all circumstances to humane treatment and respect for their person and their honour.
- No property, building etc will be destroyed maliciously.
- Churches and Mosques must not be desecrated.
- No looting of any kind. (A good soldier will never loot)
- Women will be protected against any attack on their person, honour and, in particular, against rape or any form of indecent assault.
- Male civilians who are hostile to the federal forces are to be dealt with firmly but fairly. They must be humanely treated.
- All military and civilians wounded will be given necessary medical attention and care. They must be respected and protected in all circumstances.
- Foreign nationals on legitimate business will not be molested, but mercenaries will not be spared; they are the worst enemies.

The recent events in Europe, of the influx of refugees from the Middle East are an indicator of this reality. There were occasions when aids were airlifted to Syria, to support the displaced and alleviate their sufferings. According to a document released on the 23rd of September 2015 by UK's department of international development, titled «SYRIA CRISIS RESPONSE SUMMARY» «...*the UK has allocated over £1.1 billion since 2012 to over 30 implementing partners (including United Nations agencies, international non-governmental organizations and the Red Cross)*». And yet, these efforts could not stall the humanitarian catastrophe that culminated in the influx of refugees into Europe in recent times.

The United Nations through carefully established arms of operations have assisted several countries across the globe, carry out humanitarian activities, thereby alleviating the sufferings of many. The United Nations alone cannot deal with the immense and daunting international malaise of wars and crisis, with its impending results of internally displaced persons (IDPs) and refugees racing across borders to seek refuge and stability in other societies. It has become a global responsibility that must be

viewed from a perspective of a more coordinated operation under the auspices of the United Nations, for effective implementation.

As it is the case with conflicts all over the world, reasons and facts are provided to support going into war with rivals. The Nigerian case was not deferent. It possessed all the composition of a ripe and rife situation for destruction and the pillaging of society's stability. And the most outstanding feature of the war was the tenacity with which the rival sides sought the support of the major powers, for example, the United States.

Upon this background of events, humanitarian support became difficult as the political basis was lacking – there was no front, for the backing of the airlifting of humanitarian aids to the suffering peoples of eastern Nigeria. There was a power play for authority, to facilitate aids movement in Nigeria.

Across the globe, there were individuals and organizations who sought to break national barriers and their countries' political indecision, thereby reaching out humanitarian-wise to the hunger-stricken people of the war-ravaged areas of Nigeria.

In the bid to assist the Eastern war-ravaged region of Nigeria, two organisations were created, namely: Americans for Biafra Relief (ABR) and American Committee to keep Biafra Alive.

In conclusion, the most significant instrument in the alleviation of sufferings and the amelioration of the crisis was the position of the policy of the federal government to stabilize the war ravaged regions. He canvassed the sincere desire to ensure international law. He took the «bull by the horn» by spearheading the rehabilitation of the war-devastated region of Nigeria. He proclaimed «NO VICTOR, NO VANGUISHED», saying «we are one Nigeria». The head of state, Major General Yakubu Gowon, announced on the 22nd of January 1970, that 10 million pounds had been made available to the Commission for Rehabilitation for relief work in all the areas affected by the war. This was a new beginning for a new Nigeria.

References

1. Department for international development, UKAID, SYRIA CRISIS RESPONSE SUMMARY 23rd September 2015.
2. Obiozor George A. The United States and the Nigerian Civil War: An American Dilemma in Africa 1966-1970 / George A. Obiozor. – Nigerian Inst. Int. Affairs – 1993. – 105 p.
3. Agbede I. O., Omorogbe Y. «Armed Conflicts In Africa: The Role And Importance Of International Humanitarian Law Today» / A. O. Ajala, I. E. Sagay (Eds) // Implementation Of International Humanitarian Law In Nigeria. – International Committee Of The Red Cross. – 1997. – Pp. 73 – 98.

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДИПЛОМАТІЯ

Опанасюк О.*

ФОРМИ ТА МЕТОДИ СУЧАСНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Глобалізація і взаємозалежність світу детермінували збільшення важливості дипломатії, що здійснюється на високому і найвищому рівнях [2, с. 75]. Цей вид дипломатії дозволив в другій половині ХХ ст. ухвалювати дійсно кардинальні рішення з найбільш гострих міжнародних проблем і тим самим значно змінювати міжнародну ситуацію. Крім того, дипломатія на високому і найвищому рівні дає можливість обговорювати у взаємозв'язку широкий спектр питань, що ускладнюється при проведенні зустрічей на інших рівнях. Інкорпорація різних питань була характерна, наприклад, для дипломатії, яку здійснював Р. Кіссинджер, перебуваючи на посту державного секретаря США [6, с. 490].

Слід враховувати і той факт, що домовленості, скріплені підписами вищих посадових осіб держав, забезпечують додаткові гарантії виконання досягнених угод.

Можливість швидкого і принципового вирішення проблеми є головною причиною інтенсивного розвитку дипломатії на високому і вищому рівні, проте існують і інші причини. Зокрема, на таких зустрічах є можливість швидко отримувати необхідну інформацію «з перших вуст», обмінятися думками і досягти важливих домовленостей [5, с. 26].

На дипломатію, її форми і методи в другій половині ХХ ст. істотно вплинули не тільки посилення взаємозалежності і поява глобальних проблем, але й інші особливості розвитку системи міжнародних відносин. Тут слід зазначити швидку зміну характеру міжнародних відносин, що примушує дипломатію адекватно реагувати на події, які відбуваються на міжнародній арені. У вказаний період на міжнародну арену вийшли багато нових держав зі своїми інтересами,

---

* асистент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

національними особливостями, рівнем розвитку. Це наклало свій відбиток і на переговорний процес, і на інші форми дипломатичної діяльності [1, с. 207].

Швидкозмінний характер системи міжнародних відносин пред'являє до дипломатії вимоги активності й ініціативності, інакше час, сприятливий для впливу на міжнародне середовище, може бути втрачений. Кінець же 90-х років поставив перед традиційною дипломатією цілий ряд нових проблем, пов'язаних з гуманітарним втручанням в конфлікти, перебудовою діяльності міжнародних організацій і тому подібне.

Разом з новими функціями у дипломатії залишаються її класичні функції і форми діяльності. Одне з головних класичних завдань або функцій - забезпечення національних інтересів, реалізація зовнішньополітичного курсу. Ці завдання є першопочатковими для дипломатії будь якого періоду [3, с. 213]. Її складовою є переговорний процес, особливо в сучасних умовах, що і породжує основні види дипломатичних засобів та прийомів.

У наш час переговори можуть бути двосторонніми і багатосторонніми, здійснюватися в рамках тимчасового міжнародного органу (наради, конференції) або постійного міжнародного органу, організації. Існують ще наради за участю широкого кола держав - конференції. Проте фактично мова йде лише про різні форми дипломатичних переговорів. Цей момент підкреслюється багатьма спеціалістами. Відмінності в назвах (переговори, зустрічі, консультації, наради, конференції і т. д.) юридичного значення не мають.

Всі ці форми можуть взаємодіяти. Наприклад, проект конвенції, підготовлений в рамках організації, передається на розгляд дипломатичної конференції. В ході роботи конференції і організації здійснюються двосторонні і групові переговори [7, с. 348].

Поширене ділення переговорів на формальні і неформальні. До перших зазвичай відносять ті, перед якими поставлено завдання підготувати певний договір або інший офіційний акт. До других - ті, які обмежуються обговоренням певних питань, обміном думками. Нерідко їх, на відміну від офіційних

переговорів, називають консультаціями. Державні діячі відзначають велике значення неформальних зустрічей, особливо на найвищому рівні.

Переговори можуть здійснюватися і шляхом обміну дипломатичними документами. Значення переговорів залежить від рівня представництва. Особлива роль належить переговорам на найвищому і на високому рівні, на яких держави представлені відповідно головами держав і головами урядів. Нерідко їх іменують англійським словом «саміт» (*summit* - вершина) [4]. Такого роду переговори відомі і в минулому. Деколи рішення, що ухвалювалися на них, визначали політичну карту континентів. Досить пригадати про наради Священного союзу. У роки Другої світової війни і в післявоєнний період на таких зустрічах вирішувалися найбільші світові проблеми. У наш час істотно зросла кількість світових проблем, які неможливо вирішити державі самостійно, що вимагає принципового рішення на найвищому рівні.

Багато досліджень та наукових робіт присвячено міжнародним конференціям. Основна маса літератури з'явилася після Другої світової війни у зв'язку із зростанням ролі конференцій. Були видані роботи, присвячені окремим видам конференцій, у тому числі і тим, які займаються кодифікуванням міжнародного права. Конференції досліджуються не тільки в політичному і юридичному плані, але і в інших аспектах. Деякі автори розглядають їх навіть як особливі соціальні системи.

Демократизація міжнародних відносин і зростання ролі загальних інтересів держав привели до того, що конференції за участю широкого кола держав зайняли набагато важливіше, ніж у минулому, місце. Про це свідчить сам факт швидкого зростання числа конференцій. У 2002 р. відбулося декілька десятків тисяч конференцій [8, с. 120].

У дипломатичній практиці широкого поширення набуває поєднання різних форм переговорів. Нерідко двосторонні переговори ведуться в рамках конференції, і їх результати знаходять підтвердження і закріплення в актах конференції.

Конференції скликаються або за ініціативою держав, або за рішенням міжнародної організації. Останніми роками росте число конференцій, що скликаються організаціями. На характер конференції це не робить впливу. І у тому, і в іншому випадку вона представляє самостійний тимчасовий орган держав, що беруть участь [1, с. 207].

Виходячи з викладеного, слід виділити основні тенденції розвитку класичної дипломатії. По-перше, в умовах глобалізації та міждержавного діалогу, все більше використовується багатостороння дипломатія та переговори. Її роль особливо зросла після закінчення «холодної війни», коли міжнародні консультації та конференції стали одним з основних видів міжнародного спілкування. Саме на таких зустрічах вирішуються питання, які торкаються кожної держави, та які неможливо подолати поодиночі. Кажучи про значення переговорів, а отже і багатосторонньої дипломатії, в кінці ХХ ст., слід зазначити їх особливу роль при врегулюванні конфліктів. Найбільшою мірою ця роль переговорів виявилася відразу після закінчення холодної війни. За допомогою переговорного механізму на певному етапі було врегульовано багато регіональних конфліктів, що мали давню історію (наприклад, намібійська проблема), а також ряд конфліктів, що знов спалахнули, зокрема в колишній Югославії, Молдові, в Сомалі, Руанді, на Близькому Сході і інших точках земної кулі.

Список використаних джерел

1. Зонова Т. В. Контуры дипломатической службы XXI века / Под ред. А. В. Торкунова // Десять лет внешней политики России: Материалы Первого Конвента Российской ассоциации международных исследований. – МГИМО(У). – М.: РОССПЭН, 2003. – С. 205-214.
2. Зонова Т. В. Эволюция структур, форм и методов дипломатии / Зонова Т. В. // Мировая политика: теория и практика. – М.: РОСПЕН, 1997. – С. 68-84.
3. Зонова Т. В. Контуры дипломатической службы XXI века / Зонова Т. В. // Десять лет внешней политики России. – М.: РОССПЭН, 2003. – С. 205-214.

4. Зонова Т. В. Новые проблемы дипломатии / Отв. ред. А. В. Торкунов; МГИМО(У) МИД России // Современные международные отношения и мировая политика: Учебник для вузов. – М.: Просвещение, 2004. – С. 467-493.
5. Иванов И. Новые перспективы дипломатии / Иванов И. // Международная жизнь. – № 9-10. – М., 2002. – С. 24-27.
6. Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер. – М.: «Ладомир», 1997. – 848 с.
7. Попов В. И. Современная дипломатия: наука и искусство: Курс лекций / В. И. Попов. – М.: междунар. отношения, 2004. – 576 с.
8. Чернявська Л. Н. Міжнародні неурядові організації у світовій політиці: монографія / Чернявська Л. Н. – К.: видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 215 с.

РОЛЬ ДІАСПОРИ В КУЛЬТУРНІЙ ДИПЛОМАТІЇ ІТАЛІЇ

Згадуючи Італію, на перший план виходять загально відомі поняття античної культури, італійської кухні, італійської моди, дизайну, кіно, загалом всього того, що ми сприймаємо італійським. Така «італосимпатія» викликана частково італійськими мігрантами, які намагалися зберегти своє коріння, частково неіталійцями, які крізь долучення до італійської мови та культури намагалися досягти власне поставлених цілей належності до «високої культури».

На сучасному етапі одним з елементів політики «м'якої сили» - *Dolce potere*, Італія використовує дипломатію діаспори - *diplomazia della diaspora*. Загалом, за даними МЗС, закордоном проживає понад 60 млн. етнічних італійців, що дає достатні підстави говорити про значимість італійської діаспори [4]. Її особливість полягає в тому, що на основі культурної та етнічної спорідненості в країнах перебування формуються італійські общини, які підтримують постійний зв'язок одне з одним та Італією. В таких спільнотах постійно відбувається взаємозв'язок між її членами на основі належності до спільного світу культури, моди, кіно, способу життя. Головним завданням їх є інформування та ознайомлення емігрантів, дітей та онуків емігрантів із особливостями сучасної Італії та викорінення негативного сприйняття, пов'язаного із вимушеною міграцією. На сьогодні нараховується понад 5 тис. осередків італійців закордоном, яких об'єднує належність до спільної культурної традиції [4].

Через своїх представників в органах влади приймаючої країни, общини виявляються спроможними чинити тиск на уряди держав на користь прийняття рішення вигідного для Італії. Так, саме лобі етнічних італійців в США мало значний вплив на прийняття рішення Білим Домом щодо реформування РБ ООН,

---

Здобувач кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, службовець відділу міжнародного співробітництва Державної міграційної служби України.

Науковий керівник: д. політ. н., проф. Скороход Ю. С.

в першому варіанті якого Італія була виключена з числа можливих претендентів на роль постійних членів РБ [4].

МЗС сучасної Італії вживає всіх заходів задля підтримки італійців закордоном. За підтримки Парламенту було створено ряд представницьких Комітетів італійців закордоном, що діють в межах консульських або дипломатичних установ і обираються італійцями, що проживають закордоном. Обраною особою має бути громадянин Італії, який обирається строком на 5 років. Повноваженнями таких комітетів є забезпечення соціального та культурного життя італійських спільнот та просування їх ініціатив. На даний час працюють 124 комітетів у 38 країнах: з них 67 знаходяться в Європі, 23 в Латинській Америці, 4 в Центральній Америці, 16 у Північній Америці, сім у Азії та Океанії і в Африці 7 [2; 4].

Задля більшої ефективності діяльності Комітетів в 1989 р. було засновано, а 2004 р. реформовано, Генеральну Раду італійців закордоном. Це дорадчий урядовий та парламентський орган, що обирається з числа представників комітетів: складається з 94 членів, з яких 65 обираються прямим голосуванням і 29 призначаються урядом за кордоном. До складу Ради входять: Комітет з управління (головою якого є Міністр, Генеральний секретар, чотири заступники генерального секретаря та одинадцять представників в різних географічних районах), сім тематичних комісій, три Континентальних комітети, робочих груп і пленарного засідання Асамблеї. Головною метою діяльності Ради є посилення взаємозв'язку та участі італійців в управлінні державою [2].

Крім політичної діяльності за сприяння общин щорічно в країні перебування влаштовуються безліч подій, фестивалів та урочистостей. Проводяться тижні культури, моди, кіно, кухні. На сьогодні всі вищезазначені заходи відбуваються в рамках загальнодержавної ініціативи формування позитивного іміджу країни, і як наслідок, впровадження актуальної для Італії ідеї *sistema paese* (країно-системи). Яка являє собою сукупність всіх інститутів країни - виробничих, бюрократичних, економічних, наукових, технологічних, культурних, покликаних співпрацювати у сфері міжнародної діяльності. Ця

політика спрямована на те, щоб сформувати позитивний образ конкурентоспроможної та економічно привабливої Італії не лише в світі, але й, зокрема, в середовищі мігрантів, які свого часу залишили Італію в пошуках кращої долі. Через зацікавленість культурою країни-предків, постає можливість формування більш тісних зв'язків уже на новому рівні.

Працюючи на далеку перспективу, Італія приділяє важливе значення роботі з молоддю інших країн. Маючи привабливий образ Італії змолоду, існує вірогідність того, що і в дорослому житті людина збереже позитивне ставлення до країни, а це сприятиме, передусім, і налагодженню зв'язків по багатьом напрямам. Міністерство закордонних справ підтримує та координує співпрацю італійських вищих навчальних закладів з такими ж закладами різних країн. Крім координації такої діяльності із Міністерством освіти, Фарнезіна втілює свої проекти через співпрацю із Конференцією ректорів університетів Італії. Серед найбільш дієвих можна назвати угоду між Італією та США, на основі якої діє програма із надання стипендій на навчання в рамках проекту спільної міжуніверситетської Конференції та Італійської Фулбрайт програми. Крім того МЗС долучається до контролю за діяльністю Італійської Академії Вищої освіти при Колумбійському університеті у Нью Йорку, однією з головних цілей якої є сприяння розвитку та поширення італійської культури в США [2; 4]

Мережа освітніх установ за кордоном є ресурсом для просування італійської мови та культури, а також збереження культурної самобутності дітей громадян і громадян італійського походження. Італійські школи є інструментом поширення ідей, проектів, ініціатив, у співпраці з посольствами та консульствами з метою реалізації зовнішньої політики Італії. Мережа італійських шкіл за кордоном включає в себе: вісім державних інститутів, що базуються в Аддіс-Абебі, Асмері, Афінах, Барселоні, Стамбул, Мадриді, Парижі і Цюриху; 43 філії Італійських галузевих інститутів, присутніх в різних географічних регіонах світу (включаючи Європу, Африку, Середземномор'я і Близький Схід, Північну і Південну Америку); італійські секції в європейських школах (три в Брюсселі і по одній в Люксембурзі, Франкфурті, Монако Баварії і Варезе); 76 італійських підрозділів в

зарубіжних школах; курси італійської мови та культури, спрямованої на італійців, які проживають за кордоном. Управління ними відноситься до компетенції Генерального директорату у справах італійців за кордоном (DGIT) [3].

Отже, будучи однією з найбільших діаспор в світі, італійці за кордоном намагаються використовувати будь-яку можливість не лише для збереження зв'язків із своєю країною, але й для пропагування її інтересів на всіх рівнях. Сама ж Італія докладє всіх зусиль для ефективного здійснення політики в сфері дипломатії діаспори, створюючи певні інститути для її здійснення.

Список використаних джерел

1. In Attività di promozione e cooperazione culturale del Ministero degli Affari Esteri [Електронний ресурс] // III Conferenza dei Direttori degli Istituti di Italiani di Cultura. – Roma 26-28. 05. 2005. – Режим доступу: www.esteri.it/MAE/IT.
2. Italiani nel Mondo [Електронний ресурс] // Сайт МЗС Італії. – Режим доступу: http://www.esteri.it/mae/it/italiani_nel_mondo/organismirappresentativi/comites.ht
3. Le scuole Italiane all'Estero [Електронний ресурс] // Сайт МЗС Італії. – Режим доступу: http://www.esteri.it/mae/it/politica_estera/cultura/scuoleitalianeallestero.
4. Relatore Laureanda. Diplomazia culturale e politica cultural [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ilsegnalibro.com/normativa/tesi_torcutti.pdf.

ЧОРНОМОРСЬКИЙ РЕГІОН ЯК ГЕОПОЛІТИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ

Регіональний підхід до проблем національної й міжнародної безпеки вимагає передусім чіткого розуміння сутності такого багатозначного концепту як «регіон». Як випливає з наявних у довідковій літературі формулювань, термінологічно регіон означає: 1) область, район чи частину країни, що відрізняється від інших її областей відносно стійкою сукупністю економіко-географічних особливостей, які склалися природно й (чи) історично, нерідко вони поєднуються з особливостями етноконфесійного складу населення; 2) групу сусідніх країн, що становлять окрему економіко-географічну або близьку за етнічним складом, культурою чи суспільно-політичним ладом цілість.

Але водночас поняття «регіон» є відносною інтелектуальною категорією, оскільки виділення його меж та теренів значною мірою залежить від волі держав та цілей утворених ними міжнародних об'єднань. Для більшості ж країн чорноморського простору регіональна ідентичність на тлі широких міжнародних завдань – другорядна ознака. Фактично всі причорноморські держави не пов'язують свої геополітичні цілі виключно з інтеграцією в регіональні структури і дивляться ширше (НАТО, Євросоюз, Євразійський економічний союз).

З цього погляду, Чорне море не має ані внутрішнього, ані зовнішнього потенціалу для розбудови повноцінного регіону, навіть ОЧЕС може розглядатися більше як побічний продукт європейської інтеграції, ніж як власне регіональне будівництво. Втім, усі регіони – передусім за все конструкція широких регіональних інтелектуальних спроб, спершу вони створюються в умах людей (інтелектуальні, політичні та економічні суспільства). Регіон – це усіма визнана політична воля зацікавленого уряду (з попереднім інтелектуальним уявленням), що перетворює географічний простір на регіон [1, с. 20].

---

* Аспірант кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н, проф. Головченко В. І.

Тому є всі підстави для виділення Чорноморського регіону, формоутворюючими чинниками якого є наявність у відповідних держав виходу до Чорного моря (Туреччина, Україна, Молдова, Румунія, Болгарія, Грузія та Росія), спільність інтересів та шляхів реалізації цілей щодо використання його вигідного географічного розташування, природних ресурсів та можливостей, які впливають зі статусу прибережних держав. Разом із тим, Чорноморський регіон є природною сферою тяжіння для багатьох країн, які безпосередньо не пов'язані з морем, але мають тут серйозні економічні й транспортні інтереси.

Безперечно, Причорномор'я перебуває в процесі формування власної регіональної ідентичності, причому цілісність регіону, його структурованість залежать від того, наскільки міцне і впливове у геополітичному значенні головне ядро. Але в історичній ретроспективі таке ядро в Чорноморському регіоні, фактично, не склалося внаслідок тривалого домінування інтересів зовнішніх сил.

Водночас важливе стратегічне значення регіону полягає в тому, що через нього проходять потужні транспортні комунікації, які поєднують розвинені цивілізаційні центри Європи з країнами Близького Сходу та Центральної Азії, багатими на сировинні ресурси, й ведуть до ринків держав Індійського океану та Азійсько-Тихоокеанського регіону. Регіон також пов'язує Північно-Східну та Центральну Європу з країнами Середземноморського басейну, формуючи спільний простір економічних та політичних інтересів у Європі й Азії в цілому.

З найдавніших часів Чорноморський регіон виступав справжньою колискою унікальних цивілізацій, що суттєво збагатили скарбницю світової культури. Він був жвавим перехрестям між Європою і Азією, де впродовж віків відбувалися змішання рас і етносів, взаємопереплетення багатьох культур, систем господарювання та економічного життя і традицій. Саме в унікальності регіону полягала його основна проблема, адже на нього постійно звертала увагу велика кількість серйозних міжнародних акторів, можна згадати хоча б Росію або Туреччину, які рівною мірою прагнули до регіонального лідерства.

Чорноморський регіон і нині перебуває в досить конфліктогенному оточенні. З одного боку, він межує з Балканами з їхніми далеко не остаточно

вирішеними міжетнічними й соціально-економічними проблемами, з іншого – з перманентно вибухонебезпечним Близьким Сходом. На півночі, з боку Росії, здійснюється неприкрита збройна агресія проти України й анексований Крим, перманентно посилюється силовий тиск на Грузію, в т. ч. всебічною підтримкою й дипломатичним ви знанням сепаратистських Абхазії та Південної Осетії, створюючи, таким чином, загрозу безпеці сусідніх держав.

У свою чергу, регіональні конфлікти в багатьох аспектах визначають логіку розвитку відносин між іншими країнами, що включають Чорноморський регіон до сфери своїх стратегічних інтересів. На локальному рівні ці конфлікти заважають близьким відносинам між державами регіону, перешкоджають їхній широкомасштабній участі у міжнародних інституціях і викликають значні труднощі у розвитку політичних та економічних інфраструктур.

Характерною прикметою Чорноморського регіону на сучасному етапі стало випробування кількох моделей «нового регіоналізму», що означає багатовимірність у торговельно-фінансовій, суспільно-політичній, військовій, екологічній площинах, сфері регіональної безпеки та ін. [2, с. 7-8]. Причому в кожному випадку акценти розставляються на різних вимірах, або чимало з них поєднуються.

Туреччина може значною мірою вийти із ситуації європейського маргінала й відігравати більш потужну геополітичну роль. Зацікавленість у російському газопостачанні та у каспійській нафті (Основний експортний трубопровід Баку - Тбілісі - Джейхан) становить значну систему мотивацій офіційної Анкари в налагодженні чорноморської кооперації. Загалом у турецькому баченні регіональні субструктури є складовою більш загальної європейської інтеграційної моделі, що цілком відповідає національним інтересам України.

Список використаних джерел

1. Айдін М. Внесок ОЧЕС у розвиток євразійського простору: альтернативні перспективи для архітектури європейської безпеки / Гол. редактор: Б. Парахонський // Розширена Європа та виклики безпеці в Чорноморсько-Каспійському регіоні: збірка статей. – К.: «Академпрес», 2003. – С. 17-25.
2. Heettne B. Globalization and the New Regionalism / H. Bjorn, A. Inotai, O. Sunkel (eds) // Globalizm and the New Regionalism. – Vol. 1. – London: Macmillan Press LTD, St. Martin's Press LTD, 1999. – Pp.3-12.

ВІДНОСИНИ ІНДІЇ З РАДОЮ СПІВРОБІТНИЦТВА АРАБСЬКИХ ДЕРЖАВ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ

Глобалізація світу, посилення взаємозалежності та, водночас, збільшення конкуренції міжнародних акторів в окремих регіонах світу як у безпековому, так і в економічному плані, поступово призводить до значних змін у зовнішньополітичних орієнтирах держав. Для Індії, в умовах посилення статусної конкуренції з Китаєм, протягом останнього десятиліття регіоном, який набуває все більшого значення, стає Перська затока. З іншого боку арабські держави затоки є доволі важливими для Індії і з огляду на значну присутність індійських мігрантів в якості дешевої робочої сили у своїх економіках, що у свою чергу, потребує приділення більшої уваги «найбільшою демократією світу» цим країнам.

Рада співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) у цьому сенсі виступає тим міжнародним майданчиком, який стає виразником інтересів усіх держав регіону та наділений значним потенціалом у подальших процесах регіоналізації на Близькому Сході.

РСАДПЗ, створена ще у 1981 р. представниками Бахрейну, Катару, Кувейту, Оману, ОАЕ та Саудівської Аравії [1], за 34 роки свого існування так і не стала класичним інтеграційним утворенням (на кшталт ЄС чи АСЕАН), проте особливі відносини між державами, їхня географічна близькість і схожість політичних систем і культур сприяють поступовому поглибленню координації, інтеграції та збільшенню взаємозв'язків країн, в першу чергу, у торговельно-економічній сфері. Окрім економічних інтересів, ця організація є також привабливою для зовнішніх акторів і з точки зору свого подальшого розширення і збільшення ринку – так, кандидатами на членство в РСАДПЗ також є Марокко та Йорданія [2]; Ємен залучається до окремих моментів співробітництва через участь у Великій арабській зоні вільної торгівлі (ГАФТА).

---

* Аспірантка кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. і. н., проф. Яковенко Н. Л.

Для Індії РСАДПЗ як колективне утворення має надзвичайно важливе значення, що відкрито визнається і її представниками влади [3]. По-перше, з геополітичної точки зору, регіон є індійським сусідом першого порядку – їх розділяє, власне, лише сама Перська затока. Індія, у свою чергу, для країн Ради виступає одним з ключових факторів стабільності, безпеки та економічного добробуту. По-друге, економічний та торговельний потенціал співробітництва між країнами не обмежується виключно постачанням енергетичних ресурсів до Індії – набагато важливішим чинником у найближчій перспективі є значна кількість індійських мігрантів у країнах РСАДПЗ, які підтримують економіку Індії шляхом надсилання зароблених грошей до батьківщини.

Доказом підвищення значення регіону для Індії суто з економічної точки зору може слугувати збільшення обсягів індійського імпорту та експорту до країн РСАДПЗ: так, за останні десять років експорт арабських країн до Індії щорічно зростав в середньому на 43%, що є найбільшим показником серед усіх країн-партнерів Ради, складаючи наразі 11% загального експорту Ради [4, с. 12]. Індійський експорт, у свою чергу, лише з 2009 р. до 2012 р. зріс з 30 млрд. доларів до 45 млрд. доларів [3].

Окрему роль у цьому зростанні обсягів торгівлі зіграло укладення у 2004 р. Рамкової угоди між Індією та РСАДПЗ з посилення та розвитку економічного співробітництва між двома сторонами. У рамках цієї угоди, метою якої проголошено подальше формування спільної зони вільної торгівлі, за 10 років було проведено два раунди переговорів з остаточного врегулювання питань тарифного регулювання, правил проходження товарів з країни їхнього виробництва тощо [5].

Регулярний політичний діалог між Індією та РСАДПЗ ведеться з 2003 р., коли на полях високого сегменту ГА ООН в Нью-Йорку вперше було проведено спільне засідання за участі Міністра закордонних справ Індії, Голови Ради, Генерального секретаря організації та постійних представників держав-членів РСАДПЗ. Такі засідання перетворилися на регулярні, останнє з яких відбулося 1 жовтня 2015 р. [6]. На цих міністерських засіданнях обговорюються як

двосторонні, так і багатосторонні питання глобальної безпеки, боротьби з тероризмом (останній рік – особливо в умовах боротьби регіону з ІДІЛ), забезпечення безпеки на Близькому Сході, реформування ООН (країни РСАДПЗ підтримують прагнення Індії щодо постійного членства в РБ ООН) тощо.

Загалом, розвиток політичного діалогу з найбільш значущих безпекових питань у поєднанні зі збільшенням обсягів торговельно-економічного співробітництва між Індією та РСАДПЗ свідчить про зростання ролі регіону у зовнішній політиці Індії, яка поступово стає більш відкритою для зовнішнього світу (залучаючи інвестиції багатих арабських країн) та починає проводити все активнішу політику по відношенню до своїх сусідів з метою набуття статусу регіонального лідера.

Список використаних джерел

1. GCC Foundations and Objectives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gcc-sg.org/eng/index895b.html?action=Sec-Show&ID=3>.
2. Turmoil A. GCC Extends Invitation to Jordan and Morocco [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mepc.org/amid-turmoil-gcc-extends-invitation-jordan-and-morocco?print>.
3. The Gulf Cooperation Council [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Gulf_Cooperation_Council_MEA_Website.pdf.
4. GCC Trade and Investment Flows. A report by the Economist Intelligence Unit. – London: The Economist Intelligence Unit, 2014. – 32 p.
5. India – GCC Relations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.indianembassy.org.sa/content.aspx?id=708>.
6. Unga: GCC Foreign Ministers and India discuss cooperation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.4-traders.com/UNGA-GROUP-LTD-20702895/news/UngaGCCForeignMinistersandIndiadiscusscooperation21126294/>.

ПОЛІТИЗАЦІЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАГРОЗА МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Гуманітарна діяльність не позбавлена політичного впливу, адже надання гуманітарної допомоги та захист населення пов'язані із тісною співпрацею із владою постраждалої країни. Так само на процес надання гуманітарної допомоги вплив може чинити і політична ситуація у країнах-донорах, саме із цим пов'язані ситуації, коли певні кризи утримують більше коштів, а інші надзвичайні ситуації – менше. Відповідно до гуманітарних принципів гуманітарна діяльність має бути нейтральною, неупередженою та незалежною, проте останні роки проявляються тенденція до політизації гуманітарної допомоги, що змінює сутність самої гуманітарної діяльності та становить загрозу міжнародній безпеці.

Тенденція політизації гуманітаризму тісно пов'язана із розширенням кола гуманітарних акторів і включенням до них держав. Держави стали активно залучатися до гуманітарної діяльності із прагненням використати гуманітаризм як виправдання своїм національним інтересам, що повністю вписується у реалістичну парадигму дослідження міжнародних відносин.

Гуманітарні кризи мають політичні наслідки, досить часто стихійне лихо чи збройних конфлікт призводить до масового перетину кордону із сусідніми країнами біженцями. Згідно із концепцією неподільності безпеки держави зацікавлені у підтриманні миру і безпеці у світі, тому полегшення страждань тих, хто перебуває у зоні лиха чи конфлікту, дещо стримує потоки біженців та не дозволяє проблемі стати транскордонною. Тому міжнародне співтовариство в цілому та держави як окремі суб'єкти міжнародних відносин зацікавлені у наданні гуманітарної допомоги населенню і наданні допомоги із відновлення постраждалих регіонів.

---

*Аспірантка кафедри міжнародних організацій і дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. і. н., проф. Яковенко Н. Л.

Політизація гуманітарної діяльності у деякій мірі становить загрозу гуманітарним принципам, адже у держав з'явилися важелі впливу на гуманітарну діяльність міжнародних організацій. В першу чергу держави використовують фінансовий механізм впливу, зменшуючи асигнування у випадку незгоди із діями організації. Бували випадки, коли з метою здійснення впливу на міжнародну організацію держави закликали до чіткого дотримання механізму координації.

Особливо яскраво політизація гуманітарної допомоги проявляється у питаннях направлення потоків гуманітарної допомоги. Великі держави активно просувають ідеї проведення гуманітарних операцій в країнах чи регіонах, де наявні їх власні інтереси. Білатеризація асигнувань лише поглиблює політизацію гуманітарної діяльності, таким чином коли держава надає кошти неурядовій гуманітарній організації, вона по суті може диктувати, куди вона бажає, щоб ці кошти були направлені. Коли ж держава виділяє кошти міжнародним урядовим організаціям, то у них вже наявний план дій на встановлені напрями направлення гуманітарної допомоги, тому і вплив у даному випадку від держав буде значно меншим. З 1980 року спостерігається тенденція до білатеризації допомоги. Так у 1988 році держави надавали 45% асигнувань на гуманітарну допомогу ООН через механізми багатостороннього співробітництва, тоді як у 1995 ця цифра становила лише 25%. У період з 1995 по 2000 роки Головними реципієнтами гуманітарної допомоги, що надівалася на основі двостороннього співробітництва між державою та міжнародною організацією, були Ізраїль, Ірак, Палестина. У 2002 році майже половина всіх коштів була направлена до Афганістану. Таким чином можна спостерігати порушення принципу неупередженості, відповідно до якого рішення про направлення гуманітарної допомоги приймається виключно на основі потреб постраждалих країн. Якби цей принцип був дотриманий, то тоді головними реципієнтами допомоги біли би Сомалі, Судан, Ангола, регіон на півночі Уганди.

Окрім, того що політизація гуманітарної допомоги призводить, до незадоволення потреб населення країн і регіонів, яке дійсно потребує міжнародної допомоги, політизація виражаються у і прикритті істинних намірів держав.

Російська федерація направила 39 гуманітарних конвоїв в Донецьку та Луганську області України, які знаходяться тимчасово під контролем незаконно озброєних формувань, не виконавши при цьому необхідних формальностей із отримання згоди влади України, що ставить під сумнів вміст гуманітарних конвоїв. При цьому Російська Федерація наголошує на дотриманні нею принципів гуманітаризму. Нещодавно Російська Федерація стверджує, що розпочала активно здійснювати гуманітарну діяльність у Сирії, що, можливо, абсолютно випадково припало на фазу загострення протистояння. Використання концепції гуманітаризму для прикриття власних експансіоністських намірів призведе до погіршення гуманітарної ситуації у всьому світі, адже влада держав, які потерпатимуть від стихійних лих чи наслідків збройних конфліктів, відмовлятимуть гуманітарним акторам у її спробах надати гуманітарну допомогу постраждалому населенню, побоюючись при цьому аналогічного розвитку ситуації як на Донбасі чи у Сирії.

Список використаних джерел

1. Barnett M. Humanitarianism in question: Politics, power, ethics / M. Barnett, T. Weiss. – Ithaca: Cornell University Press, 2008. – 303 p.
2. Hilhorst D. Humanitarian Space as Arena: A Perspective on the Everyday Politics of Aid / D. Hilhorst, B. Jansen // Development and Change. – 2010. – No. 42. – P. 1117-1139.
3. Quéinnec E. The ambivalence of the inherent nature and purpose of humanitarian organisations: a research theme for the management sciences / Erwan Quéinnec // International Social Science Journal. – 2003. – No. 55. – P. 501-523.
4. Barnett M. Humanitarianism Transformed / Michael Barnett // Perspectives on Politics. – 2005. – No. 4. – P. 723-740.

КОНЦЕПЦІЯ ПОЗИТИВНИХ ДІЙ ТА ПРАВА ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Ухвалення Конвенції про права інвалідів та Факультативного протоколу до неї Генеральною Асамблеєю ООН 13 грудня 2006 року ознаменувало завершення процесу розробки цілої низки різноманітних міжнародних документів, спрямованих на захист уразливих груп населення, до яких відносимо і людей з інвалідністю [1, с. 263]. Мета Конвенції полягає в «заохоченні, захисті й забезпеченні повного й рівного здійснення всіма інвалідами всіх прав людини й основоположних свобод, а також у заохоченні поважання притаманного їм достоїнства» та сформульована в ст. 1 Документу [2]. Спектр прав людей з інвалідністю закріплених в Конвенції є достатньо широким. Але варто зазначити, що незалежно від причин та форми інвалідності її власнику належить весь комплекс прав людини. Разом з тим, Конвенція містить розширений перелік дискримінаційних ознак з якими зіштовхуються люди з інвалідністю, як: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні та інші переконання, національне, етнічне, аборигенне чи соціальне походження, майновий стан, народження, вік або інша обставина (п. *p*) Преамбули).

В зазначеному міжнародно-правовому документі здійснюється конкретизація загальних принципів недискримінації та рівності, обов'язок дотримання яких є позитивним зобов'язанням держав-учасниць Конвенції. Так, в ст. 5 держави-учасниці визнають рівність всіх осіб перед законом і за ним та забороняють будь-яку дискримінацію за ознакою інвалідності. Задля дотримання зазначених принципів та їх заохочення держави-учасниці, як це передбачено п. 3 ст. 5 Конвенції, «вживають усі належні заходи для забезпечення розумного пристосування» людей з інвалідністю. Зазначені заходи, як це закріплено в п. 4 ст.

---

* Аспірантка кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. ю. н., проф. Мицик В. В.

5 «не вважаються дискримінаційними за змістом цієї Конвенції», якщо вони є «необхідними для прискорення чи досягнення фактичної рівності інвалідів». Іншими словами відповідні заходи держав-учасниць не будуть вважатися такими, що суперечать принципам та нормам міжнародного права та виступають дискримінаційними. В доктрині міжнародного права такий комплекс заходів розглядається в якості позитивних дій, що не мають дискримінаційного характеру, та отримав втілення в окремій концепції.

В міжнародному праві концепція позитивних дій отримує закріплення також і в якості «спеціальних заходів». Витоки концепції сягають часу розробки Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, коли Індією було запропоновано включення до ст. 2 Пакту положення про прийняття спеціальних заходів в соціальній сфері та в сфері освіти в інтересах відсталих та неіснуючих прошарків суспільства [3, с. 2]. Проте своєю появою термін «*позитивні дії*» завдячує американському президенту Джону Ф. Кеннеді та прийнятому в 1964 році Акту про громадянські права [4, с. 14]. Таким чином зародження концепції позитивних дій держави у відношенні прав людини відбулося на американському континенті та вже згодом було покладено в основу низки міжнародно-правових актів з прав людини на універсальному рівні.

Важливо зазначити, що в літературі міжнародно-правового характеру досить часто можна зустріти термін «*позитивна дискримінація*», проте на думку автора, він загалом не знаходить обґрунтування та відображення в існуючих міжнародних документах з прав людей з інвалідністю. Говорячи про комплекс заходів, які здійснює держава задля виправлення положення людей з інвалідністю та досягнення ними рівності з рештою населення, автор пропонує використовувати термін «*позитивні дії*» держави.

Список використаних джерел

- 1.Карташкин В. А. Права человека: международная защита в условиях глобализации / В. А. Карташкин. – М.: Норма, ИНФРА-М, 2014. – 263 с.
- 2.Конвенція про права інвалідів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/files/conv_ukr.pdf.
- 3.Preliminary report in accordance with Sub-Commission resolution 1998/5 «The concept and practice of affirmative action» [Електронний ресурс] / Marc Bossuyt, Special Rapporteur. – Режим доступу: http://www1.umn.edu/humanrts/demo/Bossuyt_AffirmativeAction.pdf.
- 4.Cahn S. M. The Concepts of Affirmative Actions [Електронний ресурс] / S. M. Cahn // Academe. – Vol. 83. – No. 1. – Jan.-Feb. 1997. – P. 14. – Режим доступу: http://www.jstor.org/stable/40251557?seq=1#page_scan_tab_contents.

ПРИНЦИПИ-ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ЗОНДОВАНИХ ДЕРЖАВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ З ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ З КОСМОСУ

Після прийняття «Принципів дистанційного зондування Землі з космосу» Резолюцією ГА ООН 41/65 від 03.12.1986 року (далі – «Принципи ДЗЗ 1986») [1], починаючи з 1992 року, зондовані держави роблять спроби включити у порядок денний Юридичного підкомітету Комітету ООН з мирного використання космічного простору питання прийняття актуального та комплексного універсального міжнародно-правового акту у сфері діяльності з ДЗЗ. Такі ініціативи зондованих держав викликані закріпленням у Принципах ДЗЗ 1986 принципу свободи здійснення діяльності з ДЗЗ. Таким чином, актуальною проблемою, що потребує дослідження, є аналіз принципів-гарантій прав та інтересів зондованих держав під час здійснення діяльності з ДЗЗ, що містяться у Принципах ДЗЗ 1986.

Особливу групу принципів-гарантій прав та інтересів зондованих держав під час здійснення діяльності з ДЗЗ становлять 5 принципів, закріплених у Принципах II, IV, IX, X, XI, XII і XIII.

Принцип особливого врахування потреб та інтересів країн, що розвиваються, зафіксований у Принципах II, IX, XII і XIII, можна назвати основоположним принципом групи принципів-гарантій. Цей принцип передбачає обов'язок суб'єктів діяльності з ДЗЗ здійснювати цю діяльність з особливим врахуванням потреб країн, що розвиваються, а також додаткові права зондованих держав на доступ до інформації ДЗЗ, будь-якої іншої відповідної інформації та право на участь у програмах ДЗЗ, що стосуються відповідних зондованих держав. Додаткові права надаються не лише зондованим державам, що належать до країн,

---

* Здобувач кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: к. ю. н., доц. Григоров О. М.

що розвиваються, але й іншим зондованим державам, які виявляють бажання діяти в інтересах країн, що розвиваються.

Принцип незавдання шкоди законним правам та інтересам зондованих держав під час здійснення діяльності з ДЗЗ міститься у Принципі IV. Принципи ДЗЗ 1986 не містять ані переліку законних прав та інтересів зондованих держав, ані санкцій за завдання шкоди цим правам та інтересам, ані механізму відповідальності за завдання шкоди законним правам та інтересам зондованих держав. Єдиним прикладом реалізації принципу незавдання шкоди законним правам та інтересам зондованих держав є встановлена у 1997 році і чинна сьогодні (зі змінами) заборона США приватним суб'єктам діяльності з ДЗЗ США збирати та поширювати субметричні дані ДЗЗ про Ізраїль [2], введена у відповідь на звернення Ізраїлю до США з вимогою заборонити обіг на комерційному ринку субметричних даних ДЗЗ про Ізраїль, у зв'язку з можливістю отримання доступу до цих даних Саудівською Аравією.

Принцип сприяння охороні природного довкілля Землі під час здійснення діяльності з ДЗЗ закріплений у Принципі X і передбачає обов'язок держави-суб'єкта діяльності з ДЗЗ, яка володіє інформацією, здатною запобігти будь-якому шкідливому для природного середовища Землі явищу, сповістити цю інформацію відповідним державам.

Принцип XI містить *принцип сприяння захисту людства від стихійного лиха під час здійснення діяльності з ДЗЗ*, що передбачає обов'язок держави-суб'єкта діяльності з ДЗЗ, яка володіє обробленими даними та проаналізованою інформацією, корисною для держав, які постраждали від стихійного лиха або зазнають загрози стихійного лиха, що насувається, передати ці дані та інформацію відповідним державам по можливості у найкоротші строки.

Принцип доступу зондованої держави до даних ДЗЗ та доступної проаналізованої інформації щодо своєї території на недискримінаційній основі та на розумних умовах оплати закріплений у Принципі XII. Оскільки цей принцип визначає міжнародно-правовий режим даних ДЗЗ та проаналізованої інформації, остільки Принцип XII вважають ключовим принципом Принципів

ДЗЗ 1986 [3, с. 79]. Слід зазначити, що порядок доступу до даних ДЗЗ та проаналізованої інформації відрізняється: доступ до даних ДЗЗ зондуючою державою зондованій державі надається негайно після створення/виготовлення даних ДЗЗ, натомість доступ до проаналізованої інформації надається зондованій державі лише після того, як ця інформація стане доступною.

Важливо підкреслити, що Принципи ДЗЗ 1986 не містять прямої чи непрямої заборони вільного (без отримання дозволу зондованої держави) поширення даних ДЗЗ, а також прямо не закріплюють свободу поширення даних ДЗЗ. Єдиним обмеженням свободи поширення даних ДЗЗ є принцип незавдання шкоди законним правам та інтересам зондованих держав під час здійснення ДЗЗ, зафіксований у Принципі IV. Отже, з положень Принципів ДЗЗ 1986 випливає *принцип свободи поширення даних ДЗЗ*, аналогічний принципу свободи здійснення ДЗЗ, які разом формують *принцип свободи здійснення діяльності з ДЗЗ*.

Виходячи з результатів проведеного дослідження, можна зробити висновок, що принципи-гарантій прав та інтересів зондованих держав під час здійснення діяльності з ДЗЗ, закріплені у Принципах ДЗЗ 1986, формулюють загальні базові гарантії прав та інтересів зондованих держав і потребують розширення та конкретизації.

Перспективи подальших досліджень полягають у здійсненні детального аналізу практики держав щодо реалізації принципи-гарантій прав та інтересів зондованих держав під час здійснення діяльності з ДЗЗ, закріплених у Принципах ДЗЗ 1986.

Список використаних джерел

1. Principles relating to Remote Sensing of the Earth from Outer Space: Resolution of the General Assembly of the United Nations of 3 December 1986. – UN Docs A/RES/41/65.
2. SkyCube License, January 31, 2013 [Електронний ресурс] // Southern Stars Group. – Режим доступу: <http://www.southernstars.com/skycube/files/NOAALicense.pdf>.

3. Hosenboll S. N. Legislative History Project on the UN Principles of Remote Sensing // The UN Principles relating Remote Sensing of the Earth from Space: A Legislative History – Interviews of members of the United States Delegation: Joanne Irene Gabrynowicz. – National Remote Sensing and Space Law Centre, 2002. – 192 p.

ПРОБЛЕМА ВІДСУТНОСТІ ЗАПОБІЖНОГО МЕХАНІЗМУ ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ЗЛОВЖИВАННЯ «ОБОВ'ЯЗКОМ ЗАХИСТИТИ»

Наявні тенденції в доктрині міжнародного права свідчать про зміни у системності сприйняття прав людини, права застосування сили і традицій суверенітету, а також питання того, наскільки правомірними є висування вимог однією державою до іншої з приводу дотримання останньою прав людини.

Нещодавні події створюють все нову практику та нові *opinio juris*, які в режимі реального часу впливають на концепцію «Обов'язком захистити» (далі – «ОЗ») та вказують на необхідність запровадження превентивних механізмів для запобігання зловживанню застосуванням гуманітарної інтервенції як центрального інституту ОЗ.

В. І. Мотиль розрізняє мотив і ціль гуманітарної інтервенції: так, якщо ціль може полягати в усуненні порушень прав людини, то мотив – мати політичні чи економічні інтереси [1, с. 28]. Справді, далеко не завжди суб'єкти, які здійснюють гуманітарну інтервенцію, керуються винятково гуманітарними мотивами [2, с. 464]. Погоджуємося, що фактично нереальною є так звана ідеальна гуманітарна інтервенція [3, с. 295], яка відкидає будь-які інші, в тому числі політико-економічні, мотиви здійснення гуманітарної інтервенції. Також варто погодитися з думкою, що поєднання політичних цілей втручання разом з гуманітарними не додає привабливості гуманітарній інтервенції [4, с. 1-22].

Крім того, французький науковець А. Руже ще в 1910 році наголосив на неможливості суто гуманітарної інтервенції: «Інтервент, щойно з'являється нагода для здійснення інтервенції, оцінює вигідність від неї суб'єктивно, виходячи з власних нагальних інтересів... Варварство відбувається щодня й у таких куточках світу, у яких покласти йому край не мріє жодна держава – не мріє тому, що не має в цьому інтересу» [5, с. 15].

---

* Аспірант кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: к. ю. н., проф. Задорожній О. В.

Складність практичної реалізації ОЗ полягає також у протиставленні інтересів власного населення (або населення умовного інтервента) населенню, яке потребує допомоги: цинічно, але в інтереси першого не обов'язково входить захист другого та пов'язані з цим ризики й витрати. Таким чином, ОЗ певною мірою працює не на користь ідей, які містить ця концепція, адже після «ми не хочемо більше Руанди» були Югославія, Лівія, Грузія, Сирія, а тепер ще й Україна.

У зв'язку з цим в концепції «Обов'язок захистити» вистачає противників. Наприклад, Хосе Альварес (*Jose Alvarez*) застерігає від її легалізації [6, с. 275-284]. Утім, основна причина такого ставлення полягає в запереченні не корисності концепції, а об'єктивної важливості збереження первинної ідеї. Згаданий автор справедливо наголошує на недопустимості одночасного й однакового цитування ОЗ науковцями, політиками різних таборів і поглядів. Зокрема, спроби декого з них юстифікувати операцію в Іраку («Свободу Іраку») через доктрину ОЗ є нічим іншим, як «несправжнім другом» цієї концепції [6, с. 278]. Варто зазначити, що такі «несправжні друзі» не тільки не сприяють розвитку концепції, а й кидають тінь на її здобутки, відкидаючи таким чином в розвитку назад.

Окрім вочевидь невдалого згадування про ОЗ Росією щодо подій в Грузії та Україні, не пішло на користь доктрині і її незастосування у випадку із Сирією. Попри гучні обіцянки Барака Обами діяти в разі переходу урядом Сирії «червоної лінії», конфлікт з нібито застосуванням хімічної зброї було вирішено дипломатичним шляхом. З одного боку, це не можна не привітати; з іншого ж – ситуація для населення Сирії залишає бажати кращого, надто з початком бомбардувань уже російською авіацією.

У зв'язку з цим поділяємо погляди Райана Гудмана (*Ryan Goodman*), який зазначає, що «легалізація гуманітарної інтервенції перешкоджатиме війнам з прихованими мотивами» [7, с. 100-107]; інакше кажучи, вчений схильний вважати, що кристалізація цієї сфери допоможе уникати зловживань (щось на зразок легалізації легких наркотиків, що останнім часом обговорюється країнами Південної Америки)

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо за необхідне запропонувати таке. Останні події свідчать про виникнення нової загрози міжнародному правопорядку – війн нового типу. Ці війни є діями певної держави, спрямовані на спричинення гуманітарної катастрофи на території іншої держави через підтримку незаконних збройних формувань на її території. Таким чином, виникає ситуація, за якої держава стає «неспроможною», та відкривається питання можливої зовнішньої інтервенції. З урахуванням останніх здобутків доктрини «Обов'язок захистити» така інтервенція буде гуманітарною і здійснюватиметься як друга складова згаданої концепції. Слід, однак, зауважити, що виникають дві принципово діаметральні потреби:

1) допомогти (в рамках як ОЗ, так і, за потреби, здійснити інтервенцію) державі, населення якої потерпає від гуманітарної катастрофи;

2) не допустити здійснення гуманітарної інтервенції державою-агресором – винуватцем гуманітарної катастрофи.

Зазначимо, що на даному етапі доктрина «Обов'язок захистити» не містить норм, здатних ефективно врегулювати її можливе здійснення в умовах нової війни.

Список використаних джерел

1. Мотиль В. І. Гуманітарна інтервенція та міжнародне право. Теорія і практика / В. І. Мотиль. – Л.: Львів. нац. ун-т імені Франка, 2011. – 28 с.
2. Hilpold P. Humanitarian Intervention: Is There a Need for a legal Reappraisal? / P. Hilpold // *European Journal of International Law*. – 2001. – Vol. 12. – P. 464.
3. Schöbener B. Schutz der Menschenrechte mit militärischer Gewalt: die Humanitäre Intervention zwischen Völkerrecht und internationaler Politik // *Zeitschrift für Politik*. – März 2000. – Heft 1. – P. 295.
4. Weiss T.G. Principles, Politics, and Humanitarian action / T.G. Weiss // *Ethics and International Affairs*. – 1999. – vol. 13. – P. 1-22.
5. Rougier A. La Theorie de l'intervention d'humanite / A. Rougier // *Revue generale de droit international public*. – 1910. – No. 17. – P. 15.

6. Human Rights, Intervention and the Use of Force / Edited by Philip Alston and Euan MacDonald. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – P. 275-284.
7. Goodman R. Humanitarian Intervention and Pretexts for War / R. Goodman // American Journal of International Law. – 2006. – P. 100-107.

ПРАВО СПРАВЕДЛИВОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Справедливість як етико-юридичний феномен пом'якшує строгість загального права, дозволяючи судам спиратись на власну точку зору та чинити правосуддя, виходячи із постулатів природного права.

Науковці ніколи не розглядали право справедливості у якості окремої самостійної системи, оскільки вбачали основне його призначення у наповненні та перегляді системи загального права. Власне, таким його розуміли у англо-американській правовій системі [1, с. 2].

Міжнародне право справедливості знаходилося в центрі досліджень англійських юристів Тома Френка («*Fairness in international law and institutions*») та Яна Скоббі («*Tom Franck's fairness*»), американських вчених Стіва Шеппарда («*Equity and the law*»), Бенедикта Кінгсбері, Ральфа Ньюмана («*Equity in the world's legal systems: a comparative study*»).

Міжнародне право справедливості походить із англійського права XIV століття та пов'язане зі зверненнями людей безпосередньо до короля (на практиці, суду лорда-канцлера) розглянути справу «по милості та справедливості», оминаючи формалізм та бюрократію королівських суддів. Історія держави і права говорить про формування судів справедливості у XIII столітті: *King's Bench* (слухались справи, що стосувались Корони), *Court of Common Pleas* (слухались усі інші справи), *Exchequer* (розглядались петиції, що надходили до короля).

Помилково зводити міжнародне право справедливості лише до його традиційного розуміння в англо-американській юриспруденції як права королівського та суддівського розсуду, чи виводити його із владних прерогатив, яким наділяється Міжнародний Суд ООН, згідно із п. 2 ст. 38 Статуту та

---

* Аспірантка кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: к. ю. н., доц. Хонін В. М.

положень численних арбітражних угод, для вирішення справ *ex aequo et bono*, якщо сторони дають на це свою згоду.

Право міжнародних інституцій виносити рішення на основі міжнародного права справедливості не є юридично закріпленим, його характер прецедентний, але при цьому відіграє не менш важливе значення для міжнародної правотворчості. Мова йде про наділення міжнародних інституцій повноваженнями діяти, з одного боку, з точки зору уявлень справедливості, а з іншого боку, якнайчіткіше відповідати існуючим реаліям конкретного вихрового потоку розвитку людства. Відтак, прикладами права справедливості, в аспекті міжнародного правотворчого процесу, є Статут ООН, Загальна декларація прав людини, неприйнята Конституція для Європи. Те ж саме стосується проявів права справедливості в площині функціонально-раціональних блоків.

Сучасний погляд на міжнародне право справедливості дозволяє міжнародним інституціям на основі його норм заповнювати ті прогалини, які до цього взагалі не врегульовувались жодними існуючими норми статутного чи звичаєвого права, адже пам'ятаємо, що відсутність «законодавства» жодним чином не повинно впливати на вирішення чи невирішення питання. При цьому важливо, що рішення приймається з точки зору уявлень справедливості, що панують в той чи інший історичний період. В якості практичного прикладу наведемо принципи та рішення Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу [2], а також рішення, прийняті на Ялтинській конференції 1945 року, що визначили архітектуру майбутнього світу, заклавши підвалини Організації Об'єднаних Націй.

Особливої уваги заслуговують превентивні заходи Ради Безпеки ООН (далі – «РБ ООН»), що приймаються у відповідності із Главою VII Статуту ООН у випадку встановлення наявності загроз миру, порушень миру чи акту агресії. По суті, виносячи превентивні рішення, РБ ООН діє за правом справедливості. До повноважень основного органу ООН, що призводять до рішень такого характеру, відносимо: розслідування будь-якого спору чи будь-якої ситуації, що можуть призвести до міжнародних суперечок; винесення рекомендацій стосовно методів

врегулювання подібних спорів чи умов їх розв'язання; винесення рекомендацій щодо необхідних заходів при існуванні загрози миру чи акту агресії; заклик членів Організацій до реалізації економічних санкцій та інших заходів, не пов'язаних із застосуванням сили, для попередження чи припинення агресії; вжиття воєнних дій проти агресора; здійснення в «стратегічних районах» функції Організації Об'єднаних Націй з опіки та інші. Такі повноваження дозволяють вести мову про побудову ієрархії рішень в системі ООН та, як наслідок, неструктурованій системі міжнародних інституцій.

Рюдігер Вольфрум, академік Інституту Макса Планка, навів думку про те, що особливий характер повноважень Ради Безпеки ООН пояснюються тим, що даний орган ООН має мати повноваження припинити ворожі дії без заглиблення в питання права і з'ясування аспектів справедливості, оскільки останні дії спричиняють затримку у нагальній реакції РБ ООН [3, с. 19]. Саме зважаючи на пропозицію надати інституції максимум гнучкості у застосуванні превентивних заходів задля збереження чи відновлення миру, на Конференції у Сан-Франциско було домовлено не надавати офіційних визначень «загрози миру, порушень миру чи акту агресії» [4, с. 454; 5].

Потенційним прикладом прояву права справедливості в діяльності міжнародних інституцій могло б стати створення Міжнародного трибуналу для розслідування і притягнення до відповідальності винних за збиття малайзійського літака МН17. Можливо, це зумовлено тим, що одним із варіантів його створення є прийняття відповідної резолюції РБ ООН, як це було колись із, наприклад, Міжнародним трибуналом з колишньої Югославії, або ж шляхом передачі справи на основі резолюції РБ ООН до Міжнародного Кримінального Суду. Разом з тим, укладення міжнародного договору державами, чиї громадяни загинули в авіакатастрофі (на основі моделі того ж Нюрнбергу), стало б підтвердженням значимості права справедливості [6].

Право справедливості розвивається динамічно та найбільш відповідає викликам сучасності та існуючим реаліям. Його перевага полягає у здатності заповнювати прогалини міжнародно-правового регулювання, що виникають в

процесі застосування норм загального права. Міжнародні інституції практикують право справедливості, зокрема, у міжнародній правотворчій діяльності.

Список використаних джерел

1. Петрова Е. А. Структурные элементы системы американского права: теоретико-сравнительные аспекты [Електронний ресурс] / Е. А. Петрова. – Режим доступу: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2011/6/yurisprudentsiya/petrova-e.pdf.
2. Сенаторова О. В. Принципи Нюрнберзького процесу як основа міжнародної кримінальної юстиції [Електронний ресурс] / О. В. Сенаторова. – Режим доступу: http://nauka.nulau.org.ua/download/el_zbirnik/1/Senatorova.pdf.
3. Wolfrum R. The Charter of the United Nations. A Commentary / R. Wolfrum. – Vol. I. – 2nd edition. – 2002. – P. 19.
4. Gowlland-Debbas V. Collective responses to illegal acts in international law: United Nations Action in the Question of Southern Rhodesia / V. Gowlland-Debbas. – Dordrecht, 1990.
5. Weiss W. Security Council Powers and the Exigencies of Justice after War / W. Weiss // Max Planck Yearbook of United Nations Law. – Volume 1. – 2008. – P. 45-111.
6. Мережко О. Суд неминучий: Міжнародний трибунал для РФ тепер буде від Генасамблеї [Електронний ресурс] / О. Мережко // Слово і діло. – 2015. – 30 липня. – Режим доступу: <http://www.slovoidilo.ua/2015/07/30/pogljad/pravo/sudnemynuchyjmizhnarodnyj-trybunal-dlya-rf-teper-bude-vid-henasambleyi-oon-ekspert>.

МІЖУРЯДОВІ ДОСЛІДНИЦЬКІ ГРУПИ ПО СИРОВИННИХ ТОВАРАХ

Окрім міжнародних сировинних організацій важливою складовою сучасного інституційного механізму міжнародної торгівлі сировинними товарами є міжурядові дослідницькі групи, засновані за результатами конференцій ООН з відповідних видів сировини. До них, зокрема, відносяться Міжнародні дослідницькі групи по каучуку, джуту, свинцю та цинку, нікелю, а також по міді.

Міжнародна дослідницька група по каучуку була створена в 1944 році в Лондоні. З липня 2008 року вона набула офіційного статусу міжнародної організації, а її місцезнаходженням стало місто Сінгапур. До складу групи входить 36 держав та 120 представників каучукової промисловості [1, с. 2].

Головним завданням групи, як визначено в її конституції, є забезпечення форму дискусій з питань, що стосуються виробництва, споживання і торгівлі натуральним і синтетичним каучуком. Вона займається збором та розповсюдженням статистичних даних і всеохоплюючої інформації про світову каучукову індустрію, тим самим підвищуючи прозорість ринків каучуку і ринкових трендів. Для досягнення зазначених завдань група співробітничает з іншими міжнародними організаціями та інституціями. Вона може надавати консультації та рекомендації, які не є обов'язковими для її учасників [1, с. 2].

Міжнародна дослідницька група по джуту є міжурядовою організацією, створеною під егідою ЮНКТАД, яка здійснює свою діяльність в якості міжнародного сировинного органу в сфері джуту, кенафу та інших схожих видів деревини. Вона була заснована для посилення міжнародного співробітництва та пошуку рішень проблем, які виникають в даній сфері, а також з метою сприяння економічному розвитку країн-експортерів джуту і зміцнення їх зв'язків з імпортуєчими державами. Формально група існує з 27 квітня 2002 року. Її учасниками є Бангладеш, Індія та Європейський Союз, який представляє 27

---

* Аспірантка кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: к.ю.н., доц. Григоров О. М.

держав-членів. На долю країн, що входять до групи, припадає близько 60 відсотків світової торгівлі джутом та продуктами із джуту. Її штаб-квартира знаходиться в міста Дака, Бангладеш [2, с.2].

Серед основних завдань, які стоять перед Міжнародною дослідницькою групою по джуту, слід виділити наступні: встановлення ефективних рамок для міжнародного співробітництва, консультацій та політики розвитку між учасниками щодо актуальних аспектів світової економіки джуту; сприяння розширенню світової торгівлі джутом та продуктами з джуту шляхом надання підтримки існуючим та розвиваючи нові ринки, включаючи запровадження нових продуктів із джуту; створення форуму для активної участі приватного сектору для розвитку сектору джуту; сприяння покращенню структурних умов в сфері джуту через підвищення продуктивності та якості, а також впровадження нових технологій; забезпечення більшої прозорості міжнародного ринку джуту [2, с. 3].

Міжнародна дослідницька група по свинцю та цинку була створена під егідою ЮНКТАД в 1959 році. Вона діє незалежно в якості автономної міжурядової організації в системі ООН. До її складу входить 29 держав та Європейський Союз, на долю яких припадає близько 80 відсотків світового виробництва та споживання свинцю і цинку [3].

Міжнародна дослідницька група по свинцю та цинку була заснована з метою сприяння проведенню регулярних міжурядових консультацій з питань міжнародної торгівлі свинцем та цинком, надання актуальної інформації та прогнозування змін попиту і пропозиції на ці види сировини на світових ринках, проведення спеціальних досліджень світової економіки свинцю та цинку, а також пошуку шляхів вирішення проблем чи труднощів у цих галузях [3].

Міжнародна дослідницька група по нікелю – це автономна, міжурядова організація з місцезнаходженням в Лісабоні, заснована в 1990 році. До її складу входить 14 країн виробників і споживачів цієї сировини та Європейський Союз. Головними завданнями Міжнародної дослідницької групи по нікелю є сприяння тісному міжнародному співробітництву з питань, що стосуються нікелю, зокрема шляхом покращення доступу та надання інформації щодо міжнародної економіки

нікелю та забезпечення форуму для міжурядових консультацій в даній сфері. З цієї метою Міжнародна дослідницька група по нікелю: проводить постійний моніторинг світової економіки нікелю та її тенденцій, особливо через створення, забезпечення роботи та оновлення статистичної бази по виробництву, споживанню, торгівлі, запасів, та вартості цієї сировини; сприяє проведенню між державами членами консультацій та обміну відповідною інформацією; регулярно проводить економічні аналізи та дослідження ринків нікелю; приділяє увагу екологічним аспектам; розглядає проблеми та труднощі, що виникають у сфері нікелю [4].

Міжнародна дослідницька група по міді – це заснована в 1992 році зі штаб-квартирою в Лісабоні міждержавна сировинна організація, коло повноважень якої встановлюється міжнародною угодою. Вона є єдиним багатостороннім інститутом, що займається питаннями виробництва, споживання і торгівлі міддю. Її діяльність, проекти та публікації висвітлюють широкий спектр питань, сфокусованих на прозорості ринку, доступі на ринок та забезпечення сталого розвитку. До неї входять 23 держави та Європейський Союз, які разом представляють близько 80 відсотків світового виробництва та 84 відсотки світового споживання міді [5].

Завданням Міжнародної дослідницької групи по міді є забезпечення активного міжнародного співробітництва з питань, що стосуються міді, зокрема, шляхом підвищення якості наявної інформації про міжнародну економіку міді, а також шляхом створення форуму для міжурядових консультацій по цій сировині [5].

Отже, сьогодні функціонують п'ять міжурядових дослідницьких груп по сировинних товарах. Їх діяльність в основному спрямована на налагодження та поглиблення міжнародного співробітництва у відповідних сферах, збір та обробку статистичних та інших інформаційних даних.

Список використаних джерел

1. International Rubber Study Group – Constitution [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <http://www.rubberstudy.com/documents/IRSG%20Constitution%20Effective%201%20July%202011.pdf>.
2. Agreement establishing the Terms of Reference of the International Jute Study Group // United Nations Conference on Trade and Development. – Geneva, 2001. – Document: TD/JUTE.4/6. – 13 p.
3. International Lead and Zinc Study Group [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://www.ilzsg.org/static/howwebegan.aspx?from=1>.
4. International Nickel Study Group [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://www.insg.org/insg.aspx>.
5. The International Copper Study Group [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://www.icsg.org/index.php/who-we-are>.

САМОРЕГУЛЮВАННЯ ЯК СПОСІБ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

«Тверде» міжнародне право традиційно спрямоване на регулювання правовідносин, що відзначаються високою мірою передбачуваності та стабільності поведінки відповідних суб'єктів. Багатосторонні міжнародні договори, як правило, охоплюють максимально широке коло питань, закріплюючи лише загальні рамки та мінімальні стандарти правовідносин у певній сфері. Детальна регламентація залишається прерогативою держав, що на практиці часто призводить до колізії правових норм та режимів.

Наразі технологічний прогрес, як ніколи раніше, свідчить про невідповідність темпів розвитку інформаційної сфери та її нормативно-правового регулювання. Механізм міжнародної правотворчості є доволі консервативним та повільним, в результаті чого значна частина міжнародно-правових актів продовжує регулювати Інтернет, якого більше не існує. Це свідчить про необхідність пошуку ефективних та оперативних способів нормативного реагування на зміни, що відбуваються в інформаційній сфері.

Фрагментація правового регулювання інформаційного простору значно ускладнює транскордонну комунікацію, обмін інформацією та персональними даними, ведення комерційної діяльності тощо. Жодна міжнародна організація не бере на себе зобов'язання комплексного регулювання усіх питань, пов'язаних з функціонуванням інформаційної сфери та взаємодією відповідних суб'єктів в її межах. Кожна з них залишає за собою компетенцію лише у певному, чітко окресленому секторі. Так, наприклад, Міжнародний союз електрозв'язку займається переважно технологічними питаннями, а Рада Європи зосереджує свою діяльність на захисті прав людини.

---

* Аспірантка кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. ю. н., доц. Медведєва М. О.

Однак, нормотворчість не є виключною прерогативою держав. На думку Херберта Харта, стандарти поведінки суб'єктів в інформаційній сфері слід розглядати у якості вторинних норм [1, с. 57]. Такі стандарти, як правило, є найбільш ефективними та не потребують додаткових засобів примусу з метою забезпечення їх дотримання. Це пояснюється, в першу чергу, тим, що кожен суб'єкт інформаційного простору користується перевагами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій пропорційно дотриманню ним конкретних правил та стандартів, що є загальноприйнятими всередині конкретних мережевих спільнот, до яких він належить. Такий підхід до регулювання інформаційної сфери є виправданим в силу того, що кіберпростір у дуже спрощеному схематичному варіанті являє собою сукупність взаємопов'язаних мереж, створених зацікавленими спільнотами та взаємодіючих між собою завдяки певним технологічним механізмам.

Саморегулювання є способом неформального нормотворення у тому розумінні, що його результатом є розробка та імплементація норм з боку суб'єктів, які не наділені суверенними повноваженнями [2, с. 93]. Як зазначає Дж. Повелін, неформальність саморегулювання може проявлятися у трьох формах. По-перше, сам процес обговорення таких норм відбувається поза рамками традиційних міждержавних переговорів. По-друге, у процесі нормотворення беруть участь приватний сектор, громадянське суспільство, мережеві спільноти тощо. По-третє, джерелом саморегулювних стандартів є акти м'якого права [3, с. 132].

Саморегулювання як спосіб міжнародної правотворчості в інформаційній сфері має величезний потенціал, здатний усувати надмірні формальні вимоги та оптимізувати процес адаптації нормативних правил та стандартів до мінливої інформаційної екосистеми. Зрештою, важливо виробити технологічно нейтральні стандарти поведінки у кіберпросторі. Цілком доречною є думка про те, що в інформаційній сфері повинні сформуватися власні міжнародно-правові звичаї, але для цього повинен пройти певний час [4, с. 8].

Саморегулювання в інформаційній сфері найбільш коректно відображає специфіку Інтернету як децентралізованого, вільного простору, у якому відсутня традиційна територіальна прив'язка, що є основою для регулювання в офлайновому світі. У сучасній правовій доктрині розуміння права як жорсткого регулятора правовідносин поступово заміщується його сприйняттям як механізму регулювання, що є результатом свідомого вибору індивідів та утворених ними спільнот [5, с. 126]. В основу функціонування інформаційної екосистеми покладено принцип автономності індивіда, що підтверджує доцільність застосування саморегулітивного механізму в досліджуваній сфері.

Саморегулювання є одним із елементів багатосторонньої моделі управління Інтернетом. Незважаючи на те, що саморегулюванню бракує нормативності, порівняно з класичними формами міжнародної правотворчості, його якісними перевагами є ефективність регулювання правовідносин в інформаційній сфері та суспільне визнання таких норм. Практичні результати застосування концепції саморегулювання у кіберпросторі дають підстави говорити про її нормативний характер навіть зважаючи на те, що вона не передбачає прийняття обов'язкових до виконання правових норм. Втім, ефективність правового регулювання у кіберпросторі слід вимірювати не можливістю застосування примусу, а самовиконуваністю норм, в силу добровільного їх дотримання зацікавленими сторонами.

Список використаних джерел

1. Hart H. The Concept of Law (2nd ed.) / H. Hart. – Oxford: Clarendon Press, 1997. – 336 p.
2. Brummer C. Soft Law and the Global Financial System, Rulemaking in the 21st Century / C. Brummer. – Cambridge: Cambridge University Press, 2012. – 308 p.
3. Pauwelyn J. The Rise and Challenges of «Informal» International Law-making / S. Muller, S. Zouridis, M. Frishman, L. Kistemaker (Eds.) // The Law of the Future and the Future of Law. – Oslo: Torkel Opsahl Academic EPublisher, 2011. – Pp. 125-141.

4. Chik W. B. Customary International Law: Creating a Body for Customary Law for Cyberspace / W. B. Chik // Computer Law & Security Review. – 2010. – No. 26(1). – Pp. 3-22.
5. Reed C. Making Laws for Cyberspace / C. Reed. – Oxford: Oxford University Press, 2012. – 272 p.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ СОМАТИЧНИХ ТА РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ

Концепція захисту соматичних та репродуктивних прав людини на сьогодні не є загальнопоширеною. Європа є основним регіоном, де найбільш активно розвиваються правові та інституційні механізми у даній сфері. Можна констатувати, що за останні кілька десятиліть європейські країни досягли значного прогресу у захисті репродуктивних прав жінок. Однак, у багатьох державах право жінки розпоряджатися своїм власним тілом залишається досі недостатньо визначеним та декларативним.

Європейський суд з прав людини є органом, уповноваженим застосовувати Європейську конвенцію з прав людини, і тому має величезний потенціал для захисту репродуктивних прав в регіоні.

Практика Суду показує, що до репродуктивних прав людини він відносить:

- право на допологову діагностику та право на законний аборт;
- право на штучне запліднення;
- право на евтаназію;
- право надавати чи не надавати згоду на лікування або обстеження;
- права на конфіденційність інформації та достатнє медичне лікування осіб хворих на СНІД, а також право таких осіб не давати згоду на обробку та збереження біологічних даних владою;
- право знати свою біологічну ідентичність [1].

Ці складні питання все частіше піднімаються у Суді. Він також міг би стати у майбутньому основним органом для розгляду запитів з питань генної терапії, дослідження стовбурових клітин і клонування.

Основні статті Конвенції, на які здійснюється посилання у даних справах, це ст. 2 (право на життя), ст. 3 (заборона катування), ст. 5 (право на свободу та

---

* Аспірантка кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. ю. н., доц. Медведєва М. О.

особисту недоторканість), ст. 6 (право на справедливий суд) і найчастіше ст. 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя). У багатьох справах у Суді можна знайти посилання на Конвенцію про права людини та біомедицину від 4 квітня 1997, прийняту в Ов'єдо, або ж на практику Ради Європи у цій сфері.

Складно переоцінити важливість принципу поваги до гідності людини як з практичної, так і з теоретичної точки зору. Фактично, даний принцип є основою для формування цілого комплексу норм, які регулюють сферу відносин щодо розпорядження людиною власним тілом та репродукції. Можна стверджувати, що норми та принципи, котрі регулюють захист ЄСПЛ, становлять окремий інститут міжнародного права захисту прав людини.

Практика застосування принципу поваги до гідності людини підтверджується у рішеннях ЄСПЛ, зокрема у справі Серінг (*Soering*) проти Великобританії (7 липня 1989 р.), де позивач посилався на ст.3 Конвенції про захист прав і основоположних свобод в контексті смертної кари [2].

Також згадка про принцип поваги до гідності містилася у рішенні ЄСПЛ у справі Л. проти Литви (11 вересня 2007 р.) [3], яке стосувалося права особи на зміну статі, а також зміну громадянського стану. Суд вимогу за ст. 3 Конвенції про захист прав і основоположних свобод не задовольнив, оскільки обставини і умови життя позивача, хоч і складні, але не на стільки нестерпні, щоб загрожувати життю. Однак Суд визнав порушення ст. 8 Конвенції і право позивача на матеріальну компенсацію, яка покриє необхідну операцію по зміні статі за кордоном і моральну шкоду, у разі неприйняття Литвою законодавства, яке б дозволило Л. провести операцію для повної зміни статі протягом трьох місяців в самій Литві.

Ще однією справою, у якій згадувався принцип поваги до гідності – Ботелла проти Франції (25 березня 1992 р.), у якому позивач вимагав компенсації від уряду Франції за порушення ст.8 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, а також порушення ст.3. Щодо ст.3 Суд одноголосно визнав, що розгляд справи з цієї точки зору не обов'язковий, а щодо ст.8 визнав порушення та

постановив уряду Франції виплатити позивачці 100000 франків у якості компенсації [4].

У подібних справах в Європейському Суді з прав людини, які стосуються права на зміну статі, права на здійснення евтаназії, права на аборт та ін., часто виникає питання про обсяг тлумачення і застосування ст. 3 Європейської конвенції.

Таким чином, принцип поваги до гідності людини є важливим елементом системи захисту СРПЛ. Фактично, можна стверджувати, що він становить основу даної системи, оскільки всі основні заборони та обмеження у сфері регулювання захисту СРПЛ базуються на даному принципі. В першу чергу, це стосується клонування, евтаназії, абортів та ін.

Список використаних джерел

1. Report of the Research Division of the European Court of Human Rights on Bioethics and the case-law of the ECHR [Електронний ресурс] // Council of Europe. – 2012. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/texts_and_documents/Bioethics_and_caselaw_Court_EN.pdf.
2. Серинг против Соединенного Королевства (Soering v. the United Kingdom): Постановление ЕСПЧ от 7 июля 1989 года (жалоба N 14038/88) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europeancourt.ru/resheniyaevropejskogosudananarusskomuazyke/seringprotiv-soedinennogo-korolevstva-postanovlenie-evropejskogo-suda/>.
3. Дело «L. против Литвы» (L. v. Lithuania): Постановление ЕСПЧ от 11 сентября 2007 г. (Жалоба N 27527/03) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.echr.ru/documents/doc/5632347/5632347.htm>.
4. Ботелла проти Франції: Рішення ЄСПЛ від 25 березня 1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rroi.narod.ru/echr/translation/translation/b_fr.htm.

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ В АРКТИЦІ

Інституційний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці становить, на нашу думку, сукупність міжнародних органів та організацій, які регулюють діяльність держав в арктичному регіоні. Зазначимо, що безпосередній вплив на формування політики в арктичному регіоні здійснюють міжнародні організації універсального та регіонального характеру. ООН як міжнародна організація універсального характеру, є важливим регулятором арктичної політики, оскільки під її егідою було укладено Конвенцію ООН з морського права 1982 року [6, с. 41]. Крім того, на основі вищезазначеної конвенції були створені та функціонують Комісія з кордонів континентального шельфа, Міжнародний орган з морського дна, Міжнародний трибунал з морського права та Міжнародна морська організація. До основних міжнародних організацій регіонального характеру, що безпосередньо регулюють діяльність арктичних держав, слід віднести Арктичну Раду та Раду Баренцева/Євроарктичного регіону.

Арктична Рада є міжнародним регіональним форумом, створеним за ініціативою Канади у 1996 році на підставі Оттавської декларації. Спочатку під її егіду були передані питання, які мали відношення до «процесу Рованіємі», тобто Рада була покликана сприяти співробітництву у сфері охорони навколишнього середовища та забезпечення стійкого розвитку приполярного регіону [3, с. 76]. Передумовою створення даної міжнародної міжурядової регіональної організації стало об'єднання зусиль у 1989 році 8 арктичних держав з метою захисту навколишнього середовища в арктичному регіоні. У 1989 році такі арктичні держави як СРСР, США, Канада, Норвегія, Данія, Швеція, Ісландія та Фінляндія зустрілися в м. Рованіємі та домовилися

---

* Аспірантка кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. ю. н., проф. Мицик В. В.

щодо проведення конференції міністрів арктичних держав з охорони навколишнього середовища в Арктиці, на якій повинні були прийняті основоположні міжнародні екологічні норми та спільна програма природоохоронних дій країн полярного регіону, започаткувавши так званий «процес Рованіємі» [9]. Зазначимо, що згідно з Декларацією про створення Арктичної Ради від 19 вересня 1996 року Арктична Рада було сформовано з метою:

- знаходження способів організації співробітництва, координації та взаємодії між арктичними державами з питань Арктики, які становлять спільний інтерес, із залученням об'єднань арктичних корінних народів та інших мешканців Арктики, особливо з питань стійкого розвитку й захисту арктичного навколишнього середовища;
- нагляду і координації в рамках Стратегії охорони навколишнього середовища Арктики щодо Програми арктичного моніторингу й оцінки, Програми збереження арктичної природи і фауни, Програми захисту арктичного морського середовища, Програми попередження, готовності й реагування на надзвичайні ситуації;
- визначення сфери, на яку має поширюватися Програма стійкого розвитку, а також її контролю і координації;
- поширення інформації, заохочення інтересу щодо питань, які стосуються Арктики [4].

У 1991 було прийнято Стратегію охорони навколишнього середовища в Арктиці. 16 вересня 1993 року арктичні держави підписали Нуукську декларацію про охорону навколишнього середовища та розвиток в Арктиці, в якій зобов'язалися займатися охороною навколишнього середовища Арктики на пріоритетній основі та реалізувати Стратегію охорони навколишнього середовища в арктичному регіоні [8]. Важливим етапом діяльності Арктичної Ради стало прийняття її членами Угоди про співробітництво в авіаційному та морському пошуці і порятунку в Арктиці у

2011 році, яка була першою зобов'язуючою міжнародною угодою в рамках цієї організації.

Підкреслимо, що вищим органом Арктичної Ради є сесії міністрів закордонних справ країн-учасниць, що відбуваються один раз в два роки в країні, яка отримує право головування. В проміжках між сесіями Арктичної Ради поточними питаннями займається Комітет старших посадових осіб, засідання якого відбуваються 2 рази на рік. Результатом кожної міністерської сесії є прийняття декларації державами, в якій зазначені пріоритетні напрямки та завдання на відповідний період головування. Рішення в Раді приймаються на основі консенсуса. Зауважимо, що, хоча рекомендації Арктичної Ради не мають юридично обов'язкової сили, вони мають дуже важливе політичне значення [2, с. 87].

Наступною впливовою міжнародною організацією в арктичному регіоні є Рада Баренцева/Євроарктичного регіону, яку було створено 11 січня 1993 року за ініціативою Норвегії в якості форуму регіонального співробітництва. В той же день держави підписали Декларацію про співробітництво в Баренцевому/Євроарктичному регіоні, в якій сформульовано загальну концепцію «баренцева співробітництва». Зазначимо, що у 1992 році міністри закордонних справ РФ та Норвегії підписали спільний протокол щодо подальшого співробітництва, який став поштовхом до співпраці арктичних держав. За аналогією з Арктичною Радою, держави-учасниці даної організації представлені на рівні міністрів закордонних справ. Основним її робочим органом є Комітет старших посадових осіб, який збирається один раз в 1-2 місяці для обговорення доповідей та підготовки до щорічних сесій [7, с. 30]. В рамках Ради Баренцева/Євроарктичного регіону діє Регіональна Рада, до складу якої входять керівники адміністративно-територіальних одиниць, що утворюють Баренцев регіон. До постійних членів Ради Баренцева/Євроарктичного регіону, крім Норвегії та РФ, належать Данія, Ісландія, Швеція, Фінляндія та Комісія європейських співтовариств.

Наступним кроком в аналізі інституційного механізму міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці є аналіз ролі Європейського Союзу в Арктичній Раді, враховуючи той факт, що ЄС є впливовим інтеграційним об'єднанням, яке вважає себе безпосереднім учасником арктичної політики завдяки арктичному статусу країн-членів ЄС – Данії, Фінляндії, Швеції [3, с. 231]. Необхідно підкреслити, що діяльність ЄС в арктичному регіоні здійснювалася в рамках політики «Північного виміру». Ініціатива ж «Північного виміру» була запропонована прем'єр-міністром Фінляндії П. Ліпоненом та прийнята у 1997 році на конференції «Регіон Баренцового моря – мрії та реальність». Основною метою ініціативи зі створення «Північного виміру» був розвиток і визначення інтересів Євросоюзу в Північній Європі: від Ісландії до Північного Заходу Росії, від Баренцева моря до південного узбережжя Балтійського моря, беручи до уваги, що проект був орієнтований в основному на Росію (Північно-Західний регіон), Литву, Латвію, Естонію і Північно-Східну Польщу та ґрунтувався на апробованих і ефективних структурах співробітництва, існуючих в даній частині Європи, і фінансової підтримки регіону без створення нових інститутів [5]. Ініціатива «Північний вимір» було прийнято з метою координації політики ЄС в Північній Європі та уникнення відмінностей в економічному розвитку між державами, встановлення позитивного діалогу між ЄС та країнами-партнерами.». Зокрема, О. Олександров точкою відліку арктичної політики ЄС вважає появу комюніке «Європейський Союз і арктичний регіон», яке було прийняте Європейською Комісією 20 листопада 2008 році [1, с. 12]. Дане комюніке відіграє важливу роль, оскільки воно визначає три основні завдання арктичної політики ЄС. До них слід віднести:

- захист навколишнього середовища та корінних народів Арктики;
- забезпечення стійкого розвитку та раціонального використання природних ресурсів регіона;
- розвиток механізму багатостороннього співробітництва в Арктиці [10].

Зокрема, у вищезазначеному комюніке зазначалося, що ЄС та Арктика нерозривно пов'язані між собою історією, географією, економікою та науковими досягненнями. Також комюніке торкається питання кліматичних змін в арктичному регіоні. ЄС дотримується тієї точки зору, що глобальне потепління має як переваги, так і недоліки. З одного боку, відкриваються нові можливості, пов'язані з розвитком арктичних територій, які не використовувалися раніше та прокладанням транспортних магістралей. З іншого боку, кліматичні зміни в Арктиці можуть викликати геостратегічні зміни, наслідки яких вплинуть на глобальну стабільність та європейську безпеку [1, с. 12].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що інституційний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці відіграє значну роль в даному регіоні, оскільки за допомогою міжнародних органів та організацій, які його складають, координується діяльність та визначаються основні напрямки співробітництва арктичних держав.

Список використаних джерел

1. Александров О. Б. Интересы и приоритеты арктической стратегии Евросоюза / О. Б. Александров // Вестник МГИМО-Университета. – 2013. – № 3. – С. 12-17.
2. Амираев Р. У. Арктический Совет: структура, цели, деятельность / Р. У. Амираев // Вестник КРСУ. – Том 11. – 2011. – № 6. – С.86-92.
3. Арктический регион: Проблемы международного сотрудничества: Хрестоматия в 3 томах / Рос. совет по межд. делам [под общ. ред. И. С. Иванова]. – Т.1. – М.: Аспект Пресс, 2013. – 360 с.
4. Декларация об учреждении Арктического Совета от 19 сентября 1996 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/901880137>.
5. Коваленко О. Р. «Північний вимір» як політика Європейського союзу в Північній Європі: формування основ нормативно-правової бази [Електронний

- ресурс] / О. Р. Коваленко // Интернет-часопис «ДИПКОРПУС». – Режим доступу: <http://dipcorpus-info.at.ua/index/0-5>.
6. Коньшев В. Н. Арктический регион: вопросы международного сотрудничества: учебно-методические материалы РСМД № 1/2015 / В. Н. Коньшев, А. А. Сергунин; гл. ред. И. С. Иванов; Российский совет по международным делам (РСМД). – М.: Спецкнига, 2015. – 72 с.
7. Коньшев В. Н., Сергунин А. А. Международные организации и сотрудничество в Арктике / В. Н. Коньшев, А. А. Сергунин // Вестник международных организаций. – 2011. – № 3 (34). – С.27-36.
8. Нуукська декларація про навколишнє середовище і розвиток в Арктиці від 16 вересня 1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_556.
9. Сулейманов А. А. «Процесс Рованиеми» и развитие международного сотрудничества в Арктике в конце XX в. [Електронний ресурс] / А. А. Сулейманов // Культура и образование. – Февраль 2014. – № 2. – Режим доступу: <http://vestnik-rzi.ru/2014/02/1377>.
10. The European Union and the Arctic Region. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. COM(2008) 763 final [Електронний ресурс]. – Brussels. – 20.11. 2008. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/pdf/com08_763_en.pdf.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОВЖИВАННЮ ПРАВАМИ НА ПАТЕНТИ, ЩО НЕОБХІДНІ ДЛЯ СТАНДАРТИВ, У КИТАЇ

Обґрунтовується, що із прийняттям Правил Адміністрації промисловості і торгівлі про заборону зловживань правами інтелектуальної власності з ліквідації чи обмеження конкуренції (Правила), антимонопольні органи Китаю отримали значні повноваження для боротьби зі зловживаннями правами на патенти, що необхідні для стандартів.

Проблема зловживання правами на патенти, що необхідні для стандартів, є актуальною для азійського регіону, який відіграє надзвичайно важливе значення для розвитку галузі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Китай – це найбільш швидкозростаючий ринок для ліцензованих товарів у світі, обсяги якого з 2005 по 2010 р. потроїлися [1, с. 4], який займає перше місце у світі за кількістю патентних заявок [1, с. 1]. Однак на противагу країнам Заходу, Китай лише нещодавно почав розглядати спори, пов'язані зі зловживаннями правами на патенти у стандартах, та запропонував нормотворчі ініціативи для вирішення цієї проблеми.

Проаналізовано положення антимонопольного законодавства Китаю та визначено, по-перше, якою є регламентація протидії зловживанню правами на патенти у стандартах; по-друге, особливості зобов'язань надавати ліцензію на умовах вільного розумного та недискримінаційного доступу (ФРЕНД) у Китаї; по-третє, особливості застосування доктрини необхідного об'єкту в Китаї; здійснено порівняння відповідної судової практики Китаю із судовою практикою США та ЄС.

---

*Аспірантка кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. ю. н., доц. Виговський О. І.

Стаття 13 Правил містить пряму заборону суб'єктам господарювання, які займають монопольне становище, здійснювати зловживання правами на патент шляхом патентної засідки та щодо певних видів притримання патенту [2]. Таких положень немає в законодавствах США та ЄС, які мають значний досвід у протидії зловживанням правами на патенти у стандартах.

До домінуючих суб'єктів господарювання застосовуються також статті 10 та 11 Правил, які закріплюють зобов'язання, по-суті схожі на зобов'язання надавати ліцензію на патент на умовах ФРЕНД. Стаття 10 Правил покладає на домінуючого патентовласника обов'язок надавати ліцензію на розумних умовах, а стаття 11 забороняє невиправдану дискримінацію між різними партнерами [2]. Відтак, статті 10 та 11 Правил зобов'язують монополіста надавати ліцензію на патент, необхідний для стандарту, на умовах розумного та недискримінаційного доступу незалежно від наявності зобов'язання ФРЕНД.

У ЄС, Китаї та США існує консенсус, що відмова у наданні ліцензії є проявом реалізації патентовласником абсолютних прав інтелектуальної власності, яке, у виключних випадках, може обмежуватися через надання примусових ліцензій.

Відповідно до статті 7 Правил для визначення, чи є патент, необхідний для стандарту, необхідним об'єктом, на який може видаватися примусова ліцензія, потрібно кумулятивне виконання трьох умов: по-перше, право інтелектуальної власності не може бути розумно заміщене на відповідному ринку, тому що таке право інтелектуальної власності є необхідним іншим суб'єктам господарювання для доступу на відповідний ринок; по-друге, відмова у наданні ліцензії на право інтелектуальної власності повинна негативно вплинути на конкуренцію або інновації на відповідному ринку, завдаючи шкоди добробуту споживачів та інтересам суспільства; по-третє, надання ліцензії на право інтелектуальної власності не завдасть необґрунтованої шкоди власнику права інтелектуальної власності [2]. В контексті взаємодії патентів і стандартів задоволення умов статті 7 Правил є імовірним.

Фактично, китайське законодавство закріпило презумпцію, що домінуючий суб'єкт господарювання, який володіє необхідним об'єктом, зобов'язаний надавати ліцензію на відповідний патент, не залежно від того, чи брав він на себе зобов'язання ФРЕНД [3, с. 7]. Цей підхід відрізняється від підходу, усталеного в ЄС та йде у розріз із практикою США, тому він підпав під значну критику експертів зі США.

У ЄС доктрина необхідного об'єкту, більш відома як тест на встановлення виключних обставин, вперше була застосована у справі Оскар Броннер [4], а згодом закріпилася у справі Магілл та АйЕмЕс Хелс [5]. Проблематичним є задоволення вимоги, що відмова у ліцензії перешкоджає появі нового продукту. Втім, у Китаї, за умови встановлення того, що патент у стандарті є необхідним об'єктом, надання примусових ліцензій є перспективним механізмом протидії відповідним зловживанням.

Верховний Суд США у справах Трінко та лінкЛайн, критикуючи застосування доктрини необхідного об'єкту судами нижчестоящих інстанцій для накладення обов'язку співпрацювати, поставив під сумнів законність цієї доктрини та уточнив, що немає обов'язку співпрацювати, так само як немає обов'язку пропонувати обґрунтовані умови чи ціни [6, с. 410-411].

Оскільки наразі немає практики застосування Правил, використовуючи їх, слід дотримуватися балансу між інтересами патентовласника та користувачів стандарту, який включає патент. Адже з одного боку, положення Правил дозволяють антимонопольному праву ефективно реагувати на випадки зловживань правами на патенти у стандартах, однак з іншого боку, надмірно обмежуючи права патентовласників, вони можуть стати перепорою для нормального здійснення прав інтелектуальної власності та розвитку інновацій.

Список використаних джерел

1. Mehra S., Meng Y. Essential facilities with Chinese characteristics: a different perspective on the conditional compulsory licensing of intellectual property [Електронний ресурс] / S. Mehra, Y. Meng // Journal of Antitrust Enforcement. – 2015. – Р. 1-13. – Режим доступу: <http://antitrust.oxfordjournals.org/content/early/2015/06/24/jaenfo.jnv013.abstract>.
2. Regulation on the Prohibition of Conduct Eliminating or Restricting Competition by Abusing Intellectual Property Rights (promulgated by Order No. 74, on 13 April 2015, of the State Administration for Industry and Commerce of the People's Republic of China) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=370868.
3. Yeung N. IP and Competition Law – the Chinese Perspective [Електронний ресурс] / N. Yeung // Oxford Journal of Antitrust Enforcement. – 2015. – Р. 1-22. – Режим доступу: <http://antitrust.oxfordjournals.org/content/early/2015/06/15/jaenfo.jnv012.full.pdf+html?sid=050d9951-58cb-455e-810a-954e0af063de>.
4. Oscar Bronner GmbH & Co. KG v. Mediaprint Zeitungs- und Zeitschriftenverlag GmbH & Co. KG, Case C-7/97, 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61997CJ0007&from=EN>.
5. IMS Health GmbH & Co. OHG v NDC Health GmbH & Co. KG, Case-C-418/01, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62001CJ0418&from=EN>.
6. Trinko, 540 U.S. – 2004. – Р. 410-411.

ПОНЯТТЯ «ПОРЯДОК СПАДКУВАННЯ» ТА ЙОГО ВИДИ

Сучасна правова наука містить чимало різних підходів для систематизації правової інформації. Поряд із законодавчо встановленою термінологією виникає паралельна система термінів, яка пропонується багатьма вченими, і відповідно не є загальноприйнятною. До прикладу, окремі вчені пропонують ввести в теорію держави і права новий термін «юридичні конструкції» [1, с. 28-31], наповнивши такий термін конкретним змістом. Варто відмітити, що наукова спроба введення нових термінів нині є актуальною і у спадкуванні, насамперед для розмежування конкретних правових ситуацій, наприклад, коли виникає реальна необхідність позначити певним терміном форму або спосіб переходу прав власності на спадкове майно, із узгодженням такого терміну з його персоніфікацією. Зокрема, коли особа звертається до суду, то встановлюється певний порядок такого звернення. Теж саме стосується й нотаріального оформлення прав на спадкове майно, коли при зверненні до нотаріуса спадкоємець має подати спочатку заяву про прийняття спадщини і необхідні для отримання спадщини документи. Отже, в такій ситуації виникає об'єктивна необхідність позначити не форму, а порядок спадкуванннн і виділяти:

- цивільно-правовий;
- нотаріальний;
- судовий.

При цьому, багато вчених при визначенні порядку діяльності судді і нотаріуса застосовують термін «судові процедури» [2, с. 261-273]. В Англії та деяких інших країнах цивільний процесуальний кодекс буквально називається «*Civil procedure*» [3], тобто цивільна процедура. Німецький термін «*Zivilprozessordnung*» буквально перекладається як цивільний процесуальний порядок, а його перекладають як цивільне процесуальне укладення Німеччини [4].

---

* Здобувач кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, помічник судді Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області

Відносно застосування терміну «судові процедури» заслуговують уваги позиції таких вчених як Є. М. Мурадьян [5], Т. В. Сахнової [6, с. 10], С. Я. Курочкіна [7].

Згідно словника С. І. Ожегова, процедура – це офіційний порядок дій, виконання, обговорення чого-небудь [8, с. 40, 544]. С. В. Щербак пропонує сприймати виконавчу процедуру «...як комплекс законодавчо визначених установок, що має окреслений регламент, власний предмет та об'єкт, що спрямований на вирішення конкретної задачі у виконавчому процесі». І надалі відносить стягнення виконавчого збору до виконавчих процедур» [9, с. 189].

На нашу думку, можна виділити чотири порядки, у яких може вирішуватися питання про спадкування в Україні. Якщо ми розглядаємо процесуальні галузі правової науки як комплексні, то для *позначення встановлених у законодавстві вимог* до діяльності уповноважених осіб слід застосовувати термін «процедура», який має охоплювати всі повноваження таких осіб, послідовність і зміст їх дій, а також характерні їм правовідносини. Коли ж ми застосовуємо словосполучення «порядок спадкування», то маємо на увазі:

- цивільно-правовий, коли вартість спадкового майна та інші обставини не обумовлюють потребу в зверненні до нотаріуса або до суду за оформленням права на спадщину;
- нотаріальний - безспірний порядок посвідчення або засвідчення фактів, які необхідні для оформлення права на спадщину;
- судовий, що обумовлюється виникненням спору або неможливістю довести певні юридичні факти, які стосуються спадкування. Так, у разі пропуску строку для прийняття спадщини спадкоємцем в ситуації, коли вже видане свідоцтво про право на спадщину іншим спадкоємцям залишатиметься лише судовий порядок отримання прав на спадщину;
- змішаним можна вважати порядок, коли для отримання певних прав на спадщину у нотаріуса, зокрема, вчинення такого нотаріального провадження як видача свідоцтва про право на спадщину (ст. 34 Закону України «Про нотаріат») спадкоємцю потрібно довести нотаріусу відповідні юридичні факти, які обумовлюють відповідні права на спадщину, наприклад, сину як спадкоємцю

першої черги довести родинні відносини з батьком, тобто надати оригінал свідоцтва про народження. Якщо ж потенційний спадкоємець не може підтвердити нотаріусу родинні стосунки із померлим безспірним доказом, оскільки оригінал втрачено, а отримати дублікат свідоцтва про народження у органах РАЦСу не можна, оскільки архів не зберігся, то виникає необхідність встановлення судом у порядку окремого провадження факту родинних відносин з метою отримання спадщини.

Список використаних джерел

1. Зінченко О. В. Теоретико-правова природа декотрих видів юридичних конструкцій / О. В. Зінченко // Часопис Київського університету права. Український науково-практичний часопис. – 2014/1. – 410 с.
2. Притика Ю. Д. Цивільний процес в Україні й шляхи його вдосконалення / Юрій Дмитрович Притика // Проблеми застосування міжнародних стандартів у правовій системі України / М. О. Баймуратов [та ін.]; під заг. ред. Є. Б. Кубко. – К. : Юрид. практика, 2013. – 608 с.
3. Civil procedure: Facts, Discussion Forum, and Encyclopedia Article [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yandex.ua/yandsearch?rdrnd=336908&text=civil%20procedure&lr=143&redir cnt=1406463978.1>.
4. Гражданское процессуальное уложение Германии / Zivilprozessordnung Deutschland: в ред. Т. Яковлевой. – Wolters Kluwer, 2006. – 472 с.
5. Мурадян Е. М. О судебных процедурах / Е. М. Мурадян // Советская юстиция. – 1988. – № 9. – С. 10-13.
6. Сахнова Т. В. Процедурность цивилистического процесса / Т. В. Сахнова // Вестник гражданского процесса. – 2012. – № 1. – 250с.
7. Курочкин С. А. Гражданский процесс как правовая процедура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justicemaker.ru/view-article.php?id=3&art=2689>.

8. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов; под ред. члена-корреспондента Академии наук СССР Н. Ю. Шведовой. – М.: Русский язык, 1986. – 797с.
9. Щербак С. В. Судові та виконавчі процедури в цивільстичному процесі / С. В. Щербак // Часопис Київського університету права. Український науково-практичний часопис. – 2014/1. – 410 с.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ УНІФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО КОНТРАКТНОГО ПРАВА

Сьогодні як ніколи спостерігається розквіт роботи над різноманітними проектами з уніфікації міжнародного контрактного права. Як на універсальному рівні, так і на регіональному рівні створюються робочі групи, що працюють над різними документами, що ставлять собі завдання від утвердження та сприяння автономії волі сторін і вдосконалення національного законодавства з міжнародного приватного права до створення всеохоплюючого акта, який би регулював цивільні правовідносини. Характерно, що пануючим трендом при цьому є робота саме у напрямку створення документів «м'якого права» («*soft law*»), а не конвенцій, що уособлюють т.зв. «жорстке право» («*hard law*») [1, с. 12; 2, с. 523].

Здавалося б такі універсальні акти, як Віденська конвенція про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (Віденська конвенція), сторонами якої на сьогодні є 83 держави, Конвенції УНІДРУА про Єдиний закон про міжнародну купівлю-продаж товарів 1964 року і про Єдиний закон про укладення договорів міжнародної купівлі-продажу товарів 1964 року, сторонами яких є 9 держав, Регламент ЄС № 593/2008 Європейського Парламенту та Ради «Про право, застосовне до договірних зобов'язань» та ін. міжнародно-правові документи більш-менш врегульовують міжнародні комерційні правовідносини, принаймні один з найпоширеніших їх проявів – договори міжнародної купівлі-продажу. Однак практика свідчить, що конвенції виявилися не таким вже й ефективним засобом міжнародно-правового регулювання [3, с. 144-145]. Можна навести чимало фактів, що свідчать про це: відносно великий проміжок часу, який займає процес вступу міжнародного договору в силу (процес набрання потрібної кількості ратифікацій для вступу Віденської конвенції в силу зайняв 6 років),

---

* Аспірант кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. ю. н., проф., член-кореспондент АПрН України Довгерт А. С.

обмежена сфера застосування, яка часто виключає ті питання, щодо яких держави не можуть дійти консенсусу (наприклад, питання права власності), різне тлумачення судами одних і тих же положень конвенцій (тлумачення з позицій свого національного права і правових традицій, англ. «*homeward trend*»), фрагментація міжнародно-правового регулювання, породжена вищевказаними чинниками. Однак попри свої об'єктивні недоліки, властиві Віденській конвенції як міжнародному договору, вона стала прикладом безпрецедентного успіху і послужила потужним натхненником для майбутніх проектів з уніфікації міжнародного комерційного права, причому як проектів «м'якого», так і «жорсткого» права.

Підвалини уніфікації шляхом створення інструментів «м'якого права» були закладені одразу після закінчення роботи над Віденською конвенцією, ще 1980 р. в рамках УНІДРУА [4] та Гаазької конференції з міжнародного приватного права (Гаазька конференція) [5, с. 6]. У 1994 р. вийшла перша редакція (остання – 2010 р.) Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА (Принципи УНІДРУА). Попри те, що Принципи УНІДРУА являють собою приклад недержавних норм права (*non-state law*), а тому суди багатьох держав можуть відмовляти у їх застосуванні, вони вважаються найбільш повною та визнаною компіляцією сучасного *lex mercatoria*. Міжнародні комерційні арбітражі вже визнали Принципи УНІДРУА в якості надійного джерела міжнародного комерційного права, що містить фундаментальні принципи, що постійно застосовуються в арбітражній практиці [6].

Протягом 2006-2014 рр. Гаазька конференція працювала над зводом правил, задуманим як кодекс зразкової практики у питанні визнання автономії волі сторін при виборі іноземного права у міжнародних комерційних договорах. Так з'явився неспецифічний для Гаазької конференції документ необов'язкового характеру, Гаазькі Принципи вибору права у міжнародних комерційних договорах, які вже були прийняті за основу при реформуванні міжнародного приватного права Парагваю [7].

У 2012 р. Швейцарія виступила з пропозицією щодо створення універсального інструмента «м'якого права» під егідою ЮНСІТРАЛ, однак її ініціатива підтримана не була. Було вирішено, що ЮНСІТРАЛ разом з УНІДРУА оцінять необхідність та можливість проведення в майбутньому такої роботи [8, с. 32]. Сьогодні найбільш активна робота з уніфікації ведеться на регіональному рівні: в Європі, Латинській Америці, Азії і Африці.

У Європі Маастрихтський договір 1992 р. дав сильний поштовх з метою зближення цивільного та комерційного права держав-членів, патронований ЄС на інституційному рівні. Принципи Європейського контрактного права (I частина – 1995 р., II частина – 1999 р., III частина – 2003 р.) та Проект спільних точок зору (2009 р.), що за своєю суттю є проектом Європейського цивільного кодексу – плоди цієї роботи. Наразі в ЄС обговорюється проект Спільного Європейського Закону про купівлю-продаж [9]. Ці інструменти не є актами обов'язкового характеру, вони, з одного боку, є прототипом майбутнього законодавчого акта, з іншого ж боку, їх можна охарактеризувати як сучасне *lex mercatoria*; крім того, вони слугують моделлю для тих країн ЄС, що прагнуть внести зміни у власне законодавство. У 2002 р. Центром транснаціонального права (Німеччина), створеним групою вчених-дослідників, були презентовані Принципи Trans-Lex – збірка нового, за твердженням їх творців, *lex mercatoria*.

Проект зі створення Принципів латиноамериканського контрактного права, започаткований 2010 р., є суто академічним, це приватна ініціатива вчених з Аргентини, Колумбії та Чилі, які вирішили, беручи приклад з ЄС, створити схожий інструмент у себе вдома. Унікальний характер цього інструмента, який пояснюється тим, що його інспіраторами є вчені, полягає в тому, що він слугуватиме виключно для цілей напуття реформ та модернізації контрактного права Латинської Америки [10, с. 14].

Триває робота над Принципами Азійського контрактного права, а в рамках Організації з гармонізації комерційного права в Африці працюють над Єдиним актом з контрактного права. Таким чином, центр тяжіння робіт з уніфікації міжнародного контрактного права перемістився з універсального на регіональний

рівень, а проекти, над якими ведеться робота – незалежно від їх масштабності – майбутні інструменти «м'якого права».

Список використаних джерел

1. Červenková L. Europeanization and Unification of Private International Law [Електронний ресурс] / Lenka Červenková. – 15 p. – Режим доступу: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/evropa/cervenkova_lenka.pdf.
2. Veneziano A. The Soft Law Approach to Unification of International Commercial Contract Law: Future Perspectives in Light of UNIDROIT's Experience [Електронний ресурс] / Anna Veneziano // Villanova Law Review. – 2013. – Vol. 58. – P. 521-528. – Режим доступу: <http://lawweb2009.law.villanova.edu/lawreview/wpcontent/uploads/2013/07/VLR404.pdf>.
3. Ashby Pate R. The Future of Harmonization: Soft Law Instruments and the Principled Advance of International Lawmaking [Електронний ресурс] / R. Ashby Pate // Touro International Law Review. – 2010. – Volume 13. – No. 2. – P. 142-164. – Режим доступу: https://www.tourolaw.edu/ILR/uploads/articles/V13/V13_2_1.pdf.
4. Bonell M. J. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law: Similar Rules for the Same Purposes? [Електронний ресурс] / Michael Joachim Bonell // Uniform Law Review. – 1996. – P. 229-246. – Режим доступу: <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/biblio/bonell96.html>.
5. Feasibility study on the choice of law in international contracts. Report on work carried out and suggested work programme for the development of a future instrument. Prel. Doc. No 7 of March 2009 [Електронний ресурс]. – 11 p. – Режим доступу: <http://www.hcch.net/upload/wop/genaff2009pd07e.pdf>.
6. Berger P. C. Creeping Codification of the New Lex Mercatoria: The TransLex Principles [Електронний ресурс] / Klaus Peter Berger. – Режим доступу: <http://kluwerarbitrationblog.com/blog/2010/01/20/creeping-codification-of-the-new-lex-mercatoria-the-translex-principles-at-www-trans-lex-org/>.

7. Ley No. 5.393 del 4 14 de enero de 2015 Sobre el Derecho Aplicable a los Contratos Internacionales [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mersanlaw.com/wp-content/uploads/2015/01/LEY-NO.-5939-2015-.pdf>.
8. Report of the United Nations Commission on International Trade Law. Forty-fifth session (25 June-6 July 2012) [Электронный ресурс] / General Assembly. Official Records. Sixty-seventh session. Supplement No. 17 // United Nations. – New York, 2012. – 84 p. – Режим доступа: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V12/551/54/PDF/V1255154.pdf?OpenElement>.
9. Common European Sales Law proposals to be replaced as new consultation is opened on online sales barriers [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.out-law.com/en/articles/2015/june/common-europeansaleslawproposals-to-be-replaced-as-new-consultation-is-opened-on-online-sales-barriers/>.
10. Momberg R. Harmonization of Contract Law in Latin America: Past and Present Initiatives [Электронный ресурс] / Rodrigo Momberg // Uniform Law Review. – 2014. – P. 1-18. – Режим доступа: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2668611.

ПЕРСПЕКТИВИ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЮАНЯ НА РЕЗЕРВНУ ВАЛЮТУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

В 2009 р. Голова Народного банку Китаю п.Джоу Сяачуань заявив, що Китай готовий протидіяти домінуванню американського долара в міжнародній валютній системі через застосування китайського юаня. Він також закликав до трансформації глобальної резервної системи, аргументуючи це тим, що різкі коливання долара США вимагають більшої стабільності та довіри. В березні 2015 р. Прем'єр-міністр Китаю заявив про необхідність включення китайського юаню до корзини Спеціальних прав запозичення СПЗ (*Special Drawing Rights, SDR*).

СПЗ були запроваджені МВФ у якості міжнародних резервних активів в 60 роках минулого сторіччя з метою доповнення резервів центральних банків та підтримки системи фіксованих паритетів, що була створена в 1944 р. На початку СПЗ дорівнювалось 0,888 грм. золота. Проте в 1970-х роках колишній Президент США п. Ричард Діксон відмовився від Бретон-вудських угод і вартість СПЗ почали визначати на основі валютної корзини.

На практиці члени МВФ купують СПЗ задля виконання існуючих зобов'язань. В інших випадках вони продають їх задля корегування структури їх міжнародних резервів. В цьому випадку МВФ виступає в якості посередника між членами МВФ та слідкує за дотриманням вільного обміну валют між ними.

Кожні 5 років МВФ здійснює перевірку структури валютної корзини СДР з метою визначити найбільш важливі з точки зору їх впливу на глобальні ринки та фінансові системи. Не дивлячись на зростання в світі ролі валют країн, економіки яких зароджуються, валютна структура СПЗ залишається незмінною: 42% представлені долларом США, 37,4% - євро, 11,3% - фунтом стерлінгом та 9,4% - японською єною.

---

* К. е. н., старший науковий співробітник Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України

Китайські лідери не можуть погодитись з тим, що незважаючи на те, що частка долара США в структурі резервів центральних банків за 2000-2014 рр. знизилась з 70,5% до 62,9%, проте частка голосів США в МВФ не знизилась. Вони також вважають, що Китай заслуговує на більші права з точки зору прийняття рішень в МВФ та включення юаня до корзини СДР.

Відповідно до загальних правил існує два основні критерії, що визначають можливість включення певної валюти до корзини СПЗ. По-перше, це роль відповідної валюти в глобальному експорті. Китай повністю відповідає цьому критерію, з огляду на обсяг експорту країни та рівень розрахунків із застосуванням китайського юаня. По-друге, валюта країни має бути повністю конвертованою, включаючи капітальний рахунок платіжного балансу. Це дозволяє інвесторам купувати та продавати фінансові активи у відповідній валюті, а також створює умови для визначення вартості валют на основі сил вільного ринку.

У випадку з Китаєм друга умова залишається найбільш контроверсійною. В 2010 р. МВФ відмовив Китаю у включенні китайського юаня до корзини СПЗ саме у зв'язку з тим, що юань не є конвертованим по капітальному рахунку платіжного балансу. Крім того, МВФ також звернув увагу на те, що лише кілька країн застосовують юань. Представники МВФ також вважали, що центральний банк утримує занижений курс юаня, що сприяє підтриманню привілеюванню китайських виробників на глобальних ринках.

Китайські лідери також вважають, що МВФ не може визначати за інші країни, коли відкривати свій ринок. На їх думку, досвід фінансових криз в Латинській Америці та Азії в 1980-х та 1990-х роках засвідчив страшні наслідки приєднання до «Вашингтонського консенсусу» без обмежень. Китай, на відміну від інших країн, добре засвоїв уроки економічної історії. Китай також спромігся уникнути звинувачення з боку Казначейства США та ФРС у маніпулюванні обмінним курсом та необхідності відкриття капітального рахунку. Китайські лідери також вбачають в діях США намагання уникнути відповідальності та віднайти так званого «козла відпущення».

Китай, в свою чергу, намагається зосередити власні зусилля на внутрішніх питаннях та поступово здійснювати фінансову лібералізацію. Зокрема, були запуснені програма для інституційних іноземних інвесторів в RMB. Починаючи з листопада 2014 р., була запущена пілотна програма «Stock-Connect», за допомогою якої підприємці континентального Китаю отримали можливість купувати та продавати акції через фінансовий центр Гонконгу.

Хоча приватні банки більш охоче почали ставитись до кредитування, проте китайський уряд надає пріоритетного значення ризик-менеджменту. Вони вважають, що підвищення вартості юаня призведе до зниження цін, що може підірвати фінансову стабільність та економічне зростання. Крім того, китайське керівництво планує запровадити страхування депозитів. У цьому випадку банки сплачуватимуть страхову премію, а центральний орган управлятиме страховими резервами. У випадку неплатоспроможності банку, максимальний рівень компенсації становитиме 500 000 юаней (81 500 дол. США) на один депозит.

В рамках стратегії запровадження повної конвертованості юаня, китайське керівництво планує поступово лібералізувати депозитні та процентні ставки.

З іншого боку, китайське керівництво пам'ятає, коли в 2005 р. було відмінено прив'язку юаня до долара і було прийнято рішення про його коливання в межах 0,3%. Після того тричі було змінено розмір коливання обмінного курсу юаня. Останній раз в березні 2014 р. розмір маржі по обмінному курсу було встановлено на рівні 2%.

Хоча протягом останніх 2 років обмінний курс юаня зріс на 10%, тривало і зміцнення економіки Китаю. Це сприяло посиленню присутності Китаю в Латинській Америці, Карибах, Північній Америці, Близькому Сході, Європі та інших регіонах.

Протягом зазначеного періоду Китай зміцнив свої стосунки з США. Китай також перетворився на найбільшого експортера товарів в світі, що також стало важливою передумовою запровадження юаня в якості міжнародної резервної валюти.

В жовтні 2013 р. юань випередив євро в застосуванні фінансування торгівлі і за цим показником посів друге місце. За даними Об'єднання з світових міжбанківських фінансових телекомунікацій (SWIFT) китайський юань посів п'яте місце серед валют, що найбільше застосовуються в глобальних розрахунках, обійшовши канадський та австрійський долари. Якщо в на кінець 2010 р. близько 900 банківських установ в світі використовували юань, то в 2014 р. їх кількість зросла до 10 000.

Президент МВФ п.Крістін Лагард вважає, що включення юаню до корзини СПЗ є неминучим. Проте вона відмовилась зазначити коли це відбудеться. Звертає на себе той факт, що коли мова заходить про необхідність реформування репрезентативної системи МВФ, США виступають проти цього. Сьогодні голосуюча частка США в МВФ становить 17,69%, а для прийняття рішення щодо включення юаня до корзини СПЗ потрібно 70%, що явне недостатньо для вирішення питання на користь США. Проте враховуючи вплив США на політичні та економічні процеси в світі сьогодні важко передбачити, яке рішення приймуть учасники зборів МВФ восени цього року. Однак можна стверджувати з достатньою впевненістю, що роль китайського юаню в світових економічних процесах зростатиме.

Світове господарство, за сучасних умов розвивається настільки динамічно, що економічна замкнутість країн вже є не лише нераціональною, а й практично неможливою. Все більше зростає тенденція до взаємозалежності національних економік. Тому, на сьогодні, світове господарство не можна розглядатись лише як сукупність окремих національних економік, а як їх синтез та взаємодія в процесі глобалізації.

В умовах подальшої трансформації світової валютно-кредитної кризи економіка України відчуватиме нові виклики, які можуть або погіршити економічне становище в країні, або, за умов своєчасної адаптації до цих викликів, перетворитись на нові можливості для економічного зростання. Серед цих викликів можна визначити наступні:

- посилення ролі Китаю в міжнародних валютно-кредитних операціях: *зростатиме обсяг розрахункових операцій в юанях, збільшиться обсяг кредитів та інвестицій в цій валюті;*
- *зростатиме обсяг міжнародних резервів в юанях центральних банків інших країн;*
- внаслідок посилення ролі китайського юаня щодо обслуговування світових економічних процесів триватиме трансформація світової фінансової системи, що супроводжуватиметься *появою нових міжнародних фінансових організацій та зростанням їх ролі у формуванні світової фінансової політики.*

Список використаних джерел

1. Гальчинський А. С. Криза і цикли світового розвитку / А. С. Гальчинський. – К.: АДЕФ-Україна, 2009. – 391 с.
2. Олійник О. М. Заходи валютної політики уряду Китаю в посткризовий період / О. М. Олійник // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 1(227). – С. 63-68.
3. Олійник О. М. Зовнішньоекономічна політика Китаю в умовах глобалізації світової економіки: уроки для України / О. М. Олійник // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 6(232). – С. 40-68.
4. Олійник О. М. Досвід Китаю з реалізації геополітичних інтересів шляхом здійснення іноземних інвестицій і надання закордонних кредитів / О. М. Олійник // Український соціум. – 2014. – № 4(51). – С. 130-143.
5. Morrison Wayne M., Labonte Marc China's Currency: An Analysis of the Economic Issues / Wayne M. Morrison, Marc Labonte // Congressional Research Service. – January 12, 2011. – P.1-34.
6. Гальчинський А. С. Криза і цикли світового розвитку / А. С. Гальчинський. – К.: АДЕФ-Україна, 2009. – 391 с.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА ДИПЛОМАТІЯ: ДОСВІД АСЕАН

Сучасні умови світового господарства та наявність гострої конкуренції на міжнародних ринках товарів та послуг змушують держави в особі їх урядів та представників бізнесу цих країн активно застосовувати широкий спектр інструментів, які б дозволили здобути нові переваги та посилити існуючі. Одним з таких інструментів є економічна дипломатія. Наявні дослідження даної сфери діяльності дозволяють виокремити декілька основних її рівнів. До них належать двосторонній та багатосторонній, останній з яких можна розділити на регіональний, груповий та універсальний.

Регіональний є одним із варіантів реалізації багатосторонньої економічної дипломатії, який, як можна зрозуміти з самої назви, здійснюється країнами, що представляють один географічний регіон або знаходяться на відносно незначній віддалі. Прикладами інституційних структур регіональної економічної дипломатії є ранні етапи розвитку інтеграції в Європі впродовж 1960-1970 років та створення Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС), Північноамериканська зона вільної торгівлі (NAFTA), Південний спільний ринок (МЕРКОСУР), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

У вітчизняній науці інтеграційні процеси на європейському континенті є достатньо дослідженими та описаними в профільній літературі. В той же час Азія нерідко залишається за межами поля зору при вивченні розвитку міждержавного економічного партнерства. Зважаючи на значення Азії та її вплив на світові економічні та гео економічні процеси, вважаємо за доцільне звернути увагу саме на Асоціацію держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

Підтримуючи позицію ряду японських вчених, до яких належать Е.Сакакібара, Ш.Ямакава, Ш.Сімакура, Е.Моріаі, К.Сасанума, Ш.Суейоші [1, с. 63-119], можемо стверджувати, що завдяки вдалому дипломатичному супроводу в даному регіональному об'єднанні було створено передумови для інтенсифікації

---

* к.е.н., доцент, докторант кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

торговельних, інвестиційних зв'язків та контактів на засадах міжнародного кооперування держав регіону.

АСЕАН була утворена 9 серпня 1967 р. у м. Бангкок разом з підписанням «Декларації АСЕАН», що більш відома під назвою Бангкокська декларація. Безпосередньо державами-засновниками виступили Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни. Пізніше до них приєднались Бруней-Даруссалам, В'єтнам, Лаос, М'янма, Камбоджа. Попри відносно значний термін функціонування структури, від політичних до реальних економічних кроків учасники перейшли тільки на початку 90-х років ХХ ст., коли в 1992 р. набула чинності Угода про створення зони вільної торгівлі АСЕАН, згідно якої передбачалось поступове зниження митних тарифів впродовж наступних 12-15 років. При цьому застосування достатньо гнучких переговорних умов дозволило розвивати даний напрям міждержавного партнерства без значного ущемлення інтересів держав-учасниць. Так, за 10 років (з 1992 р. по 2002 р.) Бруней-Даруссалам, Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни досягли зменшення більшості тарифів у взаємній торгівлі до діапазону від 0% до 5%, в той же час скорочення мит за рядом важливих для країн-членів товарних позицій було відтерміновано. В 2013 р. у торгівлі між названими членами АСЕАН на 99,2% товарної номенклатури було скасовано тарифи, а країни, що приєднались в подальшому (Камбоджа, Лаос, М'янма та В'єтнам) ліквідували мита на 72,6% номенклатури у торгівлі всередині АСЕАН, досягнувши середнього митного тарифу в 0,6% [2, с. 7].

Загальна результативність функціонування АСЕАН впродовж останнього часу може бути оцінена за такими показниками як динаміка зовнішньо-торговельного товарообороту та інвестиційної активності даного угруповання. За обома названими показниками як у абсолютних так і у відносних значеннях впродовж 1995-2010 рр. спостерігається зростання. За вказаний проміжок часу зовнішньоторговельний товарооборот АСЕАН виріс з 615,3 млн. дол. США. [3, с. 56-57] до 2009,1 млн. дол. США [4, с. 56] або в 3,3 рази, а надходження прямих іноземних інвестицій – з 28,2 до 100,4 млрд. дол. США [3, с. 83].

На відміну від NAFTA та МЕРКОСУР, АСЕАН активно працює над просуванням своїх економічних інтересів (маємо на увазі саме АСЕАН в цілому, а не окремих її країн-учасниць) в інших державах. Контакти по лінії економічної дипломатії встановлено з Австралією, Індією, Канадою, Китаєм, Новою Зеландією, Республікою Корея, Росією, США, Японією, ЄС. В кінці 2012 року 10 членів Асоціації держав Південно-Східної Азії АСЕАН і 6 їх партнерів по зоні вільної торгівлі (Австралія, Китай, Індія, Японія, Республіка Корея і Нова Зеландія) почали переговори про нову зону вільної торгівлі з додатковими партнерськими функціями в майбутньому під назвою Регіональне всеосяжне економічне партнерство.

Крім того, АСЕАН поступово розширила сферу дії регіональної економічної інтеграції з її основними партнерами – Китаєм, Республікою Корея та Японією – за допомогою партнерської програми співробітництва АСЕАН+3. Сьогодні Саміт Східної Азії включає в себе ці три країни, на додаток до Австралії, Індії та Нової Зеландії, а АСЕАН має підписані угоди про зони вільної торгівлі з усіма країнами регіону. Все це дає підстави стверджувати про успішність та ефективність регіональної економічної дипломатії в Південно-Східній Азії. Крім того, досвід застосування дипломатичного інструментарію при забезпеченні регіональних інтеграційних процесів може становити інтерес для подальших досліджень в контексті вітчизняних євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Yusuf S. Global Change and East Asian Policy Initiatives / Shahid Yusuf, M. Anjum Altaf, Kaoru Nabeshima. – Washington, D.C.: World Bank, 2004. – 452 p.
2. ASEAN Community in figures Special Edition 2014. – ASEAN Secretariat: Jakarta, 2014. – 94 p.
3. ASEAN Statistical Yearbook 2008. – ASEAN Secretariat: Jakarta, 2008. – 272 p.
4. ASEAN Statistical Yearbook 2014. – ASEAN Secretariat: Jakarta, 2014. – 236 p.

АНАЛІЗ ПРОЕКТУ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РАТИФІКАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС

Ефективна система державних фінансів визнається одним із головних чинників динамічного розвитку економіки. Її збалансованість і раціональність управління бюджетними ресурсами дозволяють уряду успішно виконувати покладені на нього функції, формують сприятливе макроекономічне середовище для підприємницької діяльності та інвестицій, а також забезпечують належну систему соціального захисту населення [1].

Наразі в Україні сформувався вакуум у питанні стратегічного планування реформ у системі державних фінансів. Проте без наявності чіткого та системного плану дій провести глибокі та ефективні реформи в даній сфері за тих складних умов, у яких сьогодні перебуває Україна, практично неможливо. У зв'язку із цим напередодні Міністерство фінансів України спільно з Державною фіскальною службою презентували Уряду України проект Податкової реформи [2].

Особливу увагу хочу звернути на оподаткування прибутку громадян.

Найсуттєвішою характерною рисою запропонованої реформи є лінійна модель податкової системи, що полягає у встановленні «плоских» ставок - 20% ПДФО, 20% ПДВ, 20% ЄСВ і 20% з податку на прибуток. Головною особливістю цієї моделі є значне спрощення адміністрування податків. На сьогодні в Україні лише по цих чотирьох податках існує понад 90 різних ставок, що використовуються податковими органами. Це означає значне ускладнення адміністрування, що коштує додаткових часових та фінансових ресурсів на адміністрування податків. По-друге, лінійна модель означає встановлення рівних та справедливих податкових правил, незалежно від сектору економіки, чи від того, ти фізична особа чи підприємець. Нарешті, така модель повинна означати значне зниження податкового навантаження на заробітну плату для всіх без виключення громадян та підприємств, вдвічі – з 41% (середній 36%) до 20%, хоча, на мою думку, таке запровадження полегшує навантаження для роботодавців, що

сприяє виведенню економіки з тіні, а на працівника навантаження збільшується на 1,4%, оскільки ПДФО збільшується з 15% на 20%, натомість ЄСВ в розмірі 3,6% не утримується. Хоча, як зазначають високопосадовці Мініфіну, кінцева мета реформи – об'єднати ЄСВ та ПДФО, забезпечивши зниження сукупного податку на зарплату до 20%. Але залишається відкритим питання хто сплачуватиме ці 20%, роботодавець чи працівник? Проте варто бути реалістами – Україна не може дозволити зробити собі цей крок прямо зараз. Зниження ЄСВ, що є бюджетоутворюючим податком для пенсійної системи, на 1 %, означає втрати доходів Пенсійного Фонду на 5 млрд гривень.

Наступна частина змін, яка пропонується, стосується податку на прибуток, планується залишити «класичну» модель оподаткування, одночасно забезпечивши подальше її спрощення. Також, для створення додаткового стимулу інвестицій пропонується запровадити вже з 2016 року механізм «інвестиційного податкового кредиту». Цей механізм означає, що якщо підприємству нараховано податок на прибуток, скажімо, на 100 гривень, то частину цієї суми він може списати на інвестиції, здійснені в нове виробництво чи обладнання (не ремонт, а саме нові капітальні інвестиції). Я вважаю, що це сприятиме розвитку підприємств та їх розширенню [3].

Наступний розділ податкової реформи, який хотілося б проаналізувати, – це спрощена система оподаткування. За своєю суттю вона не має бути внутрішнім офшором, який дозволяє великому бізнесу майже не брати участі у фінансуванні життя суспільства та країни. Тому в даному аспекті пропонується:

- дозволити працювати на другій групі (та в цілому на єдиній системі) лише фізичним особам;
- об'єднати третю групу спрощенців з 2 групою (в новій системі це буде група «Б»);
- встановити стелю для роботи у «групі Б» на рівні 2 млн гривень обороту на рік;
- змінити систему оподаткування в групі «Б». Зокрема, пропонується запровадити коефіцієнти, на які буде зменшуватися оборот підприємства, для нарахування податків (коефіцієнт 0,8 протягом першого року).

Нарешті, також пропонується зменшити поріг для роботи на четвертій групі (чи в новій системі, на групі «В»), для платників фіксованого сільгосп. податку, також на рівні обороту в 2 млн грн. на рік.

Водночас, ті, хто отримують значно вищі статки – наприклад, ІТ-спеціаліст, що заробляє, скажімо, 5,5 тисяч доларів на місяць, чи близько 1,3 млн гривень на рік, буде брати трохи більшу участь у фінансуванні потреб держави. Якщо зараз він платить сміхотливі 4,4% свого річного доходу, то за нової системи він платитиме 7,7%, залишаючи на руках 1,2 млн гривень на рік.

Що стосується податку на додану вартість, то тут ключовим завданням повинна стати ліквідація всіх наявних пільг по сплаті ПДВ, які викривляють конкурентне середовище в Україні. Натомість, пропонується, за наявності дійсної потреби, замінити податкові пільги наданням прозорої прямої бюджетної підтримки [4].

Для створення дійсно привабливого інвестиційного клімату нам потрібні радикальне зниження податкового навантаження на фонд оплати праці. Але не менше за це нам потрібне:

- радикальне спрощення адміністрування податків;
- радикальне зменшення навантаження на найменш захищених наших громадян;
- та нарешті, радикальне вирівнювання конкурентного поля для роботи всіх підприємств.

Тому завдання податкової реформи – зменшити податкове навантаження на законослухняних громадян та чесний бізнес, та водночас повернути в податкове поле тих, хто ухиляється від сплати чи мінімізує податки [5].

Список використаних джерел

1. Андріяш М. М. Реформування моделі податкових відносин в Україні у контексті європейської інтеграції / М. М. Андріяш // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Випуск 124. – Частина I. – 2015. – К: 156. – 67 с.
2. Сьогодні набула чинності податкова реформа: головні зміни [Електронний ресурс] // Інформаційний портал УНІАН. – 01 січня 2015 року. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/finance/1028410-sogodni-nabula-chinnosti-podatкова-reforma-golovni-zmini.html>.
3. Яресько Н. Податкова реформа / Яресько Наталія // Міністерство фінансів України, Національна Рада Реформ (презентація). – Вересень 2015 року. – Київ. – 1-15с.
4. Податкова реформа – не лише про ставки податків... // Міністерство фінансів України (презентація). – Серпень 2015 року. – Київ. – 1-10с.
5. Платити по-новому: в Україні стартує податкова реформа [Електронний ресурс] // Інформаційний портал forbes.ua. – 10 грудня 2014 року. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/nation/1384535-platiti-po-novomu-v-ukrayini-startue-podatкова-reforma>.

РОЛЬ ТНК ТА ПІ У ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Мобільність робочих місць в умовах глобалізації багато в чому визначається готовністю конкретних національних економік приймати у себе іноземний фінансовий чи матеріальний капітал. Але навіть в умовах інвестиційного голоду багато держав не готові повністю відкрити свої національні ринки для зарубіжних інвесторів, або самі багатонаціональні компанії не ризикують здійснювати повний виробничий цикл на території приймаючих країн. Це породжує різноманіття форм іноземної присутності в економіці окремих країн і регіонів світу, так само як і варіативність способів створення нових робочих місць.

В переважній більшості вихід ТНК на зарубіжні ринки пов'язаний з їх прагненням зниження витрат виробничого процесу та отримання надприбутків за рахунок, перш за все, використання дешевої праці та інших ресурсів. Мотив використання більш дешевої праці в науковій літературі все частіше позначається терміном «міжнародний аутсорсинг», проте не всі дії великих компаній з перенесення виробничих потужностей (і, отже, робочих місць) за кордон слід трактувати таким чином [1].

У теоретико-методологічному плані слід розмежовувати поняття «міжнародний аутсорсинг» або «офшоринг» і «прямі іноземні інвестиції (ПІІ)» як процеси, тісно пов'язані з мобільністю трудових ресурсів і створенням нових робочих місць у рамках окремих національних економік.

На наш погляд, можлива наступна класифікація форм і мобільності робочих місць (рисунок 6.1).

---

* Здобувач кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д.е.н., проф. Заблоцька Р. О.

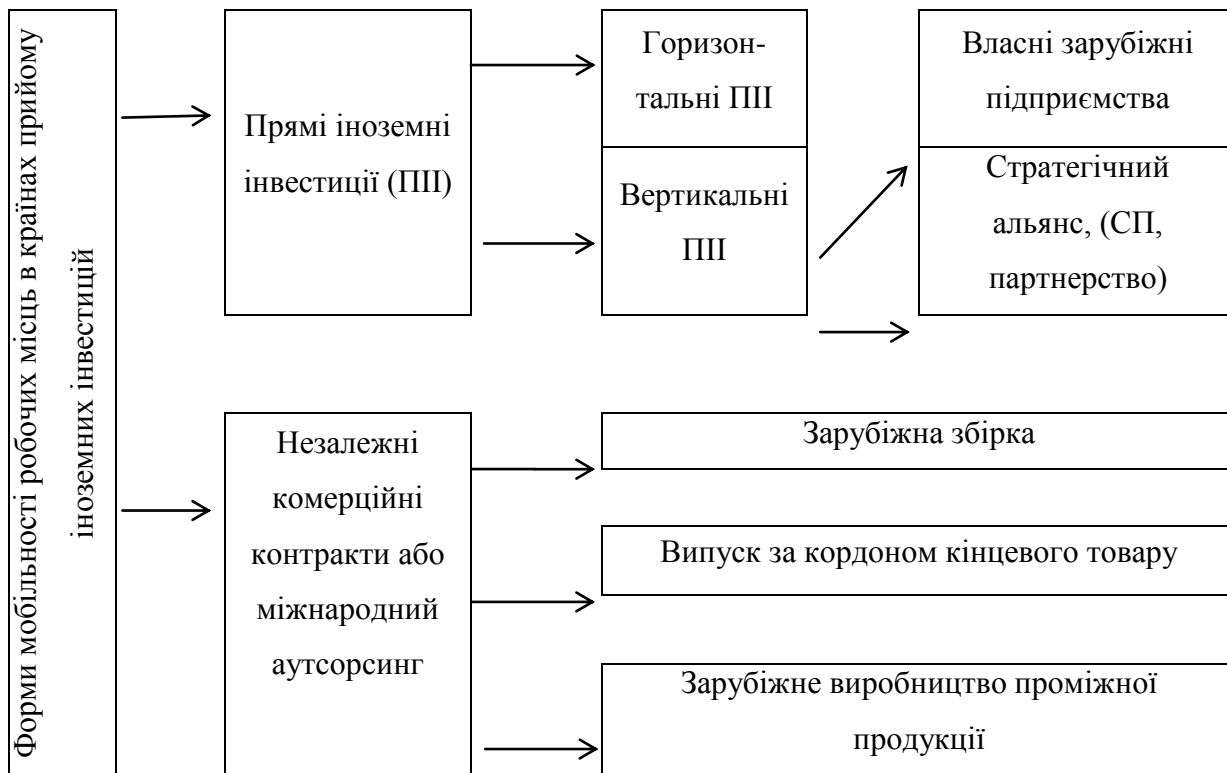

Рисунок 6.1 - Форми і способи мобільності робочих місць в країнах прийому іноземних інвестицій.

Джерело: складено автором.

В даному конкретному випадку під мобільністю потрібно розуміти перш за все створення нових робочих місць в країнах прийому іноземних інвестицій. На нашу думку, слід виділяти дві основні форми створення робочих місць за допомогою транснаціоналізації: прямі іноземні інвестиції (ПІІ) і «незалежні комерційні контракти» (міжнародний аутсорсинг), вибір однієї з яких залежить від мети створення бізнесу за кордоном, але завжди передбачає наявність більш вигідних умов у вигляді економії витрат на вартості праці.

В рамках вище означених форм можна виділити способи створення нових робочих місць, які являють собою механізм з організації виробництва або надання послуг за кордоном. В рамках першої форми можна позначити два основні способи: горизонтальні і вертикальні ПІІ. В рамках другої форми – зарубіжна збірка, виробництво кінцевої продукції або виробництво проміжної продукції. Їх вибір в рамках тієї чи іншої форми багато в чому залежить від технологічності

виробництва та кваліфікації наявних у розпорядженні власника місцевих трудових ресурсів.

Подібне розділення не випадково, оскільки, як було сказано вище, пов'язано з наявністю цілого ряду методологічних проблем і труднощів емпіричного характеру. Обрана класифікація спирається також на утримання теоретичних і емпіричних досліджень цілого ряду вчених, що працюють у даній галузі [2].

Дж. Ф. Кіркегаард стверджує, що «не всі ПП - це офшоринг» [3]. Крім того, слід розрізняти горизонтальні ПП, коли ТНК будує завод в іншій країні, щоб обслуговувати її ринок, і вертикальні ПП, коли ТНК відкриває підрозділ в країні приїому, щоб виробляти специфічну проміжну або кінцеву продукцію (або послуги), які потім імпортуються назад у країну базування ТНК. Офшоринг, відповідно до звіту ОЕСР (2012), є породження вертикальної інтеграції, або у випадку з найменш розвиненими країнами, він являє собою договір з місцевою компанією на виробництво певної продукції [4].

Таким чином міжнародні ланцюги поставок можуть бути організовані як в середині однієї ТНК, так і шляхом контрактних угод з іншими компаніями. Наприклад, статистика США досі враховує кількість переміщуваних за кордон робочих місць за двома напрямками: внутрішньофірмові канали або укладання контрактів з сторонньою організацією.

Дж. Ф. Кіркегаард (2007) перше називає офшорингом, а друге - «офшорним аутсорсингом» [3]. Дж. М. Гроссман, Е. Хелпман (2003) перше називають терміном «прямі іноземні інвестиції», а друге - «міжнародним аутсорсингом» [5]. Шааф (2005) називає перше «полонений офшорінг», друге - «офшорний аутсорсинг». Д. Хаммельс, Дж. Ишии та К. М. Йі (2001) не поділяють дані дві форми, говорячи про них як про «вертикальну спеціалізацію» [6].

Список використаних джерел

1. Hakim C. Social Change and Innovation in the Labour Market / C. Hakim. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – Pp. 275-293.
2. Rubery J. Internal and External labour markets: towards an integrated analysis / Rubery and F. Wilkinson (eds) // Employer Strategy and the Labour Market. – Oxford: Oxford University Press, 1994. – Pp. 37-68.
3. Kirkegaard J. F. Outsourcing and Offshoring: Pushing the European Model Over the Hill, Rather Than Off the Cliff! / Institute for International Economics // Working Paper Series. – No. WP 05-1. – March 2005. – Pp.4.
4. Bottini N., Ernst C., Luebker M. Offshoring and the labour market: what are the issues? Economic and labour market paper / N. Bottini, C. Ernst, M. Luebker; International Labour Office // Employment Analysis and Research Unit. – Economic and Labour Market Analysis Department. Geneva: ILO, 2008. – Pp. 52.
5. Grossman G. M., Helpman E. Outsourcing versus FDI in industry equilibrium / G. M. Grossman, E. Helpman // Journal of the European Economic Association. – 2003. – Vol.1 (2-3). – Pp. 317.
6. Hummels D. L., Ishii J., Yi K. M. The nature and growth of vertical specialization in world trade // Journal of International Economics. – 2001. – Vol. 54. – Issue 1. – Pp. 77.

РАМКОВІ УМОВИ РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЦИНИ І ФАРМАЦЕВТИКИ У ФРН

Досліджуючи рамкові умови регулювання медицини і фармацевтики у ФРН, слід зазначити, що діючий в Німеччині з 1976 р. (зі змінами і доповненнями) *Федеральний Закон про обіг лікарських коштів* охороняє місцевий фармацевтичний ринок і здоров'я німецьких громадян, забороняючи ввозити в країну або надсилати поштою медикаменти, що не мають німецької ліцензії. Це стосується, у т.ч., і препаратів, які вільно продаються в інших країнах, зокрема, високодозованих вітамінів, деяких харчових добавок і гомеопатичних засобів, а також речовин із вмістом мелатоніну. Винятки на в'їзді в Німеччину робляться тільки в тому випадку, якщо мова йде про пігулки в аптечці туристу – в кількостях, необхідних на час його перебування в ФРН.

Вивозити ж з Німеччини можна будь-які ліки, придбані в німецьких аптеках – рецептурні або ті, що вільно продаються, - і в будь-яких кількостях. Однак придбати у Німеччині рецептурні ліки можна тільки при наявності рецепту, виписаного на території Європейського Союзу. Ціни в німецьких аптеках на ліки в середньому - вищі, ніж в інших країнах ЄС [1, с. 1-2].

Верховний федеральний суд в м. Карлсруе в 2012 р., захищаючи інтереси як німецьких фармацевтів, так і, на його думку, споживачів, прийняв рішення про те, що європейські Інтернет-аптеки більше не мають права робити знижки на медикаменти, які відпускаються у ФРН за рецептами, як це було до цих пір. У результаті німецькі пацієнти більше не зможуть заощаджувати на ліках до 20 і більше відсотків, які надавалися в якості бонусу онлайн-клієнтам [2, с. 9].

У Німеччині ж надавати знижки (як прямі, так і приховані) в розмірі, більше 1 євро на упаковку рецептурних ліків, заборонено. Пояснюється це

---

* к.е.н., доцент кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

профілактикою зловживань і правом кожного хворого на рівну та гарантовану по вартості лікарську допомогу. Вважається, що 30 мільйонів, згідно німецької статистики, хронічно хворих громадян ФРН стали головною постраждалою стороною зазначеного судового рішення [3, с. 17].

Як було відзначено у «Звіті про торгову політику за 2012 р.», у ФРН була запроваджена експортна ініціатива Федерального міністерства економіки та технологій, Федерального міністерства охорони здоров'я та Федерального міністерства освіти і наукових досліджень *«Охорона здоров'я – зроблено в Німеччині»*.

Намічені в ній цілі і завдання в цілому виконуються успішно. На Інтернет-порталі: *www.exportinitiative-gesundheitswirtschaft.de* створена система швидкого реагування, яка інформує німецькі підприємства про зміни законодавства, а також нові можливості та перешкоди на ринках окремих країн (Україна, Китай, Росія, країни Південної Америки та ін.). Крім того, 08.11.2012 р. був представлений Звіт про Національну стратегію в області інновацій в медичній промисловості Німеччини та укладено довідник німецької біомедицинської промисловості. Обидва документи покликані допомогти німецьким підприємствам завойовувати нові ринки збуту.

Список використаних джерел

1. Морозов В. С. Підтримка медицини і фармацевтики у ФРН // Інформаційно-аналітична довідка. – Торговельно-економічна місія у складі Посольства України у ФРН. – Берлін, 2007. – 11 с.
2. Becker C., Ekert S. Endbericht zur begleitenden Evaluierung des Förderwettbewerbs «Netzwerkmanagement-Ost» (NEMO) zum Thema «Untersuchung der Nachhaltigkeit der Förderung» / C. Becker, S. Ekert. – Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie. – 2007. – 50 s.
3. Witkowski C. Ersteinrichtungskosten medizinischer Forschungsbauten / C. Witkowski. – Hannover: HIS, 2010. – 28 s.

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО СТИЛЮ МЕНЕДЖМЕНТУ У ФРАНЦІЇ

Менеджмент у Франції розглядається скоріше як «стан душі», ніж сукупність управлінських навичок і технологій. Для керівників і менеджерів організацій важливе почуття їхньої приналежності до управлінської еліти. У Франції менеджмент - це окрема професія зі своїми вимогами і правилами. Статус французького менеджера визначається не стільки діловими заслугами, скільки походженням, віком, освітою, володінням ораторським майстерністю. Отримання статусу менеджера означає істотний стрибок у кар'єрі, що передбачає зміни в правовому становищі (наприклад, у пенсійному забезпеченні), а також зміни в світогляді і самосприйнятті. При цьому найбільш престижною вважається державна служба, на яку прагнуть вступити чи не всі французи. Одне з пояснень полягає в тому, що заробітна плата у державному секторі перевищує рівень оплати праці в приватному бізнесі.

У французькій системі освіти відсутня рівність можливостей, бо поступити в елітні університети і школи можуть далеко не всі, а тільки найбільш здібні, краще підготовлені учні, які до того ж походять з благополучних і заможних сімей. Вихідці з робітничого класу і середнього класу зазвичай змушені шукати неprestижну і мало оплачувану роботу.

Як наслідок такого «елітарного» підходу до освіти, стати менеджерами з більшою ймовірністю можна після закінчення престижних *grandes ecoles*, тоді як випускники «простих» університетів відчувають значні труднощі при висуванні на управлінські посади, особливо вищої ланки управління. Якщо порівняти французькі управлінські кадри і британських менеджерів, то можна виявити, що останні в основному фокусуються на управлінні людьми, тоді як управлінські кадри виконують більше стратегічну, плануючу роль в організації. Тому посади, що займаються управлінськими кадрами, у Франції мають особливий статус. «Для

---

* К. е. н., доцент кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

французьких керівників вважатися управлінськими кадрами означає те саме, що проходження тесту на інтелект, що доводить для всіх оточуючих їх здатність мислити логічно і аналізувати системно, і виділяє менеджерів у всій організації» [1].

У французьких менеджерів не прийнято переходити з компанії в компанію, за винятком топ-менеджерів, яких можуть залучати в періоди реструктуризації з боку. У більшості випадків французькі організації створюють власний корпус менеджерів. Зробити кар'єру у Франції означає навчитися і прийняти культуру, цінності, традиції і навіть фольклор організації. Відповідно при наймі на роботу співробітники кадрового відділу насамперед шукають людину, націленого на довгострокову перспективу роботи в компанії. Для них це важливіше, ніж власне досвід роботи в конкретній посаді або відповідність знань і навичок. Роботи та посади можуть добиратися для людини, а не навпаки [2].

Практикований фактично довічний найм має і свої негативні ознаки. Втративши здатність працювати ефективно менеджери не звільняються, а переводяться на робочі місця з більш легкою роботою, а іноді такі робочі місця навіть створюються спеціально для них. Обов'язком цих менеджерів стає просування молодих.

Розгляд моделі менеджменту неможливий без звернення до питання про стиль управління. Встановлено, що стилі управління є відображенням управлінських цінностей, які частково формуються під впливом освіти. Це чітко простежується у Франції, де високий рівень теоретичної підготовки, особливо в *grandes ecoles*, ієрархічність, а також формальні і дистанційні організаційні відносини можуть стати причиною нестачі практичного досвіду і навичок міжособистісної комунікації у менеджерів. Унікальні освітні характеристики французьких управлінців забезпечують такі передбачувані результати, як жорстка ієрархічність і дистанційованість у їхніх взаєминах з підлеглими. Висновок про авторитарний підхід отримав підтвердження в дослідженні А. Лорана по параметру «Організації як системи влади». Уявлення французів щодо влади і

повноважень виявилися більш персоналізованими в порівнянні з менеджерами інших країн.

Формальні управлінські структури можуть бути однією з причин жорстких ієрархічних відносин у французькій організації, яка включає більше число рівнів ієрархії. Підраховано, що у Франції в 1,5-2 рази більше менеджерів, ніж в німецьких організаціях. Ці дані підтверджуються висновком Ж.-Л. Барсів і П. Лоуренса про те, що «Франція має давню традицію ... ієрархічної жорсткості та індивідуальної поваги до влади». Ця організаційна характеристика може бути пов'язана з походженням деяких управлінських кадрів з військового середовища, де сувора ієрархія є обов'язковою [2].

Підхід до розподілу повноважень в організації, що ґрунтується на побудові строгої ієрархічної градації від нижчої до вищої ланки, і чіткий поділ функцій і обов'язків сприяють елітарній поведінці і орієнтованому на статус мисленню.

Формальна і бюрократична структура управління, наявність жорстких ієрархічних відносин у французькій організації знайшли підтвердження в дослідженні А. Лорана, який порівняв менеджерів з різним національно - культурним походженням - з дев'яти європейських країн і США і розглянув їх базові уявлення про організації. Він ідентифікував ряд вимірювань, у тому числі такі, як «організації як системи формалізації ролей» і «організації як системи ієрархічних взаємин». Лоран прийшов до висновку про те, що французькі менеджери відчують відносно велику потребу у формалізації ролей. Дані Лорана також підтвердили прихильність французьких менеджерів традиційного і класичного типу ієрархії. Орієнтований на статус підхід та подання французьких менеджерів щодо їх належності до управлінських кадрів, які підкреслюють їх інтелектуальні здібності та навички, також впливають на інші характеристики французьких структур управління.

Ієрархічні організаційні структури у французьких організаціях, на думку деяких дослідників, з більшою ймовірністю сприяють зменшенню граничного обсягу відповідальності (кількості підлеглих, формально підзвітних менеджеру). Вони можуть призвести до проблем комунікації та розпорошення контролю з

боку вищої ланки управління, а також допустити «обхід» менеджерів і працівників і зробити скрутним чітке розмежування службових обов'язків між різними посадами і рівнями в організації.

Для французьких менеджерів і керівників мають значення титули, а також різного роду знаки і символи, що підкреслюють їх владу і відповідальність - розміщення офісів, титули та імена на дверних табличках, формальні процедури доступу до керівника організації через секретарів і кімнати очікування. Структурна ієрархія, наприклад, в L 'Air Liquide видна в розміщенні кабінетів: президент компанії і його найближче оточення розташовуються на самому верхньому поверсі будівлі головного офісу, віце-президенти займають наступні два поверхи нижче, ще нижче розташовуються менеджери і т. д.

Відмінні риси французької моделі менеджменту, будучи її конкурентною перевагою, проте, можуть перетворитися на недоліки в умовах глобальної конкуренції. Наприклад, у деяких компаніях молоді менеджери, які прийшли після закінчення престижних та елітних навчальних закладів, нерідко ухиляються від переведення в зарубіжні підрозділи та філії, побоюючись того, що їхні освітні характеристики не будуть належним чином оцінені за кордоном. Ряд великих французьких компаній (*Usinor - Sasilor, Thomso, Groupe Bull*) після придбання зарубіжних активів, особливо в США, випробували серйозні проблеми в забезпеченні рентабельності.

Французька модель демонструє поєднання сильних і слабких сторін. Зокрема, увага, яка приділяється інтелектуальним здібностям менеджерів, допомагає в реалізації НДДКР, але при цьому менше підходить в ситуації, коли необхідно швидке реагування на швидко мінливе середовище бізнесу на деяких ринках, а планування за принципом «зверху - вниз» виявляється занадто громіздким. Проте французька модель менеджменту в цілому гармонійна і послідовна, зі своєю ясною логікою і правилами, зрозумілими цілями і результатами.

Список використаних джерел

1. Human Resources Management Country Profiles. France [Електронний ресурс] // Paris: OECD Publishing. – 2012. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/gov/pem/OECD%20HRM%20Profile%20-%20France.pdf>.
2. Razouk A., Bayad M. Evolution of the practices of human resource management in France towards a strategic model: rhetoric or reality? / A. Razouk, M. Bayad // The International Journal of Human Resource Management. – 2010. – No. 21(8). – Pp.1207-1227.

ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ЕФЕКТИВНОГО КОРПОРАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Основою для запровадження дієвої політики держави в галузі забезпечення безпеки є формування єдиної і цілісної системи методів державного регулювання корпоративних відносин. Належна ефективна політика регулювання корпоративних відносин забезпечується прийняттям сценарію довгострокового розвитку. Принципи ефективної моделі корпоративного управління в Україні: заохочення більш ширшого залучення інвестицій у реальний сектор, захист прав всіх акціонерів та інвесторів; прозора діяльність, доступність інформації (розкриття інформації, прозорість фінансової звітності для всіх акціонерів); контроль за діями керівництва акціонерного товариства і крупних акціонерів, у тому числі держави з боку наглядових рад, дрібних акціонерів, громадськості; підвищенні відповідальності за угоди, що здійснюються з використанням службової інформації; обґрунтуванні і практичному використанні у вітчизняній практиці корпоративного управління інструментів роботи з афілійованими особами; запобігання «розмиванню» акціонерного капіталу підприємств; антимонопольне обмеження перехресного володіння акціями з метою підвищення рівня конкуренції; залучення незалежних оцінювачів акціонерного капіталу; підготовка спеціалістів з питань корпоративного управління відповідно до вимог часу, враховуючи методичні підходи сучасної теорії та ефективної корпоративної практики [3].

Для побудови зваженої та ефективної політики держави в галузі корпоративного управління та захисту економічної безпеки використовують методи і засоби державного регулювання. Методами державного регулювання корпоративних відносин називають способи владного впливу державних органів на процеси розвитку корпоративного сектора економіки. Вибір методів корпоративних відносин залежить від особливостей самих корпоративних

---

* К.е.н., доцент, Національний транспортний університет

відносин [3], їх характер є комплексним і поєднує в собі зміст, напрями, основні суб'єкти та об'єкти, сфери регулювання, а також рівень, термін впливу держави на розвиток корпоративного сектора. Ознаки методів державного регулювання корпоративних відносин виділяють: за змістом, напрямками впливу, об'єктами впливу, сферою впливу, рівнем участі держави в управлінні, терміном дії, правовою природою, характером впливу, масштабами регулювання, характером регулювання [2].

Характеризуючи рівень урегульованості нормативно-правової бази з питань забезпечення корпоративної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності в Україні відмітимо її недосконалість. Нормативні акти та закони, що регулюють дану сферу в більшості випадків недосконалі, або можуть суперечити один одному.

Важливою стороною забезпечення корпоративної безпеки є діяльність служби безпеки підприємства. Завдання, які виконує служба безпеки підприємства: моніторинг та збір інформації про зовнішнє середовище, подання звітності керівництву; інформаційно-аналітична робота для забезпечення захисту економічних інтересів підприємства; формування позитивного іміджу продукції та підприємства загалом..

Захист інформації (комерційної таємниці). З правової точки зору комерційна таємниця є засобом захисту від недобросовісної конкуренції в межах реалізації права на інтелектуальну власність. Це загальновизнане положення витікає із змісту пункту VIII статті 2 Конвенції 1967 року, затвердженої Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, учасником якої є Україна [1].

В повній мірі ефективність виконання функцій з реалізації завдань службою безпеки підприємства залежить від досконалості законодавчої бази, і від рівня розробки внутрішньо корпоративних документів. Тобто в установчих документах підприємства слід описати принципи створення, мету та механізми діяльності, основні завдання служби корпоративної безпеки підприємства, ці документи: статут підприємства, колективний договір, правила внутрішнього трудового

розпорядку, посадові інструкції, наказ по підприємству щодо зберігання комерційної таємниці.

Діяльність служби корпоративної безпеки пов'язана з зовнішнім середовищем: з органами місцевої влади, з правоохоронними органами. Тому для гарантування безпеки підприємства важливо побудувати ефективну взаємодію з правоохоронними органами.,

Основні недоліки законотворчої діяльності у сфері забезпечення корпоративної безпеки підприємств які потребують вдосконалення на сьогоднішній день є: дисбаланс між законами і підзаконними нормативними актами, так як більшість питань, які належать до компетенції законів регулюють за допомогою підзаконних нормативних актів; невідповідність нормативно-правової бази реаліям сьогоднішнього дня та декларативність існуючих документів; відсутність чіткого інституційного механізму моніторингу, наукової експертизи правового забезпечення безпеки функціонування суб'єктів підприємницької діяльності; відсутність законів прямої дії про корпоративну безпеку підприємства, детективну діяльність, надання охоронних послуг, захист комерційної таємниці та конфіденційної інформації.

Зважаючи на наміри інтеграції до Європейського Союзу, Україні слід приділити особливу увагу питанням вдосконалення законодавчої бази з захисту економічної безпеки, особливо з питань посилення правового захисту особистості, підприємства, національної безпеки для цього слід провести реформування національного законодавства з метою гарантування безпеки функціонування суб'єктів підприємницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
2. Зубок М. І. Безпека банків: навч. посіб. / Зубок М. І. – К.: КНТЕУ, 2002. – 305 с.
3. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект / Камлик М. І. – К.: Атіка, 2005. – 431 с.

ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ МЕНЕДЖМЕНТУ «JUST IN TIME» ТА «КАНБАН» НА ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

На сучасних підприємствах функціонує система управління виробництвом і ланцюгами поставок виштовхуючого типу, при якій рух матеріального потоку з однієї технологічної операції на іншу відбувається по команді, що надходить з централізованої системи управління виробництвом. Система здатна зв'язати складний виробничий механізм в єдине ціле та забезпечити оперативне планування виготовлення продукції з урахуванням постійних змін в реальному масштабі часу. Однак існують можливості, спираючись на світовий досвід, удосконалювати систему управління виробництвом рухомого складу шляхом застосування нової системи JIT (*just-in-time* – з англ. «точно в строк») і невід'ємного її елемента – системи Канбан.

Системи JIT і Канбан розроблені Таїчі Оно та вперше застосовані в середині 1970-х років в компанії «Toyota Motors». Стояло завдання досягти мети – виключення дефектів, черг, виробничих запасів, збоїв у роботі, що дозволяє забезпечити поставку потрібної продукції у потрібній кількості, в потрібне місце і точно в строк. Дотримуючись принципів JIT, компанії, знижуючи до мінімуму виробничі запаси, досягли високого рівня продуктивності та якості продукції [1].

Системи JIT і Канбан є об'єктами дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених. За останній час дослідження цієї галузі сильно еволюціонували. Системи JIT і Канбан стають інновацією на рівні підприємства і об'єднують ячейкове виробництво, гнучке виробництво, комп'ютеризоване виробництво і роботизацію. Області впровадження систем JIT і Канбан розширилися від виробничого процесу до всієї системи поставок і розглядалися з точок зору аналітичного підходу та імітаційного моделювання. Проте пошук оптимального співвідношення параметрів утруднюється різними потребами в

---

* Здобувач кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. е. н., проф. Вергун В. А.

ресурсах, різною тривалістю виконання замовлень, наявністю великої найменування кінцевого продукту. Розробка ефективної технології або моделі прийняття вірного рішення при проектуванні систем Канбан здійснюється в умовах сумарного впливу цих факторів [2].

Система Канбан відноситься до витягувального типу систем, особливість функціонування яких полягає в тому, що всі виробничі ділянки підприємства, включаючи лінії остаточного складання, послідовно витягають матеріальний потік від попередніх ділянок в тій кількості і до такого терміну, який необхідний для виконання замовлення.

Таким чином, на відміну від традиційного підходу, структурний підрозділ-виробник не має загального жорсткого оперативного графіка виробництва, а оптимізує свою роботу в обсязі замовлення, наступного за виробничо-технологічним циклом [3].

У перекладі в японського «канбан» – це «картка». В системі Канбан вона є засобом візуального управління і містить всю інформацію про матеріали, необхідні для виготовлення або зборки продукції на кожній стадії виробництва, а також інформацію про траєкторії переміщення матеріалів. Картки-канбан застосовуються для контролю потоку виробництва і потоку запасів.

У разі якщо відстань між послідовними виробничими ділянками значна, застосовується система з двома канбанами. Кожна з ділянок має вхідний і вихідний буферні запаси, в обігу перебувають виробничі канбани та канбани транспортування [4].

Виробничий канбан дає сигнал попередній ділянці виробляти певну кількість продукції. Канбан транспортування дає сигнал транспортувати необхідну кількість продукції з попередньої ділянки j на наступну $j+1$.

Оскільки виробничий процес складається з безлічі послідовно-паралельних етапів, завдання зводиться до побудови системи, що складається з комбінації різновидів систем канбан: керованих одним або двома видами канбанів.

Однією з цілей системи Канбан є виключення запасу незавершеного виробництва. Від сумарної кількості канбанів у системі залежить запас

незавершеного виробництва, відповідно, кількість карток необхідно підтримувати на такому рівні, щоб мінімізувати цей запас. Розмір партії, зазначений у канбані переміщення або в канбані виробництва, відображає розмір запасу незавершеного виробництва у вихідному або вхідному буфері відповідно. Отже, середня кількість запасу незавершеного виробництва всіх виробів на всіх виробничих стадіях дорівнює середній кількості активних (що чекають задоволення попиту на виробу в даний момент) канбанів.

Грунтуючись на світовому досвіді, існують можливості вдосконалення системи управління рухом матеріального потоку при виробництві вагонів та іншого рухомого складу підприємств за допомогою впровадження інноваційного підходу – систем JIT і Канбан.

Систему Канбан рекомендується застосовувати на двох рівнях: управління виробництвом і транспортуванням виробів між виробничими ділянками, управління матеріально-технічним постачанням. Проектування систем Канбан в умовах вагонобудування здійснюється в умовах сумарного впливу наступних факторів: різних потреб у ресурсах, різної тривалості виконання замовлень, наявності великого найменування кінцевого продукту.

Список використаних джерел

1. Канбан и «точно вовремя» на Toyota: Менеджмент начинается на рабочем месте / Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 218 с.
2. Kumar C. Sendil, Panneerselvam R. Literature review of JIT-KANBAN system / C. Sendil Kumar, R. Panneerselvam // Int J Adv Manuf Technol. – No. 32. – Pp. 393-408.
3. Губенко В. К. Логистика: Учебное пособие. – Мариуполь, 1996. – 242 с.
4. Луис Р. Система канбан. Практические советы по разработке в условиях вашей компании / Пер. а англ. Е. В. Журиной; Под науч. ред. Э. А. Башкардина. – М.: РИА «стандарт и качество», 2008. – 216 с.

ПРОБЛЕМА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У ХХІ столітті інформаційна безпека держави в умовах глобального розвитку постає актуальним питанням, яке потребує свого вирішення. Суцільна інформатизація всіх сфер життя, зокрема сфери забезпечення безпеки індивіда та суспільства потребує комплексного підходу до проблем інформаційної безпеки. Глобалізаційні процеси вносять корективи у традиційні погляди на сутність безпеки та шляхи її забезпечення. Зростання інтегративних процесів у світовій економіці, уніфікація політико-правових норм, поступове «розмивання» державних кордонів та межі між проблемами внутрішньої і міжнародної політики, посилення ролі наднаціональних організацій, транснаціоналізація соціального та культурно-ідеологічного життя, зростання ролі соціальних, інформаційних, культурних чинників у загальному секторі безпеки, підвищення ролі міжнародних організацій та недержавних структур, неможливість традиційних систем безпеки протистояти негативним впливам викликає потребу звернутись до створення та реалізації нових концепцій безпеки.

Інформаційна сфера, з одного боку, є найважливішою сферою міжнародної співпраці, а з другого - об'єктом суперництва. Проблеми у сфері інформаційних відносин, формування інформаційних ресурсів і користування ними набувають гостроти внаслідок політичного й економічного протиборства держав [1].

Глобалізація та інформатизація є діалектично взаємопов'язаними характеристиками світового процесу, які вносять суттєві зміни у сферу інформаційної безпеки.

Багатоаспектність визначення дефініції «інформаційної безпеки» викликає потребу в розумінні об'єктивної природи безпеки як феномену дійсності.

---

* Викладач, доцент кафедри політології Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського

По-перше, інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційних інтересів окремих індивідів та суспільства від інформаційних та пов'язаних з ними на національному рівні певних загроз. По-друге, інформаційна безпека полягає у наявності та можливості випереджальних дій щодо появи джерел небезпеки, тобто, є системою заходів організаційного, економічного та правового характеру, які спрямовані на запобігання виникнення інформаційних загроз [2].

Існуючий дуалізм зумовлює такі підходи до формування концепції системи інформаційної безпеки.

Якщо інформаційна безпека розуміється як «стан захищеності», то її забезпечення будується навколо погроз, від яких необхідно захищатися.

Основними напрямками забезпечення інформаційної безпеки в цьому випадку є нарощування потужностей держави у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, захист інформації шляхом розширення переліку відомостей, які мають таємний або конфіденційний характер, застосуванні маніпулятивних технологій під час висвітлення важливих політичних подій, обмеження (припинення) розповсюдження інформації каналами, які не підконтрольні державі тощо .

Якщо ж безпека ототожнюється з відсутністю погроз або небезпек, то її забезпечення реалізується нейтралізацією джерел небезпек.

Глобалістська концепція трактує інформаційну безпеку не тільки (і не стільки) як стан захищеності інформаційного простору або здатності громадянина, суспільства і держави протистояти інформаційним загрозам, але й як стан відсутності таких загроз на глобальному, регіональному і національному рівнях, який досягається колективними зусиллями міжнародної спільноти по попередженню їх виникнення [3] .

Головним дійовим суб'єктом національної і міжнародної безпеки в співвідношенні «загроза – безпека» є держава.

Тому, небезпекою є не тільки те, що заперечує її існування, а, перш за все, те, що загрожує її самоствердженню.

Основні напрями забезпечення інформаційної безпеки в даному випадку є дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина у сфері отримання та використання інформації, зокрема, недоторканність приватного життя, дотримання принципів свободи слова і свободи мас-медіа, створення єдиного світового інформаційного простору, шляхом прискореного розвитку інформаційно-комунікативних технологій у країнах, що розвиваються, вирішення дилеми безпеки в результаті політичної комунікації, яка є не просто процесом обміну повідомленнями між суб'єктами політичної системи та між політичною системою і зовнішнім середовищем, а як процес взаємної інтерпретації повідомлень з метою «розуміння-узгодження», підтримка формування соціально-відповідальної моделі взаємодії політичної системи та систем медіа, створення системи стратегічного стримування та запобігання військових конфліктів.

Вирішення означених проблем є актуальним завданням сучасної державної політики. В умовах глобалізації, коли поступово зникає поняття національного інформаційного простору, потрібне чітке розмежування напрямів діяльності щодо гарантування інформаційної безпеки, зокрема:

- для держави – це має бути активна участь у розробці норм міжнародного інформаційного права, їх впровадження та контроль за виконанням усіма суб'єктами інформаційних відносин;
- для суб'єктів громадянського суспільства – налагодження ефективних політичних комунікацій;
- для індивідів – це засвоєння навичок критичного мислення на основі медіа-освіти та активна діяльність щодо збереження культурних і духовних цінностей, моральних підвалин, спадкоємності патріотичних традицій.

Список використаних джерел

1. Панарин И. Н. Проблемы обеспечения информационной безопасности в современных условиях [Электронный ресурс] / И. Н. Панарин. – Режим доступа: <http://kiev-security.org.ua>.
2. Морозов О. Інформаційна безпека в умовах сучасного стану і перспективи розвитку державності / О. Морозов // Віче. – 2007. – № 12. – Спецвипуск. – С. 23 – 25.
3. Марущак А. Інформаційні ресурси держави: зміст та проблема захисту [Електронний ресурс] / А. Марущак // Юрид. радник. – 2009. – № 1 (27). – Режим доступу: <http://www.yurradnik.com.ua/stride/ur/index.php?m=authors&aut=453&art=700>.

КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА МІЖНАРОДНИХ АКТОРІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Трансформації, що відбуваються останнім часом у системі міжнародних відносин, визначення інноваційної складової у сфері зовнішньої політики, використання сучасних комунікативних технологій у міжнародній взаємодії становлять спектр проблематики спеціальних досліджень та діяльності практиків-міжнародників. Суперечливість міжнародних процесів і явищ зумовила особливий інтерес до зовнішньополітичних комунікативних технологій, які створили нові можливості для політичного представництва міжнародних акторів у сучасному глобальному середовищі [1-3].

Сучасні комунікативні технології розглядаються фахівцями як суспільно-політичний феномен, що функціонує в різноманітних формах, реалізується через інструменти і механізми позиціонування і забезпечення міжнародних, національних, корпоративних і суспільних інтересів. Представниками таких інтересів вважаються держави як основні політичні актори міжнародних відносин, транснаціональні корпорації як новітні суб'єкти політико-економічної взаємодії, суспільні об'єднання, релігійні конфесії, етнічні діаспори та інші представницькі групи. Використання комунікативних технологій у міжнародній діяльності, їх ефективність та сучасність підтверджують, що такий інструментарій сприяє позитивному представництву акторів у глобальному інформаційному просторі, врегулюванню внутрішніх і зовнішніх криз, поліпшенню соціально-економічних відносин в країні і між державами; пропагуванню та просуванню нових ідей міжнародного співробітництва, формуванню відповідного іміджу у громадській думці [4-7].

Як зазначається у науковій літературі, типологію сучасних комунікативних технологій складають: медіа-дипломатія (проведення зовнішньої політики

---

* Здобувач кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н., проф. Рижков М. М.

шляхом використання засобів масової комунікації та можливостей впливу на зарубіжну громадську думку); віртуальна дипломатія (використання глобальних інформаційно-комунікаційних мереж у міжнародних відносинах); іміджева дипломатія (формування і підтримання іміджу національних інтересів у системі міжнародних відносин); державний брендінг (формування державних брендів); публічна дипломатія (представництво інтересів держави або різних державних об'єднань в політико-інформаційному міжнародному середовищі); культурна дипломатія (інформаційно-культурне представництво зовнішньої політики держав у міжнародних відносинах); лобі-технології (політичне представництво організованих груп тиску на рівні міжнародних, наднаціональних регіональних та національних інституцій); GR-технології (комунікації владних інститутів і фінансово-промислових груп, спрямовані на досягнення консенсусу для вирішення глобальних проблем); IR – іміджування (комунікативні стратегії держав та корпорацій із залучення міжнародних інвестицій); MR (комунікації міжнародних та національних інституцій із засобами масової інформації і комунікації для прес-підтримки публічних кампаній та інформаційно-пропагандистських акцій); Public Affairs (міжнародні комунікації у сфері публічної політики та громадянського суспільства, зв'язки з лідерами громадської думки); Advocacy (технології залучення світової громадськості до вирішення важливих міжнародних проблем); соціально-комунікативні платформи (міжнародні комунікації через соціальні мережі), стратегічні комунікації (інтегровані комунікації, спрямовані на забезпечення взаємодії і формування тривалих формальних та неформальних зв'язків між різними структурами) [8].

Серед інструментарію комунікативних технологій політичного представництва міжнародних акторів у сучасному світі виокремлюються іміджеві технології, оскільки формування іміджу країни є стратегічним завданням політичного керівництва майже всіх держав світу та інших представницьких акторів. Крім того, цілеспрямована політика міжнародних акторів щодо формування власного іміджу і відповідної позитивної репутації допомагає не тільки закріпити існуючі успіхи держави, а й побудувати необхідний

асоціативний ряд для сприйняття їх політичних рішень на міжнародній арені. Іміджева дипломатія також забезпечує просування національних цінностей, перш за все моделі демократії та багатокомпонентного комплексу стратегічних інтересів акторів міжнародних відносин і виступає вагомим фактором впливу на прийняття рішень у сфері зовнішньої політики. Іміджева дипломатія має свою специфіку: вона розробляється інституціями, причетними до реалізації доктрини зовнішньої політики держави, зокрема, президентськими адміністраціями, урядовими структурами та зовнішньополітичними відомствами.

Іміджування здійснюється шляхом впливу на громадську думку з використанням засобів масової інформації, формальних і неформальних джерел (публічних виступів, чуток тощо); впливу на суспільні відносини (використання іміджевих технологій в урядових структурах по вертикалі і горизонталі); на політичні відносини (створення іміджу партій, рухів та громадських об'єднань, а також через пропаганду політичних ідей у суспільстві); на міжнародні відносини (зовнішня політика країни, входження в інтеграційні об'єднання, участь в міжнародних конфліктах тощо); на фінансові та економічні відносини; шляхом рекламування іміджу на міжнародному рівні [9; 10].

Дослідження свідчить, що важливою складовою участі держави в сучасному глобальному світі є її адекватне інформаційно-комунікативне представлення, здатність до наповнення власного інформаційного поля, а також продукування експортного інформаційного простору держави та задоволення комунікативних потреб суспільства, оскільки потенціал комунікативних технологій не лише сприяє конструюванню іміджу акторів на міжнародній арені, але й сприяє протидії інформаційному впливу з боку інших суб'єктів політичного представництва міжнародної діяльності.

Список використаних джерел

1. Інноваційна дипломатія XXI століття. Колективна монографія (ІМВ КНУ). – К.: Центр вільної преси, 2012. – 408 с.
2. Климанська Л. Д. Комунікативні технології в реалізації соціально-політичних проектів. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук. – Львів, 2013. – 32 с.
3. Копійка В. В. Дипломатія інформаційної доби / В. В. Копійка // Матеріали міжнародної наукової конференції «Міжнародна інформація : концептуальні та прикладні виміри». – К.: КНУ ІМВ, 2013 – с. 4-6
4. Макаренко Є. А. Інформаційно-комунікативний менеджмент у міжнародних відносинах // Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції «Україна в системі глобального інформаційного обміну: методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців». – Л.: «Львівська політехніка», 2013. – С. 143-151.
5. Почепцов Г. Соціальні комунікації і нові комунікативні технології / Г. Почепцов // Комунікація. – 2010. – № 1. – С. 19-26.
6. Піпченко Н. О. Соціальні медіа у структурі зовнішньої політики провідних міжнародних акторів / Н. О. Піпченко. – К. : Центр вільної преси, 2014.
7. Türkan A. Digital Diplomacy – Der Wandel der Außenpolitik im digitalen Zeitalter / A. Türkan // Institut für Auslandsbeziehungen e. V. (ifa). – Stuttgart, 2012. – 20 s.
8. Міжнародна інформація: терміни і коментарі. Навчальний посібник. – К.: Центр вільної преси, 2014. – 280 с.
9. Тітаренко Т. В. Об'єктивні характеристики та функції іміджування держави в міжнародних відносинах / Т. В. Тітаренко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2011. – Випуск 101. Частина. 1. – С.155-165.
10. Шевченко О. В., Яковець А. В. PR: теорія і практика. – Київ: Бізнесполіграф, 2011. – 460 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВЕКТОРА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ В ПЕРІОД ПРАВЛІННЯ НІКОЛЯ САРКОЗІ

Європейський вектор був одним із основних у зовнішній політиці Франції, починаючи від часів закінчення Другої світової війни, адже саме Франція стала одним із ініціаторів ідеї тісного співробітництва країн Західної Європи. Політика «європеїзації» розпочалася із приходом до влади президента Франсуа Міттерана, активно продовжувалася його наступником Жаком Шираком і залишалася основним вектором євроатлантичної політики за часів правління Ніколя Саркозі.

Метою даного дослідження є визначення особливостей європейського вектора зовнішньої політики Франції за часів президентства Н. Саркозі. Даний період досить важливий. Він став переламним в історії зовнішньополітичної діяльності Франції в усіх напрямках, включаючи європейський.

На сьогоднішній день відбувається еволюція міжнародних відносин, що відзначається зміною кордонів між внутрішньою та зовнішньою політикою, коли внутрішні справи держав перетворюються на предмет міжнародної взаємодії; формується багатополлярний світ, заснований на дипломатичній, військовій та економічній могутності держав. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що на сучасному етапі Франція відіграє досить важливу роль у складі Європейського Союзу, намагаючись разом з такими могутніми державами, як Німеччина та Великобританія виступати одним із основних важелів інтеграції європейського суспільства, його економіки, політики, а також військово-оборонної сфери. Оскільки еволюція зовнішньої політики Франції, що розпочалася із приходом до влади Ніколя Саркозі, відзначається глобальними та регіональними амбіціями, її необхідно враховувати у системі сучасних міжнародних відносин.

---

* Здобувач кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н., проф. Макаренко Є. А.

Ніколя Саркозі, прийшовши до влади у час трансформації співвідношення сил на світовій арені, добре розумів, що участь у трансатлантичній спільноті дає змогу впливати на новий, багатополлярний, світовий порядок, де враховуються інтереси усіх учасників [1, с. 24]. Таким чином, Франція, долучившись до трансатлантичної спільноти, могла би поширювати свої ідеї і захищати, як свої національні інтереси, так і загальноєвропейські. З огляду на це у зовнішній політиці Франції в період президентства Н. Саркозі пріоритетними були такі завдання: створення сильної Франції, сприяння створенню сильної Європи, розвиток дружніх відносин із США, підтримання відносин із країнами Середземномор'я та Африки [2].

Створення сильної Європи Ніколя Саркозі перш за все вбачав у відновленні процесів євроінтеграції, які призупинились після провалу голосування за проект європейської конституції. Саме Саркозі запропонував укласти «полегшений» варіант конституційного договору, який не лякав європейське суспільство переходом до «федеративної Європи» [3, с. 110]. Ідея нового договору стала чудовою нагодою для відновлення інтеграційних процесів в Європі та встановлення ключових позицій Франції в регіоні.

Великі надії Саркозі покладав на головування Франції в ЄС. Були розроблена єдина політика у трьох сферах: іміграції, енергетики і навколишнього середовища. Крім того, керівництво Франції велику увагу приділяло питанню європейської оборонної політики. На думку Саркозі, європейцям необхідно було більш повно нести відповідальність за безпеку в Європі та світі [4]. Зокрема він активно виступав за те, щоб у фінансуванні оборонних комплексів Європи брали участь не лише основні країни Євросоюзу, але й інші країни-учасники, для чого необхідно було виробити нову європейську стратегію безпеки. У цьому контексті пріоритетними напрямками у європейській політиці Франції були: аналіз загроз та ризиків європейській безпеці, стратегічна та економічна реструктуризація промислової та технологічної оборонної бази, посилення партнерства з НАТО й ООН [5].

Створенню сильної Європи повинна була сприяти також розбудова ЄС. Саркозі активно підтримував вступ держав Західних Балкан до ЄС, щоб вони у найближчий час стали його повноправними членами. Серед кандидатів були Македонія і Хорватія, а потенційними кандидатами виступали Боснія і Герцеговина, Сербія, Чорногорія, Албанія, Косово [6, с. 311]. Однак у євроінтеграційному векторі зовнішньої політики Франції виразним аспектом стало несхвалення приєднання Туреччини до ЄС. Це було спричинено такими фактами, як внутрішні проблеми країни, нестабільність у регіоні, нездатність Євросоюзу прийняти Туреччину без дестабілізації свого функціонування. Більш того, можна припустити, що на це були і інші причини, зумовлені погіршенням двосторонніх відносин між Туреччиною та Францією. Так, Туреччина відсторонила французьку компанію від проекту газопроводу у відповідь на визнання Францією геноциду вірмен 1915 року [7]. Однак Саркозі намагався уникати серйозного погіршення відносин із Туреччиною, пропонуючи на розгляд різні форми співробітництва з ЄС.

Таким чином, під час нашого дослідження ми прийшли до висновку, що європейський вектор зовнішньої політики Франції призвів до відновлення керівної ролі Франції в ЄС після того, як французи на референдумі проголосували проти прийняття європейської конституції, що викликало несхвалення багатьох країн. Однак в цілому результативність даної політики може оцінюватись неоднозначно, оскільки політика Саркозі негативно вплинула на традиційні зв'язки з Німеччиною, що призвело до їх охолодження і не викликало схвалення з-поміж інших країн-учасників. Курс на зниження незалежності Центрального європейського банку, суперечності Саркозі з діями і органами Євросоюзу, а також Єврокомісією, спроби продовжити період головування понад встановленого періоду призвели до деяких суперечностей між Францією та іншими європейськими партнерами, оскільки сприймалися як інструмент для досягнення Францією лише своїх власних цілей та національних інтересів.

Список використаних джерел

1. Обичкина Е. О. Франция в поисках внешнеполитических ориентиров в постбиполярном мире. – М.: МГИМО, 2004. – 487 с.
2. XVeme Conference des Ambassadeurs (27–29.08.07). Allocution de M. Nicolas Sarkozy a l’occasion de l’ouverture de la XVeme Conference des Ambassadeurs [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/les-ministresetleministare/avanements11561/conferencedesambassadeurs/precedentes-conferences/xveme-conference-des-ambassadeurs/article/allocution-de-m-nicolas-sarkozy-a>.
3. Обичкина Е. О. Франция на рубеже XX–XXI веков: кризис идентичности. – М.: МГИМО, 2003. – 137 с.
4. Discours de Nicolas Sarkozy à Nîmes sur le theme de la France et l’Europe, le 6 mai 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.touteurope.fr/index.php?id=2778&cmd=FICHE&uid=3887&no_cache=1.
5. Communiqué de Pierre Lellouche : Présidence française de l’Union européenne [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/europe_828/presidencefrancaise-duconseilunion-europeennejuilletdecembre2008_19010/presidencefrancaiseunioneeuropeennecommuniquie-pierre-lellouche-paris-28-octobre-2009.
6. Смирнова О. А., Золина Д. М. Французская стратегия в контексте европейского строительства // Международные отношения. Политология. Регионоведение. – № 4 (1). – Нижний Новгород, 2013. – С. 309 – 312.
7. Аватков Д., Баранов Д. Выбор Франции не в пользу Турции? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document223726.pdf>.

СТАН ВІДНОСИН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Фундаментом взаємин Азербайджанської Республіки і Євросоюзу є Угода про партнерство та співробітництво, що була підписана 22 квітня 1996 в Люксембурзі та набула чинності 1 липня 1999 року. 14 червня 2004 р. ЄС ухвалив Постанову про включення Азербайджану в Європейську політику сусідства, в рамках якої АР отримує від ЄС, насамперед, фінансову та економічну підтримку. Економічно Азербайджан є важливим партнером для ЄС, оскільки країни ЄС є найбільшими імпортерами азербайджанської нафти. Азербайджан є членом Ради Європи, і тому включений в європейські структури. Однак з ЄС ця країна пов'язана за допомогою плану дій в рамках ЄПС. Парламентський комітет співробітництва між ЄС та АР, в який входять високопоставлені політики з обох сторін, вважає за можливе вступ Азербайджану в ЄС.

Азербайджан також включений у програму ЄС «Східне партнерство», мета якої полягає у зближенні ЄС із Україною, Вірменією, Молдовою, Грузією, Азербайджаном і Білорусією без їх прийняття до складу ЄС. У 2009 році глави МЗС країн ЄС видали Єврокомісії мандат на початок переговорів про укладення з Вірменією, Азербайджаном і Грузією двосторонніх угод про асоціацію з ЄС, які замінять двосторонні плани дій з цими країнами. У листопаді 2013 року в Вільнюсі було підписано угоду про спрощення візового режиму між Азербайджаном і ЄС, навесні 2014-го – угоду про реадмісію. У рамках робочого візиту в Баку голови Єврокомісії Жозе Мануела Баррозу та його зустрічі з президентом Азербайджану Ільхамом Алієвим в червні 2014 було підписано Угоду про партнерство та співробітництво ЄС та Азербайджану.

Восени 2015-го стало відомо про рішення Міллі Меджлісу (парламенту) Азербайджанської Республіки призупинити співпрацю з європейськими

---

* Аспірантка Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

партнерами в рамках парламентської асамблеї «Євронест», що являє собою установу програми Східного Партнерства між ЄС та шістьма державами на схід від Європейського Союзу. Разом із тим, Азербайджан прийняв рішення про співробітництво в рамках Митного Союзу та ШОС, не беручи на себе зобов'язань офіційного члена організації.

Зміну політичного вектору Азербайджану можна пояснити тим фактом, що 10 вересня 2015 року Європейський парламент ухвалив Резолюцію 2015/2840, у якій засудив «зниження рівня дотримання прав і свобод людини та громадянина, зростання кількості сфабрикованих проти журналістів та громадських активістів справ» стосовно когорти азербайджанських журналістів та правозахисників. Зокрема, йдеться про журналістку «Радіо Свобода», відомого критика режиму Ільхама Алієва Хадіджу Ісмайлову, щодо якої бакинський суд 1 вересня 2015 р. виніс рішення про 7,5 років ув'язнення за статтями про ухилення від сплати податків, незаконну підприємницьку діяльність та зловживання службовим становищем. У резолюції також зазначені імена правозахисників Лейли та Аріфа Юнус, Расула Джафарова, Інтигама Алієва, директора телеканалу «Мейдан» Еміна Міллі, засновника Інституту свободи та безпеки репортерів (IRFS) Еміна Хусейнова, які стали жертвами переслідувань з боку влади Азербайджану через професійну діяльність. Крім того, Резолюція засуджує факт заборони мирних протестів громадян Азербайджану із 2006 року, розірвання Меморандуму про порозуміння між ОБСЄ та Азербайджаном у липні 2015 року, що розцінюється як відхід від демократичних європейських принципів функціонування держави, поваги до прав людини та верховенства права, а також викладено заклики європейських парламентарів визволити політичних в'язнів, поновити їхні права громадянина та прийняти делегацію Європарламенту в Баку задля досягнення порозуміння щодо відновлення прав і свобод людини та громадянина в Азербайджані.

Парламент Азербайджану офіційно розцінив заклики ЄП як спроби втрутитись у діяльність судової влади держави та у відповідь на можливі санкції

вирішив оголосити персонами нон-грата тих європейських посадовців, які мають «відверто антиазербайджанську позицію».

Тенденція до погіршення відносин між Європейським Союзом та Азербайджаном прослідковувалась ще у вересні 2014 року, коли Європейський Парламент виніс Резолюцію 2014/2832, у якій засуджував численні порушення прав людини та громадянина та політичні репресії з боку влади Азербайджану. У відповідь Міллі Меджліс висловив позицію щодо можливості перегляду співпраці Азербайджану в рамках «Східного Партнерства».

Європейський Союз зацікавлений у проведенні якомога більшої кількості раундів переговорів щодо врегулювання ситуації з правами людини в Азербайджані та відновлення ефективного співробітництва. Більш того, із активізацією військових дій в Нагірному Карабаху від 25 вересня 2015 року (як повідомляє офіційне Баку, Азербайджан застосував військову артилерію проти карабахської військової частини у відповідь на обстріли зі сторони противника), враховуючи факт відкликання підпису під меморандумом про взаєморозуміння між ОБСЄ та Азербайджаном у червні цього року, ЄС дедалі більше зацікавлений у збереженні стабільної ситуації в регіоні для забезпечення постачання до Європи енергетичних ресурсів.

Тиск європейських парламентарів на Азербайджан призводить до перегляду офіційним Баку політики євроінтеграції. Режим Ільхама Алієва, що базується на авторитарних принципах керівництва державою, вірогідно, пристане на пропозицію співпраці з Російською Федерацією, якщо остання стане медіатором у врегулюванні конфлікту щодо спірної з Вірменією території та надалі постачатиме Азербайджану зброю. Єдиним протиріччям у переговорах щодо Нагірного Карабаху залишається категорична відмова офіційного Баку залучати до переговорів щодо конфлікту сторону невизнаної НКР. Неготовність Азербайджану провадити демократичні реформи, що являють собою умову успішного процесу євроінтеграції, продовження арештів з політичних мотивів можуть поглибити кризу в азербайджансько-європейських відносинах на найближчий період. Проте, ймовірність фіксації співпраці Росії та Азербайджану

у вигляді вступу останнього до Митного Союзу чи ШОС залишається низькою через своєрідну тривалу політику неприєднання держави до будь-яких наддержавних утворень.

Список використаних джерел

1. IRFS: Vision, mission, strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.irfs.org/who-we-are/visionmissionstrategy/>.
2. European Parliament resolution on Azerbaijan – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.marietjeschaake.eu/2015/09/european-parliament-resolution-on-azerbaijan/>.
3. European Parliament resolution of 18 September 2014 on the persecution of human rights defenders in Azerbaijan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=%2F%2FEP%2F%2FTEXT+TA+P8TA20140022+0+DOC+XML+V0%2F%2FEN&language=EN>.
4. Азербайджан заинтересован в сотрудничестве с ШОС, но не будет вступать в нее [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infoshos.ru/ru/?idn=547>.

ПОЛІТИКА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Починаючи з другої декади ХХІ століття, Україна особливо активно намагається рухатися в бік енергонезалежності. Так, у листопаді 2012 року до України пішов перший газ реверсним шляхом із Німеччини, а в січні 2013 року жевріли перші починання розвідки запасів сланцевого газу. Намір України нарощувати видобуток газу було закріплено в усіх енергетичних стратегіях держави за всю історію незалежності. Не є винятком і проект останньої, документ якої було оприлюднено улітку 2015. Згідно з ним, щорічний видобуток блакитного палива зі сланценосних пісковиків до 2030 року повинен досягти 25 млрд м³, а зі складновидобувних родовищ – 15 млрд м³. Варто зазначити, що Україна видобувала за часів СРСР близько 70 млрд м³ газу на рік. Починаючи з 90-их років ХХ століття видобуток почав знижуватися через виснаженість старих родовищ і фінансову неспроможність відкривати та розробляти нові. Проте, перспективи забезпечити себе газом саме власного видобутку, виходячи із досить значних запасів цього палива, – величезні [1].

Запаси нетрадиційних вуглеводнів у вітчизняних надрах оцінюються як одні з найбільших у світі. За окремими підрахунками, в Україні в майбутньому технічно можливо буде видобувати запаси сланцевого газу в об'ємі 22 трлн м³, у тому числі, в Східному регіоні – 14,3 трлн м³, Західному – 3,4 трлн м³, Південному – 4,3 трлн м³. Однак, на сьогоднішній день точної комерційної оцінки запасів сланцевого газу поки немає. Для цього потрібно буде далі проводити дослідне буріння і визначати, які об'єми цього палива можуть бути придатними для комерційного видобутку. Необхідно уточнити, що комерційні обсяги сланцевого газу можуть виявитися в 3-4 рази нижчими, ніж за геологічною оцінкою [2].

---

* Аспірант кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Науковий керівник: д. політ. н., проф. Рижков М. М.

Варто зазначити, що Україна має схожість із Європою: багато країн ЄС імпортують левову частку енергоресурсів, у тому числі з Росії. Тому Євросоюз не перший рік активно впроваджує технології енергозбереження у виробництві та житлово-комунальному господарстві, диверсифікує джерела постачань енергоресурсів, зокрема газу, на свою територію, а також активно розвиває зелену енергетику [3].

Видобутком газу в Україні займаються державні компанії. Це НАК «Нафтогаз України», зокрема її дочірня структура «Укргазвидобування» та «Укрнафта», в якій державі належить контрольний пакет акцій. На них припадає близько 90% вітчизняного видобутку ресурсу. На більш ніж півсотні приватних газовидобувних підприємств припадає 10%, однак саме вони мають необхідні фінансові та технологічні ресурси для нарощення видобутку.

У програмах дій багатьох урядів України багато уваги було зосереджено на енергоефективності та реформуванні українського ринку енергетики відповідно до європейських вимог. Так сьогодні Україні необхідно реформувати енергосектор відповідно до Договору про заснування Енергетичного співтовариства, зокрема, у відповідності з нормами Третього енергетичного пакету ЄС. Крім того, як ніколи актуально диверсифікувати джерела і шляхи поставок енергоресурсів і поступово замінювати імпортний газ паливом внутрішнього видобутку [4].

Законодавчі метаморфози повинні бути, в першу чергу, спрямовані на іноземного інвестора, який, поряд із фінансовими ресурсами, володіє новітніми технологіями для газовидобутку, яких так не вистачає в Україні. Більшість нерозвіданих запасів природного газу знаходиться глибоко, тому Україні власними силами його не дістати. Технології повинні прийти з закордону. Йдеться, зокрема, про способи гідророзриву пласта і направленої буріння, обладнання для яких в Україну необхідно завозити. Для цього не створено всіх умов. Зокрема, імпорт технологій обкладається занадто високими податками. З позиції перспектив для енергетичної незалежності України необхідно послабити податкове навантаження. Неодноразово зі сторони експертів лунали

пропозиції звільнення завезень технологій від сплати ПДВ. Без імпорту газу в найближчому майбутньому Україні усе ж не обійтися, а експортувати газ, враховуючи природний потенціал можна. Питання тільки, як скоро.

Варто відзначити, що новий закон України «Про ринок природного газу», який почав діяти з 1 жовтня 2015 року включив у себе багато прогресивних норм європейського енергетичного законодавства, проте, лише реальна зміна системи організації газової галузі України, а саме, дерегуляція та впровадження ринкових механізмів, дозволять говорити про ефективність дій влади [5].

В царині видобутку вуглеводнів складно отримати швидкий результат. Враховуючи складну фінансово-економічну ситуацію в Україні, через що енергетична реформа часто гальмується, імовірність росту власного видобутку газу прорахувати складно. Для цього потрібні новітні технології та великі капіталовкладення, а Україна в останні роки занадто мало вкладала в геологорозвідку. Вихід – інвестори зі своїм обладнанням. Для цього, крім внутрішньої енергореформи, Україні потрібна зовнішня та внутрішня інвестиційна енергетична політика для залучення інвестицій із-зі кордону для розвитку вітчизняного газовидобутку.

Для виконання подібної програми уряду необхідно підготувати ще цілу низку законодавчих ініціатив у Верховну Раду. Першочерговими законодавчими рішеннями, необхідними для її реалізації мають стати зміни у сфері порядку постачання природного газу населенню України, державного регулювання у сфері енергетики, ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Енергостратегія об'єднана [Електронний ресурс] // Міністерство енергетики та вугільної промисловості України. – 2015. – 7 серпня. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>.

2. Паливно-енергетична сировина [Електронний ресурс] // Державна служба геології та надр України. – 2015. – Режим доступу: <http://www.geo.gov.ua/palivno-energetichna-sirovina.html>.
3. Energy Roadmap 2050 [Електронний ресурс] // EUR-Lex: Access to European Union Law. – 2011. – 15 грудня. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0885&from=EN>.
4. Логацький В. Про підсумки Комітетських слухань на тему «Перспективи та шляхи нарощування видобутку вітчизняних нафти та газу для підвищення енергетичної безпеки України» [Електронний ресурс] / Віктор Логацький // Центр Разумкова. – 2015. – 11 червня. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=1239.
5. Закон України «Про ринок природного газу» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2015. – 9 квітня. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/329-19>.

ЗМІСТ

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

Ворчакова І.

Міжнародний лобізм у системі світової політики..... 4

Осадча О.

Відносини Росія-ЄС у контексті сучасних трансформацій європейського безпекового простору 8

Фесенко М.

Консолідація суб'єктів світ-системи як умова сталого розвитку людства 12

David Sukhiashvili

New Tools In Russia's Foreign Policy..... 16

Гаспарян А.

Особливості позиції ФРН щодо проблеми біженців 19

Зименкова В.

Процес трансформації в Киргизстані: роль США та Росії 23

Ковбень М.

Вплив розширення МЕРКОСУР на стабільність регіональної системи безпеки в Південній Америці 27

Компанієць О.

Утворення кластерів держав, що втратили дієдатність, як загроза міжнародній безпеці..... 31

Кононенко М.

Встановлення КНР системи «дружніх відносин» та «стратегічного партнерства» з державами Перської затоки на двосторонньому рівні..... 35

Корж Ю.

Гуманітарна складова врегулювання міжнародних конфліктів 39

Магеррамова Ю.

Роль США у сфері безпеки регіону Перської затоки 42

Олійник Ю.

Українська присутність у Тропічній Африці – інтереси та перспективи 46

Ощипок І.

Зовнішньополітична стратегія і тактика президента США Б. Обама 49

Пугачова Д.

Ініціатива Європейського Союзу «Північний вимір» 53

Слєпцова К.

Публічна дипломатія ЄС: контекстуалізація та розуміння..... 56

Спиридонова К.

Незалежні інститути та механізми діяльності ОБСЄ у людському вимірі як фактори формування безпекової спільноти..... 60

Швечикова Я.

Роль та місце України в сучасному європейському регіональному комплексі безпеки..... 64

КРАЇНОЗНАВСТВО

Кондратенко О.

Сирійський конфлікт та геополітичні інтереси Російської Федерації..... 67

Аркан І.

Життя в гармонії зі світом як традиційна світоглядна концепція Індії..... 71

Дирда А.

Співробітництво Фінляндії та НАТО після анексії Криму Російською
Федерацією..... 74

Рой А.

Співпраця країн Центральної Америки у сфері охорони культурної
спадщини 78

Izevbokun Osarumen

History's Reality of Humanitarianism 81

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДИПЛОМАТІЯ

Опанасюк О.

Форми та методи сучасної дипломатії 85

Глібова С.

Роль діаспори в культурній дипломатії Італії 90

Аль-Азаві Хайдер Аділ Кадім

Чорноморський регіон як геополітична реальність..... 94

Полещук Т.

Відносини Індії з Радою співробітництва арабських держав Перської
затоки 98

Ткач Т.

Політизація гуманітарної діяльності як загроза міжнародній безпеці 101

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Басиста А.

Концепція позитивних дій та права людей з інвалідністю 104

Бек М.

Принципи-гарантії прав та інтересів зондованих держав під час здійснення діяльності з дистанційного зондування землі з космосу..... 107

Власюк В.

Проблема відсутності запобіжного механізму щодо можливості зловживання «обов'язком захистити»..... 111

Герасимчук Н.

Право справедливості в діяльності міжнародних інституцій..... 115

Келестин М.

Міжурядові дослідницькі групи по сировинних товарах 119

Кирилюк О.

Саморегулювання як спосіб міжнародної правотворчості в інформаційній сфері..... 123

Ксьондзик К.

Міжнародні стандарти захисту соматичних та репродуктивних прав людини у практиці ЄСПЛ..... 127

Павко Я.

Інституційний механізм міжнародно-правового регулювання співробітництва держав в Арктиці 130

МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Козачук Н.

Правові аспекти протидії зловживанню правами на патенти, що необхідні для стандартів, у Китаї..... 136

Скок Л.

Поняття «порядок спадкування» та його види..... 140

Цірат К.

Сучасні тенденції уніфікації міжнародного контрактного права 144

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Олійник О.

Перспективи перетворення юаня на резервну валюту: виклики та можливості для України 149

Фліссак К.

Регіональна економічна дипломатія: досвід АСЕАН..... 154

Андріяш М.

Аналіз проекту податкової реформи України в контексті ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС 157

Сікорський Ю.

Роль ТНК та ПІІ у трансформації міжнародного ринку праці 161

МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

Морозов В.

Рамкові умови регулювання медицини і фармацевтики у ФРН 165

Приятельчук О.

Особливості національного стилю менеджменту у Франції 167

Рудковський О.

Принципи та методи ефективного корпоративного регулювання економічної безпеки..... 172

Білоус А.

Застосування систем менеджменту «just in time» та «канбан» на виробничих підприємствах 175

МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ

Шкуренко К.

Проблема інформаційної безпеки в умовах глобалізації 178

Слободяник О.

Комунікативні технології політичного представництва міжнародних акторів у сучасному світі 182

Авраменко В.

Особливості європейського вектора євроатлантичної політики Франції в період правління Ніколя Саркозі 186

Кирилко Д.

Стан відносин та перспективи співпраці Азербайджанської республіки та Європейського Союзу 190

Мазурець Ю.

Політика енергетичної незалежності України: сучасний стан та перспективи..... 194